

NOVOSTI HUBOČIJA

#1286

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 9. 8. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

522024

Mladi Srbi u Hrvatskoj

Kako žive mladi Srbi istraživanje je koje smo proveli u šest različitih gradova. Serijal započinjemo s Donjim Lapcem i Petrinjom. Saznali smo kako mladi osjećaju teret rata i kakvi su međunacionalni odnosi. Koji su njihovi glavni problemi, koliko ih muče privredni, koliko socijalni problemi, gdje vide svoju perspektivu, a većina je vidi u svojim mjestima str. 15-22.

Formalni šef protiv stvarnog predsjednika

Penava je iznebuha sazvao izborni sabor stranke za 31. kolovoza, a ključni element tog manevra jest efekt šoka u suprotstavljenoj struji koju predvodi Mario Radić. Penavina je namjera da potpuno ovlada strankom i eliminira dvovlašće u kojem njegov zamjenik u stranci slovi kao onaj koji odlučuje

Penava i Radić – mjera za
mjeru u DP-u (Foto: Patrik
Macek/PIXSELL)

I VANA PENAVA, predsjednik Domovinskog pokreta i gradonačelnik Vukovara, iznebuha je sazvao izborni sabor svoje stranke za 31. kolovoza, a ključni element tog manevra jest efekt šoka u redovima suprotstavljane unutarstranačke struje predvođene MARIJEM RADIĆEM, osnivačem i sadašnjim zamjenikom predsjednika DP-a. Penavina je očita namjera da brzopotezno i u mjesecu u kojem je javnost najmanje zainteresirana za politička zbivanja u potpunosti ovlada strankom, odnosno da i službeno dokine svojevršno dvovlašće u kojem Penava slovi za formalnog šefa, dok je Radić donedavno doživljavao kao stvarni predsjednik, onaj koji odlučuje o svemu važnom. Radić je svjesno i vješto poticao takvu percepciju u javnosti, no raspojasao se poslije parlamentarnih izbora, kad je postalo jasno da je HDZ-u koalicija s DP-om zapravo jedina opcija za formiranje većine i vlasti: otvoreno je preuzeo pregovarački proces u svoje ruke, s obrazloženjem da ima veliko iskustvo u pregovorima iz poslovnog svijeta. Puklo je, barem prema onome što je dosad izišlo u javnost, na Radićevoj iznenadnoj odluci da odustane od ministarske dužnosti, premda je sam višekratno izjavljivao da će ući u Vladu. Suvlasnik Pevexa i još niza tvrtki te prijatelj i poslovni partner PAVLA VUJNOVCA, vlasnika Fortenove i Prvog plinarskog društva, nije ni javnosti ni stranačkim kolegama dao uvjerljivo objašnjenje nagle promjene plana, ali jest istovremeno sebi pokušao dodijeliti položaj stranačkog koordinatora za unutarkoalijske dogovore s HDZ-om. Penavin krug u tome je prepoznao Radićeve nakanu da iz sjene i mimo preuzimanja ikakve odgovornosti upravlja DP-om i sklapa dogovore s HDZ-om o potezima vlasti, pa su zatim jako zahladili odnosi predsjednika i njegovog zamjenika, koliko god su obojica nastojali opovrgnuti ono što je bilo očito. Povjerenje među njima sasvim je iščezlo, ako je u pravom smislu ikad i postojalo.

U posljednjih mjesec-dva, predsjednik Domovinskog pokreta nije se konzultirao sa svojim zamjenikom ni oko čega, a donosile su se vrlo bitne kadrovske odluke. Radić je, inače, nestao iz javnosti. Već tri mjeseca, između ostalog, nije se očitovao o otkriću DRAGE HEDLA s portala Telegram da mu je sredinom devedesetih suđeno zbog krađa po napuštenim kućama Srba u okolici Našica. Njegove interese zasad otvoreno brani jedino pogubljeni VELIMIR BUJANEC, vodeći televizijski siledžija u Hrvata, koji je financijski ovisan o bogatom poduzetniku. Među viđenijim DP-ovcima sigurno ima još onih kojima je Radić materijalno i egzistencijalno pomogao – što osobno, što preko svojih firmi, što preko kase DP-a – no ovih dana ne daju glasa od sebe: imperativ političkog preživljavanja zahtijeva svrstavanje na stranu onoga tko se pokaže jačim.

‘Jasno da ne mogu dopustiti da se unutarstranački izbori odvijaju u samoj kampanji za lokalne izbore, jer bi to bilo autodestruktivno i loše za stranku. Iskoristio sam trenutak kad sve miruje’, iznio je Penava glavni razlog za naprasno zakazivanje izborne skupštine. Naravno da taj razlog ne drži

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 09/08/2024

NOVOSTI
#1286

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
FOTOGRAFIJA NASLOVNIČE
Inia Herenčić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Uvriježilo se razmišljanje da je Radić predvodnik tzv. tehnokratske struje, koja je popustljivija prema HDZ-u, a da je Penava na čelu frakcije kojoj je važnija radikalno desna i protusrpska zadrstost. No Penava je krajnje miroljubiv prema Plenkoviću i lako s njime postiže dogovore o kadrovima, dok Radićev glasnogovornik Bujanec iz sve snage napada Plenkovića

vodu: lokalni izbori održat će se u svibnju sljedeće godine, što znači da nema opravdanja za žurbu i da su unutarstranački izbori komotno mogli biti, na primjer, u listopadu ili studenom te da su mogli biti najavljeni najmanje dva-tri mjeseca ranije. Penava je uspio uhvatiti na spavanju Radića i njegovu skupinu – koja se, inače, ne čini naročito brojnom – i ostavio im je malo vremena da se konsolidiraju i da osujete svoju eliminaciju iz partijskog vodstva, mada će to vjerojatno pokušati učiniti. Prema svemu sudeći, Penava kontrolira situaciju, jer da nije tako, ne bi žurio s izbornim saborom, a kontrola situacije u kontekstu DP-a znači presudan utjecaj na sastav delegata koji će birati budući stranački vrh.

MARIO Radić raspolaže novcem, ali u prošlih četiri-pet godine nije shvatio da se politikom na tako visokoj razini nije moguće baviti usput – isti problem ima i DAMIR VANDELIC – jer se ne može riješiti sumnje, više ili manje utemeljene, da političku moć koristi ili želi iskoristiti kao sredstvo za ostvarivanje svojih i Vujnovčevih razgranatih poslovnih interesa. Novac i poslovni uspjeh nisu dovoljni za uspostavljanje leaderskog autoriteta u političkoj stranci, jer politička stranka nije privatna firma u kojoj se gazdu bespogovorno sluša ili se riskira upis među nezaposlene. Radić, također, nije shvatio da u politici nitko ne može trajno biti siva eminencija, odnosno to se može samo dok oni koji su javno eksponirani i koji nose formalnu odgovornost ne steknu dovoljno samopouzdanja i ne uvide da ne moraju biti marionete.

Što se tiče DP-ova parlamentarnog kluba, koji trenutno broji 11 zastupnika, većina će u slučaju raskola, prema onome što se sad može doznati, stati uz Penavu. Nije jasno hoće li to biti dovoljno da HDZ-ova koalicija zadrži minimalnu parlamentarnu većinu od 76 glasova ili će premijer ANDREJ PLEN-

KOVIĆ morati u potragu za glasovima koji će eventualno nedostajati, jer nije realno da će obje DP-ove frakcije ostati u savezu koji tvori vlast, premda ne treba sasvim isključiti ni tu sumanutu mogućnost.

Teško je proniknuti u suštinske političke razloge sukoba Penave i Radića, dakle, ako ostavimo po strani evidentni osobni animozitet i osobno nepovjerenje. Teško je vidjeti točke njihova razilaženja u pogledu političkih ideja i strateških pitanja. Dosad se bilo uvriježilo razmišljanje da je

Radićeva skupina se ne čini naročito brojnom i ima malo vremena da osujeti svoju eliminaciju iz partijskog vodstva. Radić nije shvatio da se politikom na tako visokoj razini nije moguće baviti usput i ne može se riješiti sumnje da političku moć koristi kao sredstvo za ostvarivanje svojih i Vujnovčevih poslovnih interesa

Radić predvodnik tzv. tehnokratske struje, koja je ponajprije zainteresirana za biznis i materijalne interese te je utoliko popustljivija prema HDZ-u kad je riječ o ideologiji, a da je Penava na čelu frakcije kojoj je važnija radikalno desna i protusrpska zadrstost nego kooperativan odnos s HDZ-om i gledanje svog posla. No ispostavlja se da baš i nije tako. Penava je krajnje miroljubiv prema Plenkoviću i lako s njime postiže dogovore o kadrovima, dok Radićev glasnogovornik Bujanec iz sve snage napada Plenkovića, optužuje Penavu da se pretvorio u HDZ-ova slugu i da uništava Domovinski pokret za Plenkovićev račun. Iz kruga bliskog Radiću u medije se puštaju priče da je Penava, ako dođe do osipanja u saborskoj postavi DP-a, spreman ostati u vlasti u koju bi se vratio SDSS. Ranije se, pak, iz Penavina okruženje širio glas da je Radić maksimalno požurivao sklapanje vlasti s HDZ-om i da nije pokazao svoje navodne pregovaračke sposobnosti. Sva je prilika, dakle, da u ovoj priči nemamo posla sa stavovima i promišljanjem vlastite političke pozicije: ni jedna od strana nema kapaciteta za išta više od kratkovidnog grabljenja vlasti i moći te za baratanje najprizemnijim tehnikama i najprimitivnijim strastima u dohvaćanju onoga zbog čega su ušli u politiku. S jedne strane, naravno, to olakšava posao Andreju Plenkoviću u vođenju koalicije; s druge strane, rekostmo, mogli bi mu se dogoditi – vjerojatno kratkotrajni i svakako premostivi – problemi s većinom u Saboru, ovisno o tome kako će se unutarstranački izbori u DP-u odraziti na brojno stanje DP-ova parlamentarnog Kluba zastupnika.

Jedino vidljivo mjesto političkog prijepora dviju frakcija, i mjesto potencijalne krize u odnosima DP-a i HDZ-a, jest model DP-ova sudjelovanja u predsjedničkim izborima. 'Stranačka tijela donijet će odluku o stavu DP-a prema izborima za predsjednika Republike Hrvatske. Ono što mogu reći jest ista priča koju sam vrtio uoči parlamentarnih

Hoće li Plenković morati u potragu za nedostajućim glasovima u Saboru (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

izbora, a to je da Možemo! i SDSS nisu opcije koje možemo podržati. S druge strane, tijela će donijeti odluku kakva treba biti. U ovom trenutku, sve što vam mogu reći u domeni je nagađanja', kazao je Penava prošlog tjedna. Tri su solucije u prvom krugu: izići sa svojim kandidatom; podržati DRAGANA PRIMORCA, kandidata s podrškom HDZ-a; poduprijeti nekog drugog kandidata, a šef DP-a zasad ostavlja teoretsku mogućnost da taj bude i ZORAN MILANOVIĆ, sadašnji predsjednik Republike koji je dobio potporu SDP-a. U drugom krugu opcije su dvije: podrška jednom od kandidata ili poziv glasačima da biraju prema svojoj savjesti. Radićevoj struji, kao ni vodstvu HDZ-a, ne sviđa se Penavino odugovlačenje: misle da time ide na ruku Milanoviću, a u prilog svom mišljenju mogu navesti njegove izjave da je u kontaktu i u dobrim odnosima s predsjednikom države. Radić i njegova grupacija, ali i neki koji su bliži vukovarskom gradonačelniku, smatraju da je DP-u naštetilo i da mu šteti to što ga se na bilo koji način povezuje s Milanovićem.

Penava, međutim, očito ima svoju računicu, koja se možda tiče lokalnih izbora u Vukovaru, ili se s Milanovićem naprosto našao na osobnoj razini. Kako god bilo, Domovinski pokret sigurno neće podržati Milanovića u bici za drugi predsjednički mandat, niti bi Milanoviću generalno koristila ta podrška, no HDZ-ovu kandidatu Primorcu naškodilo bi već to da Domovinski pokret istakne svog čovjeka za predsjedničku dužnost i da u drugom krugu pozove svoje birače da glasaju onako kako misle da je ispravno. Penava je najbliži takvom scenariju, ali nije izgledno da će ustrajati na tome ako bude doveden u pitanje ostanak DP-a u koaliciji na vlasti. A mogao bi biti, s obzirom na to koliko je Plenkoviću stalo do Milanovićeva poraza. ■

За културу мира и помирења

Изјавом сјећања инзистирамо на јачању културе мира, на подршци заједницама сјећања, на обнови мјеста уништених ратом, на свакој иницијативи која тежи суочавању с преосталим дужностима у одно- су на породице жртва и на одговорном и институ- ционалном преузимању тих дужности

Овогодишња средишња комеморација Српског народног вијећа (СНВ) посвећена свима онима који су изгубили животе, животе својих ближњих, домове и завичај током и у данима након ВРО-а Олуја одржана је у суботу у селу Стрмица, код Книна.

У Саборној цркви Преображења Господњег у Загребу одржан је парастос, а у просторијама СНВ-а прочитана је Изјава сјећања Српског народног вијећа, традиционално обраћање јавности као спомен на све убијене и прогнане током рата. Окупљене је најприје поздравила ТАТЈАНА ВУКОБРАТОВИЋ СПАСОЈЕВИЋ, која је замолила за минуту шутње за све страдале. Затим је Изјаву сјећања прочитао генерални секретар СНВ-а САША МИЛОШЕВИЋ, а је читана и у локалним Вијећима српске националне мањине. Седамнаесту Изјаву сјећања СНВ-а потписује његов предсједник МИЛОРАД ПУПОВАЦ, а доносимо је у цијелости:

‘Српско народно вијеће и ове године изражава суосјећање са свим цивилним жртвама рата те са свима онима којима је 1991. године докинут мирнодопски живот који су до тада познавали. Суосјећамо с онима који су већ прве године рата прогнани из својих домова, као и с онима који су током рата преживјели злостављања, изгубили своје ближње и кров над главом те, коначно, са свима који су прољећа и љета 1995. године напустили своје домове и завичаје, немали дио њих заувјек. Овом изјавом суосјећамо и са свима онима који нису дочекали правду, било као најближи сродници жртва било као жртве ратних злочина.

Изостанак правде за породице жртва ратних злочина, посебно током војних операција, само је један од индикатора како ово друштво све мање налази моралне снаге за одржавање јавне свијести о тешким страдањима која су доживјели хрватски суграђани српске националности на ратним подручјима или који су тада у великим градовима из дана у дан подносили отворено насиље и злокобне притиске, а често и губитке имовине и живота. Готово потпуни застој у суђењима за ратне злочине почињене против

Срба у градовима, током и након војних акција хрватских војске и полиције, јача увјерење починитеља тих злочина да су изнад закона, а слаби друштвени осјећај одговорности због њихова почињења.

И овогодишња изјава сјећања један је од наших начина изражавања посвећеног антиратног и антинационалистичког усмјерења Националне координације Срба у Хрватској. Њоме указујемо на немјерљиву штетност доктрине инструментализирања жртва и слављења рата и ратних околности која слаби културу мира и културу дијалога. Таква доктрина не трпи разговор о цивилном искуству, неовисно о националној или вјерској припадности из које то искуство полази. Она не трпи ни мировне активности ни индивидуалне одлуке одбијања ратовања, као ни било какву људску потребу преиспитивања употребе прекомјерне силе током и након ратних активности.

Зато заговарамо што је могуће више простора за културу мира и помирења те културу дијалога и толеранције.

Насупрот доминантној доктрини националистичке злоупотребе људских губитака и прослављања рата, као припадници једне од најрањивијих скупина у нашем друштву, Изјавом сјећања указујемо на то да та су рањивост и стигматизација само очитије и болније. Рањивост је очита већ с првим погледом на средине опустошене војним акцијама, које је напустило аутохтоно становништво, односно људи који не само да су својим рођењем наслиједили знање о своме завичају већ и приврженост и љубав према њему. Одласком тих људи нестало је и знање, али и љубав за различите далматинске, личке, банијске и кордунске предјеле, неријетко веома захтјевне, па и грубе за живот. Такав етос данас чува све мањи број трпељивих и

неочекивано виталних људи. С таквим људима, нашим сународњацима и пријатељима, поштоватељима жртва рата, из године у годину комеморирамо губитке на различитим мјестима страдања.

Ове године централну комеморацију за жртве ВРО-а Олуја одржавамо у селу Стрмица крај Книна. У то је село, након гранатирања крајем јула и одласка већине становника, према свједочењима оних који су остали, Хрватска војска ушла недуго након почетка ВРО-а Олуја. Уз убојства и злостављања цивила, забиљежена су паљења и пљачке, али, нажалост, и у наредним годинама 1996. и 1997. насиље против оних које нису отјерала ни најтежа искуства. Према доступним подацима, у Стрмици је августа 1995. убијено десет цивила од којих се један још увијек води као нестала особа. Формална квалификација ратног злочина је изостала, па су самим тим изостали истражне радње и судски процеси којима би се преузела институционална одговорност за почињена злочина.

Истражити околности злочина, судити починитељима, заштитити свједоке и чланове обитељи, образовати друштво о страхотама рата, градити увјете раста и развоја у миру, отклањати посљедице ратних разарања, чувати околице од ратних и свих других загађења, вољети земљу и старати се о држави нису лаке задаће и пут њихова остварења никако није једноставан, али свако друго усмјерење и сваки други пут не воде према миру и сурадњи већ у стање перманентног рата којим се прикрива или оправдава низ друштвених неправди, како над мањинама тако и над припадницима већинског народа. Стога, Изјавом сјећања инзистирамо на јачању културе мира, на подршци заједницама сјећања, на обнови мјеста уништених ратом, на свакој иницијативи која тежи суочавању с преосталим дужностима у односу на породице жртва и, коначно, на одговорном и институционалном преузимању тих дужности.’ ■

Читање Изјаве сјећања
у СНВ-у – Саша
Милошевић

Treba napraviti iskorak

Tek kada u javnosti bude bilo moguće otvoreno razgovarati o zločinima, uz uvažavanje svih žrtava i različitih tragičnih iskustava iz rata, ova tema će prestati biti resurs za političku mobilizaciju u dnevnopolitičke svrhe. Nažalost, danas to ova tema jest više nego ikad, rekla je u Strmici, na centralnoj komemoraciji za žrtve Oluje, Anja Šimpraga

U ORGANIZACIJI SNV-a 3. avgusta je u Strmici, selu kod Knina, održana centralna komemoracija za sve stradale civile u Oluji. Komemoraciji održanoj na platou između crkve Rođenja Presvete Bogorodice i crkve Svetog Jovana Krstitelja prisustvovali su brojni manjinski predstavnici Srba, uključivši i saborske zastupnike MILORADA PUPOVCA i ANJU ŠIMPRAGU, ali i brojni stanovnici kninskog područja.

Nakon što je kninski paroh NEMANJA BLAGOJEVIĆ u punoj crkvi služio parastos civilnim žrtvama u Strmici i svim područjima kojima je prohujala Oluja, prisutnima se obratila SENNA ŠIMEK iz Inicijative mladih za ljudska prava. Citirala je izvještaj Amnesty Internationala iz 1998. u kojem se ističe da su zločini nad Srbima u Oluji i nakon nje

zaboravljeni, kao i da se, 'ako se ne poduzme akcija, velika većina počinitelja neće morati suočiti sa zločinima koje su počinili, a žrtve možda nikad neće pribaviti pravdu za počinjena djela'.

— Mi danas živimo stvarnost na koju je izvještaj upozoravao. Iza Hrvatske je barem 29 godina propuštenih prilika koje su mogle ponuditi drugačiji, bolji put u budućnost. Naša je dužnost kao pripadnika nove poslijeratne generacije biti onaj ponekad tihi i slabo primjetan, ali uporan glas koji osigurava da činjenice ne budu potpuno izgubljene za povijest. Naša je dužnost stajati tu i ponuditi ispriku koju zaslužujete, a za koju su naši političari preslabi. Oprostite u moje ime i ime mladih, ali još više u ime onih koji bi trebali stajati na mom mjestu i čije bi izgovaranje riječi imalo puno veći značaj – naglasila je Šimek.

U znak sjećanja na stradale civile položene su ruže uz stablo lipe – Strmica

— Povijest se ne može promijeniti, ali se mogu stvoriti uvjeti da se krajevi zahvaćeni ratom revitaliziraju i da postanu mjesto dobro za život i Srbima i Hrvatima. Svi se zločini trebaju procesuirati, neovisno o nacionalnosti žrtve i počinitelja, jer je to važno zbog povjerenja građana u institucije, ravnopravnosti svih građana, zbog suočavanja s prošlošću i prevladavanja ratnih trauma – naglasila je saborska zastupnica SDSS-a ANJA ŠIMPRAGA.

— Tek kada se ovi procesi pravedno i nepristrano privedu kraju, a u javnosti bude bilo moguće otvoreno razgovarati o zločinima, uz uvažavanje svih žrtava i različitih tragičnih iskustava iz rata, ova tema će pre-

stati biti resurs za političku mobilizaciju u dnevnopolitičke svrhe. Nažalost, danas to ova tema jest više nego ikad – kazala je i naglasila da je mnoge Strmičane pogodila najteža sudbina nakon što su ostali u svojim kućama, imajući povjerenje u hrvatsku vojsku i vlast.

— Hrvatsko društvo upozoreno je da treba smoci snage i priznati da su u Oluji, nažalost, počinjeni zločini nad srpskim civilima koji se nikad nisu trebali dogoditi. Spremni smo i dalje pružiti ruku prijatelju, bratu, ali nismo spremni gledati i slušati kako je trend obnavljanja i normalizacije ustaškog pozdrava u javnom i političkom životu prihvatljiv. Taj pozdrav predstavlja prijetnju svim narodima žrtava – naglasila je Šimpraga.

Na komemoraciji je pročitana 17. Izjava sjećanja SNV-a, kao i imena do sada zabilježanih žrtava stradalih u tom i okolnim selima. Izraženo je saučešće njihovim porodicama, a nakon toga su prisutni u znak sjećanja položili ruže na stablo lipe pred crkvom.

Nakon skupa Pupovac je odgovarao na novinarska pitanja, izrazivši nadu da sve što je urađeno tokom mandata doskorašnje PLENKOVIĆEVE vlade neće biti uzalud.

— Svatko treba napraviti iskorak koji se može u tom trenutku kako bismo se odmakli od rata, osudili ratne huškače i ratne politike te se prisjetili stradanja – rekao je.

Ukazao je na to da su i najviši predstavnici države zaokrenuli stvari i izjednačili se s političkim ekstremistima i u politici sjećanja, političkoj retorici, u odnosu prema prošlosti općenito.

— U Vukovaru su lani svi otišli pod znamenjem ustaškog pozdrava i tako ne samo spriječili nas da se sjećamo žrtava, nego istovremeno zaboravili što su temeljne ustavne vrijednosti RH. U njima nema mjesta ni prostora za ZDS. Nisam vidio da je uzvikivanje ZDS po Saboru osudio ijedan državni dužnosnik, ijedan medij, ijedna relevantna institucija ili relevantan čovjek. To je postalo normalno – kazao je Pupovac i zaključio da je to suprotno vrijednostima ustavnog poretka i zajedničkim stečevinama EU-a.

Pitali smo i neke od ljudi iz ovog kraja kako se danas živi u Strmici i susjednom Golubiću.

— Nakon Oluje je sve bilo devastirano, ali je od 2017. krenulo ka boljitku, uključivši sanaciju infrastrukture. Danas u selu živi 110 ljudi naprema predratnih 1.334. Uz starije, koji žive od penzija, tu su i mlade obitelji koje imaju OPG-ove ili mogu raditi. Kad sam se ja 1999. vratio, zaposlenje je bilo misaona imenica, ali danas nije problem, ljudi rade u DIV-u, kod poduzetnika ili u državnim i javnim službama – rekao je zamjenik gradonačelnika Knina ŽELJKO DŽEPINA.

— Prijevoz autobusom je riješen, a zahvaljujući županiji i Vladi s Kninom nisu povezani samo Strmica i Golubić nego i sva okolna sela. Svi imaju struju, ali i svoje vodovode po zaselcima. Dućana nema, ali postoji ambulanta prodaja koja dolazi svaki ili svaki drugi dan, tako da nabavka namirnica nije problem, a sve se, kao i školovanje djece, rješava u Kninu. U odnosu na prijašnje godine sve je korektnije i dostojno čovjeka, tako da će selo opstati – prognozira Džepina.

Iako je od 1968. u Beogradu, BOŠKO MARIĆ iz susjednog Golubića uvijek je, kaže, jednom nogom u selu, gdje je obnovio kuću i spreman je da pomogne sumještanima.

— Strmica i Golubić su susjedna sela povezana brojnim porodičnim vezama, u kojima žive pošteni i vrijedni ljudi. Kuće su obnovljene i ljudi se vratili u njih i obnovili svoje porodice. Imaju pokretni dućan i sve obavljaju u Kninu, struju i vodu imaju. Jedini nam je problem signal za mobitel. Blizu smo granice, ali je jači onaj iz BiH. Ne znam zašto se to ne riješi – ističe Marić. ■

Oluja i crna boja

Na svečanosti u Kninu nije manjkalo ljudi u crnom, a među gostima bio je i osuđenik za ratne zločine počinjene u Oluji nad Srbima. Ideološko nasljeđe oluje ostaje pod kontrolom ekstremnih desničara, ali od njega najviše koristi ima elita koja načelno osuđuje ispade

IMA nešto u vezi s Olujom što tu oslobodilačku akciju hrvatskih branitelja svake godine na proslavi njezine obljetnice dovodi u poziciju da bude iznova i sama branjena te oslobađana. Uzmimo za primjer dvojicu čelnih ljudi Hrvatskog sabora iz naših dviju najvećih stranaka. GORDAN JANDROKOVIĆ, saborski predsjednik i član predsjedništva HDZ-a, prošlog je ponedjeljka u Kninu izjavio, uz pregršt hvalospjeva, da 'i danas slušamo one koji bi željeli osporiti legalitet i legitimitet operacije Oluja, koji bi željeli baciti sjenu na Domovinski rat i dovesti u pitanje formiranje moderne hrvatske države.'

Njegov kolega SINIŠA HAJDAŠ DONČIĆ, potpredsjednik iste najviše institucije vlasti, kao i SDP-a, za to je vrijeme iskoristio posjetu Kninu za poetsku konstataciju da je Oluja bila pobjeda 'čista kao gorski potok, kao suza djeteta'. No u isti čas, iz ravnateljstva policije objavljeno je da se provode izvidi nad medijski dokumentiranim novim kninskim izvikivanjem ustaškog pozdrava 'Za dom – spremni'.

Za početak, malo pomozimo vrijednim forenzičarima, ne samo policijskim. Tek toliko da vidimo čija se to i kakva sjena opet stere preko historijskog ratnog trijumfa, pa i ukupne hrvatske državotvorne modernosti. Na primjer, među uzvanicima na tribinama stadiona kninskog nogometnog kluba Dinara, u redovima koje su zacrnjeli pripadnici davno rasformiranog HOS-a, još uvijek ekskluzivni izvikivači zadomske spremnosti, uočili smo nama odnekud poznato lice. Policiji možda i ne otrprve, ali tu smo da priskočimo upomoć.

Najprije nam je pogled privukla specifična poza u kutu jedne fotografije iz Knina, objavljene u više medija. Sjedi tamo neki čovo i, teško je finije to reći, kopa nos. Brzim izvidom u krugu redakcije ustanovili smo da zaista nije posrijedi bilo tko, nego naš stari znanac BOŽO BAČELIĆ. A kako bi i bio tko god, kad govorimo o osuđenom počinitelju ratnih zločina nad srpskim civilima u toku i nakon Oluje. Inače, popisano je 677 tih žrtava. Bačelić, koji se do rata zvao REDŽO ĐINĐIĆ, ubio je dvoje, plus jednog vojnog zarobljenika. U tome momentu bio je na dužnosti zapovjednika stanovitog voda HV-a.

Ono dvoje, pak, 11. kolovoza 1995. u Prokljanu kod Skradina, bili su MILICA DAMJANIĆ (74) i njezin teško pokretni suprug NIKOLA DAMJANIĆ (76). Bačeliću je zatim suđeno u narednom desetljeću, da bi zbrisao u Njemačku, mada ne zadugo, jer će nam ga odatle izručiti natrag, i tako sve do pravomoćne kazne od sedam godina zatvora. Kad je izašao, otvorio je u blizini Šibenika nekakav *fast-food* s ustaškim insignijama, a slobodno vrijeme uzeo kratiti javnim nastupima s MARKOM SKEJOM i bratijom.

I eno ga po tom poslu u Kninu, pozira Cropixovu fotografiju za sliku koja je na web-stranici te agencije zavedena pod oznakom knin_olujai04, dok usput čačka po sinusima. A tko je uopće zvao i pustio na proslavu toga osuđenog ratnog zločinca, s tim da nemamo više od njega jednog iz Oluje, glupo je pitati. Nešto bi primjerenije bilo očekivati da znamo tko ovdje može i hoće zabraniti takvo što.

Uostalom, zato svaka proslava Oluje uporno izgleda kao pravdanje bez kraja i konca, vječito isto dokazivanje njezine ispravnosti i neokaljanosti. Ne pomaže ni to što nitko relevantan u ovoj zemlji ne osporava temeljni joj legitimitet. No još nije iznadena ta alchemijska formula kojom je s tolikim kosturima u ormaru moguće proglasiti jednu vojnu akciju blistavo čistom. Kosturima civilnim, dakle, Srba ubijenih počesto tjednima nakon Oluje, u područjima koja su ostala pod kontrolom i komandom Hrvatske vojske i MUP-a.

Obavezna figura policijskog izvida, zapravo izmotavanja državne vlasti u slučaju ovog i svakog drugog poviknutog ZDS-a, međutim, nije rujanje samo tim žrtvama. Ono je ujedno zalag istoj vlasti da neometano uvjerava domaću javnost o vrhunskim svojim ostvarenjima novijeg datuma. Jer, ako je moguće slaviti Oluju bez obzira na etničko čišćenje, pod ruku s ratnim zločincima koji se u svakoj prilici pozivaju na Endehaziju, onda je lakše propovijedati o tome kako sad živimo sjajno. No onda se lako u igru uvode i

jedan ALEKSANDAR VUČIĆ ili MILORAD DOĐIK, koji za posve sličnim metodama posežu sa svoje obale Dunava ili Une.

Ideološko nasljeđe Oluje tako ostaje pod kontrolom ekstremnih desničara, ali od njega najviše koristi u konačnici ima elita koja načelno osuđuje njihove ispade. I provodi redovne alibi-izvide zbog svog ritualnog umivanja. Upravo na tom je tragu premijer ANDREJ PLENKOVIĆ u Kninu napomenuo da, zahvaljujući najprije Oluji, danas 'živimo u vremenu rekordne zaposlenosti i najvećeg rasta plaća', uz nastavak posvećenosti zadaći 'da uredimo hrvatske institucije i gospodarstvo'.

O dosadašnjem uređenju te vrste ponešto je na proslavi Oluje spomenuo DRAGAN PRIMORAC, HDZ-ov kandidat za sljedećeg predsjednika RH. Naveo je kako mu Knin posebno leži na srcu, jer je tamo osnovao jedno od veleučilišta pod egidom Hrvatske kao tzv. društva znanja. U međuvremenu su veleučilišta mahom opustjela, a sveučilišta u nešto manjoj mjeri, ali rasulo im se i društvo i znanje.

Na kninskom veleučilištu 'Marko Marulić' ove je godine u ljetnom roku pravo upisa steklo 16 kandidata, od 160 planiranih. Preostala 144 vjerojatno se kriju među onih pola milijuna ekonomskih migranata koji su kroz prošlih desetak godina napustili ovu državu. Količinski se taj egzodus iz RH daje eventualno usporediti jedino s onim stotinama tisuća Srba izbjeglih pred Olujom.

Ako je Hrvatska pristigla dotle da joj građani, među kojima su daleko najbrojniji Hrvati, od mirnodopskog blagostanja bježe masovnije nego Srbi od ratne osvete, hrvatskoj vlasti stvarno ne preostaje ništa doli nastavak simbioze s braniteljskom desnicom. Braniteljski predstavnici i politički aktivisti već su tri desetljeća najprivilegiranija društvena skupina u ovoj zemlji. Oni fakat imaju što slaviti i zašto uzvikivati ZDS, ne samo HOS-ovci, jer su Hrvatsku istim potezom oslobodili i zarobili, pa je u tom stanju drže dandanas. Ostaje pitanje o tome kako očuvati status i tekovine.

Branitelji u Kninu, recimo, isti su dan javno digli svoj glas zbog prednosti koju su političari dobili u protokolu svečanosti. Progovorili su neuvijeno o podjelama, ali samo te vrste, ne obrativši ni kurtoazni minimum pažnje na čitave najšire slojeve osiromašenih i obespravljenih sugrađana svaki dan, nikako samo taj jedan. Nije im ni na kraj pameti palo da u tome leži uzrok zabilježenoj manjoj ukupnoj posjeti Kninu ove godine. Tu poziciju obje strane, braniteljsko-udruška i stranačko-politička, zadržavaju svojom pod svaku cijenu.

Ako već nije išlo mirnodopski te ekonomski i socijalno, usprkos Plenkovićevim uvjerenjima, logično je da se nastavi vojnim sredstvima. Otud naklonost njegove vlasti novoj militarizaciji Hrvatske. S tim rezonom se premijer glatko priklanja notornome međunarodnopolitičkom, općeratnom huškanju i polarizaciji, na ushit vojne industrije. Ne zato 'da budemo budni obzirom na nesiguran globalni kontekst u pogledu sigurnosnih prijetnji i ilegalnih migracija', pa ćemo zbog toga 'nastaviti ulagati u vojsku'.

Kontekst ipak nije tako nesiguran da bi se onako usred ljeta planirao ratnomornarički desant na plaže s kupcima usred Kupara, kao što je nedavno uznastojala Vlada RH. Napetost valja stoga dodatno potencirati, i taj odnos u živoj praksi biva onom pretežnom baštinom Oluje koju nitko odozgo neće imenovati vjerodostojno ni u Kninu ni inače, da se čarolija ne rasprši, da se gorski potočić ne zamuti.

Tražimo li pritom terensku garanciju za takvu ovisnost, jasno je, nisu nužni pusti izvidi i pretrage. Jamci su uredno postrojeni svakom zgodnom prilikom, rekosmo, pa jedan od njih na onim medijskim fotografijama doslovno upire u sebe prstom. I to tako uporno da mu je utonuo u glavu. Ne očekujemo da će si tako u svoje utuviti nešto bolje oni koji su mu iskazali čast, jer oni su tu svakako pouzdano jedni za druge. ■

Božo Bačelić (u gornjem redu, bez kape) osuđenik za ratne zločine nad Srbima nakon Oluje među uzvanicima u Kninu (Foto: Šime Zelić/PIXSELL)

Zločini bez odštete

Samo je zbog zločina Bože Bačelića iz Oluje dosuđena isplata najmanje dva milijuna kuna odštete žrtvama. DORH je od njega pokušao naplatiti taj novac koji je isplatila država, a Odlukom Plenkovićeve Vlade iz prosinca prošle godine od njega se traži da više ne diže tužbe protiv izravnih počinitelja

NA jednoj fotografiji s ovogodišnje kninske obljetnice Oluje, u dva reda vide se pretežito sredovječni muškarci s tamnim naočalama. Na još tamnijim majicama piše 9. bojna HOSA, Rafael Vitez Boban, Za dom spremni. U donjem redu dominira stilizirana dlakava mrlja ispod nosa jednog veterana. U gornjem redu prst u nozdrvi drugog. Sadržaj iz nosa i ispod njega ubrzo je simbolički prenesen na glasnice. Crnokošuljaše s fotografije vidimo kako postrojeni viču ustaški pozdrav.

Hitlerolike brkove, jasno je, nosi čuveni MARKO SKEJO, zapovjednik bojne nazvane po ustaškom ratnom zločincu. Vlasnik kažiprsta i nosa zove se BOŽO BAČELIĆ. Nešto je slabije poznat od Skeje, ali nije anonimus u krajnje desnim veteranskim krugovima. Novosti su ekstenzivno pisale o njemu. U Skejinom društvu često obilazi obljetnice Oluje. Na Facebook profilu, na kojem rečenice nerijetko završava ustaškim pozdravom, vješa slike na kojima pozira s MARKOM PERKOVIĆEM THOMPSONOM, ZLATKOM HASANBEGOVIĆEM, ŽELJKOM GLASNOVIĆEM i DARIOM KORDIĆEM. Prošle godine bio je u skupini branitelja i članova Domovinskog pokreta koji su iz Vukovara slali poruke predstavnicima srpske manjine neka samo probaju doći položiti vijence u Dunav. Naša novinarka TAMARA OPAČIĆ pronašla je video na YouTubeu koji je posvećen upravo njemu. Autor je veličao njegov ratni put uz zvuke pjesme 'Ustaša sam moja majko mila'. Ispod videa, Bačelić je odgovorio na jednu kritiku upućenu u njegovom smjeru. 'Glupane, u kojoj rupi si se skriva? Nismo te vidili za vrijeme Oluje... razumio si ti dobro hahaha traktor ferguson hahaha ZDS', napisao je. Kome god je odaslao poruku, taj ju je trebao 'razumiti' kao nešto puno više od benigne šovinističke uvrede: kao sreću. Sreću što ga Bačelić nije zapazio toga kolovoza 1995.

Osim što je ljubitelj ustaške ikonografije, Bačelić je ubojica. Jedan od rijetkih hrvatskih vojnika koji su osuđeni za ratni zločin nad civilima poslije akcije Oluja. Na kućnom pragu ubio je baku i djeda jednog hrvatskog časnika, supružnika srpske nacionalnosti NIKOLU (76) i MILICU DAMJANIĆ (74), a potom naredio spaljivanje njihovih tijela. Dobio je samo sedam godina zatvora, u što je uračunato i ubojstvo jednog ratnog zarobljenika. Manje od dvije i pol godine za svaki oduzeti život.

Poznato je da Republika Hrvatska desetljećima negira namjerno protjerivanje Srba, ograđujući se od zločina nad civilima. Političari ih opisuju kao krimen pojedina, nipošto promišljenu državnu politiku. Zato, među ostalim, postoji i zakonska praksa da država obeštećuje obitelji žrtava ratnih zločina, i od izravnih počinitelja traži povrat novca u proračun.

Mirko Norac na Županijskom sudu u Zagrebu na suđenju za ratne zločine počinjene u akciji Medački džep 1993. (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

Prije dvije godine Bačelić je na Županijskom sudu u Zadru pravomoćno izgubio dva milijuna kuna zbog ubojstva bračnog para Damjanić. Država je taj novac tražila od njega nakon što je na temelju prijašnje sudske odluke iz proračuna morala platiti istu svotu djeci Bačelićevih žrtava. Pet godina prije, drugi sud je odlučio da Bačelić mora platiti više od 600 tisuća kuna zbog onog ubijenog ratnog zarobljenika. Nismo uspjeli saznati epilog potonjeg procesa. Ako je pravomoćno potvrđen, riječ je otprilike o 2,6 milijuna kuna. Preciznost u izračunu, međutim, više nije bitna.

Zahvaljujući vladi ANDREJA PLENKOVIĆA, Bačelić ne mora platiti ništa. Zapravo, sve presude hrvatskih sudova, prema kojima su osuđeni ubojice civila i zarobljenika s hrvatske strane trebali vratiti državi ono što je ona isplatila obiteljima likvidiranih, poništene su Odlukom s kraja prosinca 2023. godine. 'Otpisuju se nenaplaćene tražbine temeljem pravomoćnih presuda u regresnim parnicama koje se odnose na Domovinski rat za naknadu novčanih iznosa koje je Republika Hrvatska isplatila temeljem pravomoćnih presuda sukladno Zakonu o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata

i Zakonu o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija', piše u toj vladinoj odluci, u kojoj se nalaže DORH-u da vrati dosad uplaćeni novac i više ne podiže takve tužbe protiv izravnih počinitelja.

Odluka koja je rasteretila (ili nagradila) poznate ubojice iz hrvatskih redova za višemilijunske iznose, zapravo je javno plasirana kao nešto posve drugačije: namjera države da ublaži financijske nedaće obitelji žrtava ratnih zločina. Donesena je nakon što su organizacije za ljudska prava dva desetljeća upozoravale da tražitelji odštete, nerijetko stariji ljudi slabije platežne moći, moraju prodavati imovinu za pokrivanje troškova suđenja. Naknade za parničanje najčešće su morali plaćati jer su gubili tužbe. Nisu ih dobivali zbog toga što nisu poznati izravni ubojice njihovih sinova i kćeri, majki i očeva, baka i djedova. A nisu poznati zato što Republika Hrvatska slabo procesuirala hrvatske zločine. Ili odbacuje tužbe za novčanu odštetu zato što su podnijete nakon roka zastare od pet godina, koji bi bio duži da su naknadno osuđeni izravni počinitelji.

U tom začaranom krugu, rijetke pozitivne presude u kojima je državi naloženo da obešteti obitelji žrtava, mogu se najčešće pronaći upravo u slučajevima poput Ba-

čelićevog. Ili u nizu tužbi protiv Hrvatske koje su pokrenuli najbliži srodnici civilnih žrtava ratnih zločina za koje su osuđeni MIRKO NORAC, TIHOMIR OREŠKOVIĆ i STJEPAN GRANDIĆ. Ali to ne znači da je država redovno uspijevala u povratu novca od njih. U travnju 2019. godine Općinski sud u Zagrebu odbio je zahtjev DORH-a da Norac, Orešković i Grandić plate 100 tisuća kuna zbog zatočenja žene i sina srpske nacionalnosti u Gospiću, pod konstantnom verbalnom prijetnjom likvidacije. Zauzvrat, Hrvatska je morala platiti Oreškoviću 22, a Norcu 24 tisuće kuna parničnih troškova. Iznoseći obranu, Norac i Orešković tvrdili su da je njihovo pritvaranje bilo 'kratkotrajno zadržavanje', svakako nedovoljno da se nazove ratnim zločinom (!), jer su za to kazneno djelo 'potrebne daleko teže posljedice koje u ovom slučaju nisu nastupile'. Istaknuli su da im država nije trebala platiti novac koji sada potražuje od njih. Grandić je pak poručio da se ne osjeća krivim zato što je ovu ženu pustio iz zatočeništva, ističući da se 'ponosi što je mogao njoj spasiti život'. Od koga joj je spasio život, poznato je suoptuženicima, koji su iskoristili priliku da u iznošenju onakve obrane drugi put ponižavaju žrtve.

Sud je potvrdio da se radilo o ratnom zločinu i odgovornosti navedene trojke. Ali zbog činjenice da DORH u postupak nije uveo vještačenje i saslušanje sina i majke o nanesenim duševnim bolima iz procesa u kojem im je država isplatila novce, odbio je zahtjev Hrvatske da se naplati od osuđenih ratnih zločinaca. U drugom predmetu, u kojem je Hrvatska od Norca tražila 600 tisuća kuna zbog ubojstva u Medačkom džepu, njegova obrana je tvrdila da obitelj ubijenog 'nije imala pravo na naknadu štete'. Norac je dobio i tu tužbu, plus 100 tisuća kuna za troškove suđenja iz istog razloga kao i u prethodnom slučaju: poslovično aljkavi DORH opet nije predložio saslušanje svjedoka, članova obitelji žrtve.

Prije točno devet dana, 31. srpnja, Vrhovni sud je preuzeo zahtjev državnog odvjetništva za reviziju potonjeg predmeta. Nejasno je, međutim, zašto. Kako god da presudi, bit će svejedno. Ona odluka vlade jamči otpis svih potraživanja za sve ratne zločince.

Tko zna, možda je na onoj fotografiji iz Knina uhvaćen trenutak u kojem je Bačelić duboko u sebi tražio misao kojom će izraziti zahvalnost državi koju je stvarao po svojoj mjeri. Na račun Republike Hrvatske, veći od dva milijuna kuna, spokojno i bez ikakve brige mogao je potom uzviknuti: 'Za dom spremni!' ■

Od struje do mirovine

U atmosferi međunacionalne netrpeljivosti, koju je režirao novi HDZ-ov politički partner DP, Operativni programi nacionalnih manjina za novo četverogodišnje razdoblje bar su deklarativni pokazatelj da premijer Andrej Plenković nije ustuknuo pritiscima i prijetnjama

U zaselku Bjelajci pored Pakraca fotonaponski sustavi postavljeni su za prošlih Operativnih programa (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

VLADA je na sjednici održanoj početkom avgusta usvojila Operativni program za nacionalne manjine za razdoblje od 2024. – 2028., a sudeći prema njemu nastavlja se politika izgradnje suradnje s predstavnicima nacionalnih manjina. U dnevno-političkoj atmosferi koju je režirao novi HDZ-ov politički partner DP, atmosferi međunacionalne netrpeljivosti i prijetnji o smanjivanju pa i ukidanju pojedinih manjinskih prava te decenijskih aktivnosti kao što je financiranje Novosti, Operativni programi nacionalnih manjina za novo četverogodišnje razdoblje bar su deklarativni pokazatelj da premijer ANDREJ PLENKOVIĆ nije ustuknuo pritiscima i prijetnjama iz DP-a u njihovoj najavljenosti čistki, Ustavom i Ustavnim zakonom o nacionalnim manjinama, zagarantiranim pravima.

U samom dokumentu piše da se on nastavlja na prethodne operativne programe za nacionalne manjine iz kojih su preuzete kontinuirane programske aktivnosti te aktivnosti koje nisu u cijelosti provedene na širokom spektru područja od privatne, javne i službene upotrebe materinjeg jezika i pisma, odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina, programa na kojima se zasniva kulturna autonomija, medijske djelatnosti i zastupljenosti nacionalnih manjina, prava na oblike samoorganiziranja, zastupljenosti u predstavničkim, upravnim i pravosudnim tijelima do razvojnih socioekonomskih programa, uglavnom na nerazvijenim područjima gdje pripadnici nacionalnih manjina uglavnom povijesno i žive u većem broju.

Jedna od značajnih aktivnosti zacrtanih u novim četverogodišnjim operativnim programima je promicanje mira i tolerancije te suzbijanje zločina iz mržnje. Operativnim programima definirano je ukupno 209 aktivnosti i ovaj broj u odnosu na prošlogodišnje razdoblje povećan je za 41. Provedbu operativnih programa, kako stoji u dokumentu, nadgledat će sam premijer u održavanju mjesečnih konzultacija sa zastupnicima nacionalnih manjina.

Velik dio operativnih programa sadržavaju izgradnju infrastrukture i podizanje

socioekonomske aktivnosti u sredinama u kojima žive nacionalne manjine, a koje su po pravilu, najnerazvijenija područja Republike Hrvatske. U tim devastiranim i zaboravljenim sredinama, za mala i srednja poduzeća, obrtnike, OPG-ove, općine i gradove, Vlada se obvezuje posebnim programima osigurati povećanje kapaciteta financiranja razvojnih programa i projekata uz zadržavanje minimalne stope sufinanciranja. Naglasak je i na institucionalnoj podršci na poboljšanju uvjeta rada vijeća nacionalnih manjina pogotovo pojedinih nacionalnih koordinacija na državnoj razini, kupovini zgrada za izgradnju kulturnih centara, obnovu, opremanje društvenih domova.

Najviše aktivnosti, ukupno 51, planirano je u cilju ostvarivanja prava i poboljša-

Dragana Jeckov (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

nja položaja srpske zajednice u Hrvatskoj. Osim već rečenih projekata na pokretanju ekonomske aktivnosti zapuštenih krajeva te izgradnje infrastrukture i ujednačavanja komunalnog standarda, stoji još uvijek rješavanje neriješenih pitanja elektrifikacije i poslijeratne obnove. U operativnom programu za srpsku nacionalnu manjinu, navodi se da će biti dovršen program stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava uz nove načine rješavanja. Vlada obećava da će za pitanja iz područja gdje se dosad nije iskazala, područja rada i mirovinskog sustava, odnosno neisplaćenih mirovina i konvalidacije radnog staža, predložiti moguća rješenja. Navedeno je da će Vlada osigurati sredstva za obnovu uništenih i oštećenih spomenika kulture, uključujući čak i spomenike posvećene antifašističkoj borbi što dosad nije bio slučaj.

Vlada u narednom četverogodišnjem periodu obećava i da će razmotriti rješenje statusa organizacija Srba u Hrvatskoj, osnovanih prema međunarodnim ugovorima, Srpskog narodnog vijeća i Zajedničkog vijeća općina, kako bi se stvorile pretpostavke za njihovu

stabilnost i unapređenje rada. Kod izrade novog Zakona o medijima, Vlada će uzeti u obzir i potrebe nacionalnih manjina u medijskom prostoru, uključujući i srpsku te nastaviti osiguravati sredstva za njihovo financiranje. Vlada planira podržati formiranje nastavničkog studija srpskog jezika i kulture u Zagrebu i Osijeku te poduzeti mjere kojima će podržati konačni prijenos osnivačkih prava nad osnovnim školama sa županija na općine za koje su ispunjeni zakonski uvjeti.

Zapisano je i da će Vlada nastaviti podržavati aktivnosti koje su već dulji niz godina zamrle: traganje za nestalim osobama, kao i ubrzanje ekshumacija i identifikacija, bez obzira na nacionalnu pripadnost. Među obećanjima je i da će Vlada poduzimati sve potrebne mjere radi unapređenja procesuiranja svih ratnih zločina, neovisno o nacionalnosti počinitelja i žrtve, da će surađivati s predstavnicima srpske zajednice vezano uz rad JUSP Jasenovac i poduzimati mjere za jačanje javne svijesti o logorima, njegujući kulturu sjećanja uz dostojanstveno obilježavanje drugih lokacija većih logora NDH. O novom operativnom programu u mandatu vlade u kojoj je jedan od partnera isključiv i neprijateljski nastrojen prema najvećoj nacionalnoj manjini, srpskoj, saborska zastupnica DRAGANA JECKOV (SDSS) kaže da je najviše zanima realizacija.

Operativni programi za nacionalne manjine usvojeni su bez obzira na sve prepreke na koje smo nailazili u pripremanju, ali ključna je realizacija. Značajno je spomenuti da su ovim programima predviđeni osiguravanje minimalnih standarda komunalne i socijalne infrastrukture kao i finansijski instrumenti poduzetnicima i OPG-ovima koji ne mogu participirati u postojećim kreditnim linijama na područjima gdje tradicionalno povijesno žive i pripadnici nacionalnih manjina, a koja su značajno ispod prosjeka nacionalne razvijenosti. Iako se na rješavanje nekih od spomenutih pitanja čeka i 25 godina, za srpsku nacionalnu manjinu ona su krucijalno važna i deo su prava garantovanih Ustavnim zakonom – smatra Jeckov.

Posebno se osvrnula na pitanje procesuiranja ratnih zločina.

Generalan stav SDSS-a u postupcima koji se tiču ratnih zločina je jasan. Sve osobe bez obzira na nacionalnu ili versku pripadnost koji su počinili ratni zločin moraju odgovarati za iste. Objektivno, protek vremena od počinjenja ratnih zločina čini da je dokazivanje u ovim predmetima sve teže. Pitanje je samo koliki je nivo objektivnosti kad je u pitanju istraživanje zločina s obe strane, koliko je detaljno provedenih istraga, podignutih optužnica i vođenih sudskih postupaka kad su u pitanju zločini u kojima su žrtve pripadnici srpske nacionalnosti. Statistika kaže jako malo. Nedovoljno – kaže Jeckov i napominje da bi konačno trebalo doći vrijeme za reguliranje statusa SNV-a i ZVO-a.

To su veoma važna pitanja za očuvanje kulturne i prosvetne autonomije Srba u Hrvatskoj koje su garantovane Erdutskim sporazumom i Pismom Vlade RH za završetak mirne reintegracije. Veoma je važno da budemo svesni kako pojedini dokumenti imaju status međunarodnih ugovora, što im daje posebnu težinu, stavlja ih iznad zakona RH. Nedovoljno je i na određeni način poražavajuće da obe institucije imaju status udruga, naročito što je ZVO osnovan posebnom Odlukom Vlade RH. Posebno je osetljivo pitanje finansiranja jer obe institucije teško mogu obavljati svoje primarne zadatke ako moraju brinuti o egzistenciji. Ove dve institucije, upravo zbog načina na koji nastale, ne bi smele zavisiti od nečije dobre volje ili 'političke težine' predstavnika srpske zajednice – zaključuje Jeckov. ■

SRPSKA
POSILA

Citius, altius, Isus

PIŠE Boris Dežulović

O da, braćo i sestre, Imane Kelif, kakva god da jeste, Božje je dete. U Njegove čudne puteve se ne sumnja, i ako je on intervenisao da Imani ima XY hromozom, ko ste bre vi šupci da preispitujete Njegove odluke?, ja se izvinjavam na rečniku, malo me prenela 'izuzetna vera', moj greh. Isti dakle Bog koji je pomogao Novaku Đokoviću

REĆI ću najiskrenije: pomogli su mi Bog i anđeli čuvari. U tim trenucima, kada više fizički i materijalno ne osećaš noge, ne osećaš sebe, ne osećaš da imaš snagu, vrti ti se tlo pod nogama, vrti ti se nebo iznad glave, u tim trenucima, sa svojom verom koju imaš, nadaš se da će biti ta božanska intervencija. Možda mi nećete verovati ovo što sada pričam, ali to mi se desilo mnogo puta u karijeri, gde sam ja sam sebe iznenadio, da kažemo ovako, kako bih rekao, mentalno razmišljajući da sam se iznenadio kako je moguće da sam izdržao to? Pa moguće je ako veruješ u Boga i veruješ da ima viša sila koja ti pomogne u tim trenucima, ja to dosta ozbiljno shvatam i u to izuzetno verujem, tako da mislim da je to definitivno bilo prisustvo božanskog. U momentima kada udeš u drugi sat igre u jednom setu, kada više ne vidim jasno lopticu, meni se sve muti pred očima, znači došao sam do neke krajnje tačke fizičke iscrpljenosti, i to je verovatno presudilo pobjednika.

Tako je na konferenciji za novinare nakon pobjede u finalu olimpijskog teniskog turnira u Parizu najveći teniser svih vremena NOVAK ĐOKOVIĆ u šokantnom priznanju objasnio tajnu svog neverovatnog uspeha: Bog i anđeli čuvari, viša sila, prisustvo božanskog, božanska intervencija.

Očekivao sam da tog trenutka u salu upadnu policajci i zvaničnici Međunarodnog olimpijskog komiteta, ili barem oni besni demonstranti što već nedeljama marširaju po Parizu i nadižu hajku na 'ženskog muškarca' IMANE KELIF, bokserku iz Alžira kod koje je navodno zabeleženo prisustvo muških hromozoma i samim tim nepravedno preimućstvo u odnosu na njene olimpijske protivnice, čistokrvne žene sa ženskim hromozomima.

I ništa. Novak Đoković lepo je i otvoreno pred celim svetom priznao božansku intervenciju i 'prisustvo božanskog', dakle 'više sile', pa samim tim i nepravedno preimućstvo u odnosu na olimpijske protivnike kojima u organizmu nije bilo zabeleženo prisustvo Boga, anđela i ostalih stimulativnih supstanci – priznajući, dapače, da je 'to verovatno i presudilo protivnika' – i nikome ništa! Štaviše, isti oni koji su potpaljivali lomaču za vešticu iz Alžira sada su ridali i padali na kolena pred čudesnom snagom vere srpskog tenisera.

Da je, međutim, Imane Kelif sazvala konferenciju za novinare i rekla kako joj je, 'najiskrenije, pomogao muški XY hromozom' – da je ispričala kako se 'u tim trenucima, kada više fizički i materijalno ne osećaš ruke, ne osećaš sebe, ne osećaš da imaš snagu, vrti ti se tlo pod nogama, vrti ti se nebo iznad glave, u tim trenucima, sa svojom verom koju imaš, nadaš da će biti ta genetska intervencija i aktivacija dihidrotestosterona', kako 'veruje u biologiju i veruje da ima viša sila koja ti pomogne u tim trenucima', da ona to 'dosta ozbiljno shvata i u to izuzetno veruje, tako da misli da je to definitivno bilo prisustvo XY hromozoma', koji je 'verovatno i presudio pobjednicu' – ceo svet digao bi se na stražnje noge. Ili barem isti onaj svet koji je slavio Novaka Đokovića zbog vere u Boga i prisustva hristozoma u telu.

Imane Kelif nije muškarac koji je rešio da promeni pol da bi dobio priliku legalno mlati žene – iako, poznavajući muški um, ne sumnjam da postoji lep broj bilmeza kojima to zvuči kao odlična ideja: Imani je rođena kao devojčica, odrastala je kao devojka i formirana kao žena. Kao devojčica, devojka i žena pritom je rođena, odrasla i formirana u islamskoj patrijarhalnoj kulturi koja u Boga, anđele i božanske intervencije veruje barem koliko i Novak Đoković, i u kojoj za potpaljivanje lomače pod Imane – da je zaista 'ženski muškarac' – ne bi trebali vešticolovci sa hrišćanskog Zapada.

Šta da je tako Imani izašla pred novinare pa izjavila kako su joj 'najiskrenije, pomogli Allah dželle-šanuhu i meleci čuvari'? Šta da je rekla kako se 'u tim trenucima, kada više

Imane Kelif (Foto: Ulrik Pedersen/DeFodi Images/DEFODI/PIXSELL)

fizički i materijalno ne osećaš ruke, ne osećaš sebe, ne osećaš da imaš snagu, nadaš da će biti ta božanska intervencija', da joj se 'desilo mnogo puta u karijeri', da je 'to moguće ako veruješ u Allaha milostivog i veruješ da ima viša sila koja ti pomogne u tim trenucima' i da je 'to verovatno presudilo pobjednicu'?

Ja, recimo, privatno mislim da su to budalaštine, onaj sam iz Đokovićevog šokantnog priznanja koji mu 'ne veruje ovo što sada priča', koji misli da Bog i anđeli nemaju baš nikakve veze sa Novakovom zlatnom medaljom i da je njegova pobjeda trijumf čovekovog talenta, rada i neverovatne snage, hm, 'mentalnog razmišljanja', ali ja nisam važan: u ovoj priči ionako svi sem mene – a verovatno i sama gospođica Imani, ja se unapred izvinjavam ako grešim – 'izuzetno veruju' u Boga, anđele, višu silu i božansku intervenciju.

Pretpostavimo zato za potrebe ovog ogleda da ta stvar zaista postoji: pretpostavimo da stvarno postoji Svemoguća Bog koji nedeljom zavaljen u naslonjač na svom daljinskom vrti kanale i zastane kad mu se pred svevidećim očima ukaže KARLOS ALKARAZ koji kod 4-4 na Đokovićevom servisu ima brejk loptu, pa brzo pošalje dežurnog anđela da Novakov servis spusti tačno na crtu, a Alkarazov forhend u mrežu. I tako pet puta. Pet brejk loptica Đokoviću je spasao Bog sa anđelima, celu tu nedelju zajeblavao se Bog sa žutim brejk lopticama na Rolan Garosu i spasavao čoveka od dvesta pedeset miliona evra, dok su tri hiljade trista trideset tri kilometra istočnije u Njegovoj Pa-

lestini spas u podrumima čekala neka preplašena deca: gruvalo je toga dana sa svih strana, vrtelo se mališanima tlo pod nogama, vrtelo im se nebo iznad glave, u tim trenucima, sa svojom verom koju imaju, nadali su se oni da će biti ta božanska intervencija o kojoj svi pričaju, a Bog je za to vreme na Plejstejšn Tennis World Turu igrao finale Olimpijskih igara.

Ovako napisano može, ne kažem izgledati duboko nepravedno, ali dogovorili smo se da Ga ima i nije na nama da preispitujemo Njegove odluke. Čudni su, kako vidite, putevi Gospodnji, bilo je i čudnijih: Bog je, naposljetku, u Palestini i sopstveno dete ostavio na cedilu, pa što bi spasavao tuđu? Vrtelo se njegovom sinu tlo pod nogama dok je vukao onaj krst, vrtelo mu se nebo iznad glave dok je razapet gledao gore, u tim trenucima, sa svojom verom koju je imao, nadao se Hrist da će biti ta božanska intervencija, 'Oče, Oče, zašto si me ostavio?', a Otac je za to vreme na Gladiejtur World Turu igrao finale turnira u galskoj Luteciji.

Šta je onda problem sa tom 'izuzetnom verom'? Problem sa tom 'izuzetnom verom' je u tome što ona pretpostavlja da je sve na ovom svetu od Boga, da je sve rezultat Njegovih 'intervencija', da su od Njega i čovek i žena, i zlatna medalja na muškom olimpijskom turniru i zlatna medalja na ženskom bokzerskom turniru.

O da, braćo i sestre, Imane Kelif, kakva god da jeste, Božje je dete. U Njegove čudne puteve se ne sumnja, i ako je on intervenisao da Imani ima XY hromozom, ko ste bre vi šupci da preispitujete Njegove odluke?, ja se izvinjavam na rečniku, malo me prenela 'izuzetna vera', moj greh. Isti dakle Bog koji je pomogao Novaku Đokoviću – isti Onaj pred kojim niče padaju čuvari tradicionalnih, sportskih i olimpijskih vrednosti – pomogao je, eto, i Imane Kelif, koju čuvari tradicionalnih, sportskih i olimpijskih vrednosti onda vide upravo kao negaciju svake pojedinačne te, kako se zove, tradicionalne, sportske i olimpijske vrednosti.

'Reći ću najiskrenije: pomogli su mi Bog i anđeli čuvari', reći se sutra naša sestra Imani, 'u tim trenucima, kada više fizički i materijalno ne osećaš ruke, ne osećaš sebe, nadaš se da će biti ta božanska intervencija u deobi ćelija, ja to dosta ozbiljno shvatam i u to izuzetno verujem, tako da mislim da je moj XY hromozom definitivno bio prisustvo božanskog, i to je verovatno presudilo pobjednika.'

I ako Imane Kelif treba da se diskvalifikuje zbog prisustva 'muškog hromozoma' u organizmu, koji joj daje nepravedno preimućstvo u odnosu na protivnice, jednako bi, molim lepo, zbog 'prisustva božanskog' u organizmu – koje mu daje nepravedno preimućstvo u odnosu na protivnike – trebalo da se diskvalifikuje i Novak Đoković: da mu se oduzme zlatna medalja i svetu pošalje poruka da su Olimpijske igre svečanost sporta i festival čovekovog talenta, rada i 'mentalnog razmišljanja', a ne nekakav jebeni Plejstejšn turnir za Boga i anđele, ja se izvinjavam, malo me prenelo, Slava Ocu i Sinu i Svetome Duhu, sada i uvek i u vekove vekova, Gospode pomiluj, Gospode pomiluj, Gospode pomiluj, oče blagoslovi, amin. ■

NEBOJŠA BLANUŠA

Teorije zavjere često artikuliraju kolektivne traume

Teorije zavjera simptomi su problema koji društvo zaokupljaju i ukazuju na političke rascjepke koji muče političke zajednice. U tom smislu je vrlo opasna teorija o velikoj zamjeni stanovništva koja jača antiimigrantski sentiment, rasističke ideologije i antisemitizam

NEBOJŠA BLANUŠA redovni je profesor na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu i jedan od autora istraživanja 'Tko vjeruje u teorije zavjere i za koga oni glasaju na izborima?' koju je proveo multidisciplinarni centar za borbu protiv dezinformacija Jadranski opservatorij za digitalne medije (ADMO).

Možete li nam nešto reći o povijesti znanstvenog proučavanja teorija zavjera i o tome kako na njih gleda ono što u svojim radovima nazivate dominantnim pristupom?

Povijesno gledano, pravni koncept zavjere primjenjuje se u anglosaksonskom pravu već više od šest stoljeća. Međutim, eksplicitnu frazu 'teorija o zavjeri' nisam uspio naći u online dostupnim bazama pravnih dokumenata u SAD-u prije 1837. godine. U široj javnosti teorija o zavjeri pojavljuje se tek 1875. u kontekstu u kojem novinarstvo u potrazi za vlastitom objektivnošću prenosi informacije o tadašnjim suđenjima. Tada se, ni u pravu ni u novinarstvu, teorija zavjere nije tretirala u pejorativnom smislu kao kod većeg dijela medija danas, nego neutralno, kao pretpostavka koju valja kroz sudski proces dokazati ili opovrgnuti. Nakon Prvog svjetskog rata dolazi do popularizacije znanosti, njenog širenja, pa tako i posuđivanja pojmova izvan polja znanja u kojem su nastali. Kod teorije zavjere, u tadašnjem političkom kontekstu straha od uspona totalitarnih poredaka i ekstremizama, dolazi do posudbe psihopatološkog pojma paranoidnosti i njegove neopravdane i neprecizne primjene na objašnjavanje tko je normalan, a tko lud u politici. Počevši od WALTERA LIPMANNA i njegove kritike neobrazovanih masa koje

kompleksnost modernog društva svode na uzročno-posljedične odnose među istaknutim akterima, cijela plejada istaknutih društvenih znanstvenika izgradila je pristup koji općenito stigmatizira teorije zavjera i prikazuje ih kao intelektualnu zabludu i moralni grijeh. Tu su svakako bitni HAROLD LASSWELL, istraživači studije 'Autoritarne ličnosti' i KARL POPPER sa svojim konceptom 'urotničke teorije društva'. Završni pečat uspostavi takvog pristupa dat će 1964. tada poznati američki povjesničar RICHARD HOFSTADTER s konceptom paranoidnog stila u politici. Tih godina će i BOB DYLAN spjevati satiričnu pjesmu 'Talkin' John Birch Paranoid Blues'. Nastavljači takvog pristupa svode danas teorije zavjera na neopravdano uvjerenje, a takav pristup iskazao se u hiperprodukciji znanstvenih tekstova u vrijeme pandemije koronavirusa.

Informacijski poremećaji

Vi dominantan pristup podvrgavate kritici – kakvoj? Zašto smatrate da su teorije zavjere tim pristupom nepravedno ozloglašene?

Osnovni problem je da se takvim pristupom dio fenomena proglašava za njegovu cjelinu, čime se stvaraju reducirane teorijske naočale, koristi pristrana definicija teorije zavjere i biraju oni slučajevi koji odgovaraju njihovoj definiciji i time uglavnom potvrđuje ono što već otprije znamo. To nije odgovorna znanost. Također, sklonost teorijama zavjera često se psihologizira, a takva redukcija ih onda svodi na osobni problem, koja ostaje slijepa na šire uvjete koji do takvog mišljenja dovode, što je sa-

vršen doprinos neoliberalnom kapitalizmu i održavanju *statusa quo* postojećeg uređenja demokratske države i uloge građana u demokratskom procesu. NAOMI KLEIN o tome kaže da 'teoretičari zavjere pogrešno shvaćaju činjenice, ali često imaju ispravne osjećaje – osjećaju da žive u svijetu sa Zemljama sjena, osjećaju da je svaka ljudska bijeda nečiji profit, osjećaju iscrpljenost grabežljivošću i iskorištavanjem, osjećaju da se važne istine skrivaju'.

Kada establišment ne rješava nezadovoljstvo i ogorčenost *statusom quo*, onda se često pojavljuju oni koji tvrde da je sve to lako riješiti po kratkom postupku, samo im narod treba dati svu vlast u ruke kako

Političkim akterima bi mudrije bilo iščitavati iz teorija zavjera probleme demokratskog deficita, društvene nepravde i potencijalnih sukoba i nasilja koji iz njih mogu proizaći te nuditi rješenja koja bi postupno vratila povjerenje u sustav

bi političku scenu očistili od korumpiranih i parazitirajućih elita. No time samo produbljuju postojeće probleme i urušavaju krhki liberalno-demokratski poredak. Dominantni odgovori establišmenta nekada, ali i danas, su tek da u teorije zavjera ne treba vjerovati. To je preporuka za mentalni *lock-down*. Sljedeći korak je širenje moralne panike, koja se trenutno iskazuje kroz takozvani *Big Disinfo* diskurs koji shvaća masovno širenje teorija zavjera na internetu kao epidemiju, primjenjuje nespretno novokovanice poput dezinformacija, misinformacija i infodemije, osniva povjerenstva za informacijske poremećaje, i slično. Kao da je najvažnije da postoji prostor za zarazu, odnosno opasnost. Nasuprot tome, potrebno je proučavati ne samo netočne i neopravdane teorije zavjera, s naglaskom na uvjete njihovog pojavljivanja, već i one koje su točne i opravdane, one koje su ispravno ukazivale u prošlosti na postojanje stvarnih zavjera. Treba se vratiti formalnoj definiciji teorije o zavjeri iz 19. stoljeća i propitati granice samog pojma, a onda i fenomena. Iz ogromnog korpusa pravosudnih i istražiteljskih postupaka sa sumnjom ili presudom za zavjeru, ali i iz mnogobrojnih radova istraživačkih novinara potrebno je izlučiti njihove strategije mišljenja i postupanja, primjerice kvalitetu procesa koja prethodi i dovodi do sumnje, način i kvalitetu izvora i argumenata i dostupnost dokaza. Spoznaje o tom mikroprocesu mogle bi nam pomoći da utvrdimo koje su kvalitete opravdanog konspirativizma te ga ugraditi u obrazovni proces. Vrline koje bi iz toga proizašle su, osim prepoznavanja neopravdanih teorija zavjera, također i razvijanje otpornosti na manipulaciju i propagandu, afektivno privlačne šuplje argumente, prepoznavanje nerealističnih obećanja, netransparentnog upravljanja,

zloupotreba, malverzacija, zarobljavanje institucija vlasti itd. Znam da zvuči preoptimistično, ali je potrebno odnekud uhvatiti se ukoštac s tim problemima.

U kakve teorije zavjere najviše vjeruju hrvatski građani, spadaju li one više u kategoriju opravdanih ili neopravdanih?

Kada govorimo o lokalnim teorijama zavjera koje se odnose na prošlost od 1990-ih, tada je za dvije trećine hrvatskih građana kroz cijelo razdoblje veliki trn u oku stvaranje i privatizacija koja se percipira kao 'rezultat sprege mafije i državnih struktura'. U nju je 2007. vjerovalo 72, a 2024. godine 64 posto građana. Za tu teoriju zavjere građani imaju mnogo potkrepa, što iz iskustva na vlastitoj koži, što iz istraživačkog novinarstva, ali i znanstvenih tekstova o ortodoksnom kapitalizmu u Hrvatskoj. Od 2022. smo na tom tragu u istraživanje uveli još jednu općenitiju tvrdnju da su Hrvatsku organizirano opljačkali takozvani veliki Hrvati koji drže 'jednu ruku na srcu, a drugu u našem džepu'. Ona je apsolutni rekorder po podršci od 77 posto u 2024. godini. Takve su teorije simptom masovnog doživljaja politički proizvedene ekonomske nepravde, a to nezadovoljstvo još uvijek čeka na ozbiljniju političku artikulaciju. Druga grupa teorija zavjera su one o vanjskim i unutarnjim neprijateljima u kojoj dominira ona o pomno režiranom planu stvaranja Velike Srbije s podrškom od 65 posto u 2024., dok 54 posto ispitanih vjeruje da je sudbina naroda na Balkanu oduvijek bila plod zakulisnih igara imperijalnih sila. K tome, da su najopasniji neprijatelji Hrvatske izdajnici koji je nikada nisu htjeli ni voljeli, već su protiv nje uvijek rovarili vjeruje 47 posto hrvatskih građana. Ta druga grupa spada u nacionalistički imaginarij opsadnog stanja

i puno je snažnije povezana s otprije prisutnim globalnim neopravdanim teorijama zavjera, ali i s onim novijima, poput teorija o velikoj zamjeni stanovništva, velikom resetu svijeta, kao i doživljaju da građanima ove države neke nepoznate političke snage otimaju domovinu. One imaju znatniji antidemokratski potencijal i izraz su straha od globalizacijskih procesa.

Teorija o podjeli BiH

U jednom od svojih znanstvenih članka bavite se teorijom o tome kako su se Franjo Tuđman i Slobodan Milošević dogovorili da podjele Bosnu i Hercegovinu. Zašto ste odabrali baš taj događaj kao studiju slučaja i što vam je istraživanje o tome pokazalo o vjerovanjima ljudi u Hrvatskoj?

Riječ je o jednoj kolektivnoj neuralgičnoj točki koja se vrti oko negiranja i postojanja zakulisne politike prvog hrvatskog predsjednika u vrijeme početka rata i dogovaranje s najvećim neprijateljem o planovima komadanja susjedne države. Takva konspiratorna interpretacija u potpunoj je suprotnosti sa saborskom Deklaracijom o Domovinskom ratu kao isključivo obrambenom i pravednom ratu. Kao opravdana teorija zavjere ona ukazuje da je TUĐMAN teško povrijedio dostojanstvo Domovinskog rata i pravosuđe bi trebalo postupiti sukladno točki 6. te iste Deklaracije. Premda o samom sastanku ne postoje primarni izvori u obliku snimke ili zapisnika, postoji sasvim dovoljan korpus povijesnih izvora, posebice Tuđmanovih izjava u medijima i transkripata koji potvrđuju dogovore o podjeli BiH, kao i presuda Haškog suda PR-

LIĆU i drugima o udruženom zločinačkom pothvatu. Zbog svih tih razloga to je savršen slučaj za ilustraciju pristupa proučavanja opravdanih teorija zavjera. No kada analizirate mišljenja građana o toj opravdanoj teoriji zavjere, ono je i dalje pod utjecajem njihovog ideološkog usmjerenja te u nešto manjoj mjeri stvar obrazovanosti i religioznosti, a u velikoj mjeri ovisi i o tome koliko ljudi vjeruju u ostale teorije zavjera o zarobljavanju države. Većina indikatora pokazuje da oni koji vjeruju u dogovor Tuđmana i MILOŠEVIĆA imaju jasan kritički prodemokratski profil političkog mišljenja. Oni koji negiraju Tuđmanovo suučestvo u udruženom zločinačkom pothvatu i dalje ga mitologiziraju kao političkog oca. No tu nije samo riječ o odbijanju političkog odrastanja i emancipacije, već i o obrani totoma koji simbolizira zajednicu privilegiranog plemena nespojivu s idejom demokratskog društva.

U zaključku jednog članka pišete kako se u recentno vrijeme dogodila 'majka svih oluja' za teorije zavjere, što je ujedno dovelo i do novog vala njihovog tretiranja kao isključivo malignog oblika politizacije. Takav pristup naravno ne uspijeva ljude učiniti otpornijima, a čini se i da fact-checking mediji imaju skromne domete. Imajući sve to u vidu, kako bismo se prema teorijama zavjere trebali postaviti, i politološki i politički?

Teorije zavjere simptomi su problema koji neko društvo zaokupljaju i ukazuju na političke rascjepke koji muče političke zajednice. One su često artikulacija kolektivnih trauma iz prošlosti, ali i izraz anticipacije mogućih trauma u budućnosti. U tom smislu je vrlo opasna teorija o velikoj zamjeni stanovništva koja se ugnijezdila i jača anti-

migrantski sentiment, rasističke ideologije i antisemitizam.

Moji prethodni odgovori također ukazuju na to da se teorije zavjera općenito ne shvaća dovoljno ozbiljno. One se često izražavaju kroz zaoštreni jezik, ako hoćete, i kao pretjerivanje, ali i kao emocionalno zasićeni kompaktni izraz mapiranja političkog polja. Tako oformljene vrlo ih je teško mijenjati, čak i kada imate dobre argumente i dokaze za njihovu neopravdanost. Neka istraživanja pokazuju da ljudi mogu čak vjerovati u kontradiktorne teorije zavjera. Ja zapravo tvrdim da su konspiratornom mišljenju svi skloni, u manjoj ili većoj mjeri, što opravdanim, što neopravdanim teorijama zavjera. Stoga je odagnavajući dominantni pristup uzaludan. *Resistance is futile!* *Fact-checking* je pak dobar onoliko koliko može proizvesti dobre argumente i dokaze. Zapravo je tu riječ o istraživačkom novinarstvu koje je podvrgnuto silnom pritisku kolotečine zbivanja u košnici svijeta u kojoj mnogi vrlo kvalitetni tekstovi ostaju nepročitani, a oni koji se s njima ne slažu aktivno će ih izbjegavati da ne bi poljuljali svoje stavove. Poseban problem kod nas i u regiji su pritisci i prijetnje koje *fact-checkeri* doživljavaju, a njihovi problemi s društvenim mrežama zaslužuju cijeli jedan novi tekst. Što se tiče političkih aktera, njima bi mudrije bilo iščitavati iz teorija zavjera probleme demokratskog deficita, društvene nepravde i potencijalnih sukoba i nasilja koji iz njih mogu proizaći te nuditi rješenja koja bi postupno vratila povjerenje u sustav, koje je danas na vrlo niskim granama. S druge strane, njegovanje opravdanog konspirativizma najviše izgleda ima među mladima unutar obrazovnog procesa, no čak ni tako ne možemo biti sigurni da se sablasti prošlosti neće i kod njih dalje reproducirati. ■

INTRIGATOR

Oportunizam
Suda EU-a

Odlukom o potrebi veće transparentnosti COVID ugovora, Sud pravde mogao je i detaljnije objasniti zašto je odbio zahtjev tužitelja u dijelu koji se odnosi na avansna plaćanja, kaže Snježana Vasiljević s Pravnog fakulteta

NAKON što su predstavnice Zelenih na Općem sudu EU-a djelomično dobile bitku za potpuno otkrivanje sadržaja ugovora s proizvođačima cjepiva protiv COVID-a s Europskom komisijom, ta je tema potpuno zamrla u medijima. Dobivanjem podrške za drugi mandat URSULE VON DER LEYEN na čelu EK-a dan poslije presude, poništeni su mogući politički učinci odluke suda, a EK nakon prvog komentara, objavljenog isti dan kada i sažetak presude, nije donosila nove odluke povezane s tim predmetom.

Sporne cenzurirane odredbe ugovora do danas nisu objavljene, a nepoznat je i pravni smjer kojim će Komisija ići; hoće li to biti žalba ili tužba za poništenje koja se podnosi pred Sudom pravde ili Općim sudom. Brza analiza otkriva da je medijska prezentacija odluku Suda učinila mnogo spektakularnijom nego što ona stvarno jest. Komisija nije daleko od realnosti kad kaže da 'u svojim presudama Opći sud slijedi Komisiju u većini zahtjeva' i da je 'prepoznao da zaštita komercijalnih interesa proizvođača opravdava sakrivanje brojnih klauzula ugovora'. SNJEŽANA VASILJEVIĆ, predstojnica Zavoda za javno pravo i javnu upravu zagrebačkog Pravnog fakulteta, za Novosti govori da je pomalo razočarana sadržajem presude.

— Presudom Općeg suda EU-a poništava se Odluka Europske komisije 2022/1038 od 15. veljače 2022. godine, u dijelu u kojem

je Komisija odbila širi pristup, kao prvo, definicijama pojmova 'namjerna povreda' (*wilful misconduct*) iz sporazuma o prethodnoj kupnji sklopljenog s AstraZenecom, te 'svi mogući razumni naponi' (*best reasonable efforts*) iz sporazuma o prethodnoj kupnji sklopljenog s Pfizer-Biontechom. Kao drugo, odbila je širi pristup odredbama koje se odnose na donacije i preprodaje i, kao treće, odredbama o naknadi štete u sporazumima o prethodnoj kupnji i sporazumima o kupnji sklopljenima s farmaceutskim društvima za kupnju cjepiva protiv bolesti COVID-19. Nakon što je utvrdio da je Europska komisija pogriješila što je građanima ograničila pristup ugovorima o kupnji cjepiva protiv COVID-a 19 i kritizirao 'djelomično' odbijanje Komisije da otkrije podatke o članovima pregovaračkog tima na temelju privatnosti, Opći sud djelomično prihvaća dva tužbena zahtjeva i poništava dosadašnje odluke Komisije, s obzirom na to da sadrže nepravilnosti. Međutim, preostali zahtjevi tužitelja su odbijeni – objašnjava Vasiljević.

Ona ističe da je Sud posebno potvrdio osnovanost Komisijine argumentacije o postojanju razumno predviđive, a ne samo hipotetske opasnosti od ugrožavanja zaštite komercijalnih interesa poduzetnika, kada bi se potpuno otkrile odredbe o predujmovima ili avansnim plaćanjima.

— Odlukom o potrebi veće transparentnosti, Opći je sud mogao i detaljnije objasniti razloge zašto je odbio tužbeni zahtjev tužitelja u kojem se ističe da Komisija nije uzela u obzir prevladavajući javni interes koji opravdava otkrivanje traženih informacija, tvrdeći da nisu postojala dostatna obrazloženja u tom pogledu. Smatram da su tužitelji bili u pravu kada su prigovarali Komisiji da nije odvagala komercijalne interese poduzetnika o

kojima je riječ i prevladavajući javni interes za zdravlje koji se ostvaruje transparentnošću – dodaje naša sugovornica.

Pozitivnim ocjenjuje činjenicu da presuda naglašava potrebu za većom transparentnošću u postupcima javne nabave u EU-u, posebno dok se Komisija priprema za buduće zajedničke nabave.

— Takav općenit, ali pozitivan stav Općeg suda prema potrebi osiguravanja javnog pristupa informacijama kako bi se održala odgovornost i povjerenje u djelovanje nacionalnih vlada, važan je u područjima ključnima za javno zdravlje i sigurnost – zaključuje Snježana Vasiljević.

Ovaj tekst je financiran sredstvima iz projekta Agencije za elektroničke medije za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama

■ Nataša Škaričić

Samo
maligani

IAKO su nakon namjernog naleta automobila na učesnike veteranske biciklijade kod Biljega 29. juna, desnica i dio medija tvrdili da se radilo o djelu iz nacionalne mržnje, istraga policije potvrdila je da taj akt nije bio nacionalistički motiviran. Poslovično spremni Domovinski pokret čak je zabavljao javnost tvrdnjom da se radilo o terorističkom aktu, motiviranom srpskim šovinizmom.

Policija je utvrdila da se 44-godišnji vozač vozilom austrijskih oznaka na parkiralištu ugostiteljskog objekta namjerno zaletio u parkirane bicikle čiji su vozači učestvovali u biciklijadi 'Putevima 110. brigade' koju je organizirao Sportsko-rekreacijski klub Pedala laganini iz Karlovca. Tada je jedna 46-godišnja biciklistkinja teško povrijeđena. Napadač se udaljio, da bi kasnije bio nađen na adresi prebivališta, i to nakon što se u Brdu Utinjskom zabio u električni stup i ozlijedio. Utvrđeno je da mu je u krvi bilo bilo 2,76 promila alkohola.

Zbog toga je osumnjičen za izvršenje teškog krivičnog djela protiv opće sigurnosti, odnosno dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom, a najavljen je bilo i da će biti sankcioniran sukladno Zakonu o sigurnosti prometa na cestama.

Policija je ovih dana izvijestila da se istraživalo i počinjenje mogućih drugih kaznenih djela, pa je utvrđeno da je ošteti pet bicikala i isto toliko vlasnika za ukupno 6.000 eura, kao i da je na automobilu imao nepripadajuće austrijske oznake zbog čega ga se tereti i za krivotvorenja isprave. Najavljen je i poseban izvještaj Državnom odvjetništvu kao dopuna kaznene prijave, ali je, kako su naveli, pokazano da nije bilo prijetnji. Budući da je kriminalističko istraživanje završeno, znači da nisu potvrđene tvrdnje da je 44-godišnjak napadnutima prijetio i na nacionalnoj osnovi.

■ N. J.

Zasad bez pravnih posljedica
— Ursula von der Leyen (Foto:
Dwi Anoraganingrum/
ImagoStock&People)

Pljačkanje
prirode

Državni inspektorat utvrdio je da investitor nema sve važeće dozvole za izgradnju male hidroelektrane, ali Vrelo Une je i dalje pod udarom bagera. Kakva su vaša iskustva s terena?

Što se tiče dokumentacije za izgradnju MHE na Vrelo Une, osim što je nadzorom utvrđeno da ne postoji procjena utjecaja na okoliš, laičkim uvidom na licu mjesta lako je iščitati niz laži, mutnih vlasničkih odnosa, gadljivih političkih pogodovanja i besramnih sitnovlasničkih interesa. Ali najgore od svega je to što slika razrušene obale, skrenutog toka prelijepe rijeke, slika bagera svega nekoliko metara od izvora, za mene više nije pitanje pozitivnih propisa, nego zdravog razuma. Vrelo rijeke Une, 1968. zaštićeno je kao hidrološki spomenik prirode i da im je iole stalo do ove zemlje, Državni inspektorat i Ministarstvo okoliša tamo bi trebali dežurati umjesto prosvjednika i ispričati se za propuste državne administracije i njezinih službenika, a ne da očajni ljudi danima čekaju njihov pravorijek. To je prava sramota i suština ove priče.

Neodovoljene radnje odvijaju se u većinski srpskom i siromašnom kraju. Odabir lokacije nije slučaj?

Svakako da je siromašni i slabo naseljeni kraj puno pogodniji za svaku vrstu maki-nacija, podvala i prijevara. Ali ja mislim da su se nezajajljivi kradljivci svih zemalja već odavno ujedinili te organizirano i temeljito djeluju po redu. Osim toga, agilno političko vodstvo ovoga dijela Hrvatske bilo je moćno i talentirano baš na polju energetike, u rasponu od vjetroelektrana do hidroelektrana! A Bog, domovina i nacija bitni su im samo onoliko koliko na njih mogu preusmjeriti fokus svog jedinog stvarnog interesa – profita. Tako da mislim da to što je tu pretežno srpsko stanovništvo, nije presudno, samo je sada došlo na red.

Mještani Suvaje i Srba izrazito su aktivni. Mislite li da će borba protiv uništavanja Une potrajati?

Mislim da hoće, zato što je prostornim planom Zadarske županije predviđena izgradnja niza hidrocentrala od Vrela Une pa do Bosne, ali, koliko se meni čini, i dalje. Nakon privatizacijske pljačke tvornica i strojeva, nakon pljačke mirovinskih fondova, zdravstva, trgovine diplomama, uništavanja obrazovanja i čitavog niza drugih društvenih resursa, mislim da je na djelu pljačka prirodnih resursa. Rijeke, kao ni šume, kao ni zrak nemaju nacionalnost i možda je to sada idealan prostor i vrijeme da shvatimo da je ovo borba svih nas, borba aktivnog građanstva svih provenijencija, a ne Hrvata, Srba, Roma, Čeha, Kineza ili bilo kojeg drugog etniciteta.

■ Anja Kožul

Vrelina oko Vrela

Okupljeni na Vrelu Une izjavljaju da se neće maknuti sve dok institucije ne obustave gradnju hidroelektrane zbog devastacije prirode i stave građevinsku dozvolu van snage

VEC nekoliko tjedana, na izvoru Une kod Donje Suvaje odvija se protestne akcije lokalne zajednice, nevladinih udruženja, javnih ličnosti, aktivista i političkih stranaka, ali i svih koji nastoje spriječiti radove na gradnji male hidroelektrane koja bi ugrozila rijeku i život u njoj.

Sve je počelo kad je je splitska tvrtka Pipra započela gradnju hidroelektrane bez potrebne dokumentacije. Istina, Državni inspektorat potvrdio je da investitor ima potrebnu građevinsku i lokacijsku dozvolu, ali ne i provedenu 'ocjenu prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu', zbog čega je utvrđeno kako je bez nje isposlovao dozvole. Najavljeno je da o svemu treba odlučiti Ministarstvo graditeljstva, pogotovo što je HE na neobičan način dobila odobrenje Zadarske županije i Općine Gračac. Učesnici protesta iz Hrvatske i BiH, uz transparente i pjesme, u utorak su ponovo blokirali prilaz gradilištu te najavili da će i dalje sprečavati nastavak radova.

'Inspektorat mora ovih dana donijeti odluku, a od nadležnih institucija do sada nismo dobili ništa. Okupljamo se ovdje svaki dan dok institucije ne donesu neku odluku. Radili smo dva europska projekta o zaštiti prirode i promociji ovog prostora i onda netko radi ovu hidroelektranu', rekla je novinarka predsjednica mjesnog odbora i udruge Una TANJA RASTOVIĆ.

Podsjetila je da Vrelo Une spada u evropsku zaštićenu mrežu Natura 2000 te da je tok Une velikim svojim dijelom nacionalni park u susjednoj Bosni i Hercegovini pa privlači brojne turiste.

— Zbog projekta HE imali smo i problema s opskrbom vode. Investitor nije kontaktirao s lokalnom zajednicom i nikad nam nije rekao što želi ovdje raditi, samo su počeli kopati bez ikakvog znanja mještana, naglasila je. Da je izvor Une kao jedan od najdubljih u Evropi, zaštićen kao područje ekološke mreže – podsjeća i biologinja iz Bihaća DUNJA DELIĆ BOŽIĆ.

— Osim same devastacije prilikom izgradnje i kopanja korita, kod rada hidroelektrane došlo bi do promjene toka rijeke. Time bi bio ugrožen sav život u rijeci, ali i oko nje. Iznimno je bitno naglasiti da sedrene barijere mogu biti iznimno ugrožene, a ako gradnjom budu narušene, ne mogu biti vraćene u prvobitni položaj. Hidroelektrana na ovom mjestu mogla bi utjecati na razinu vode kroz BiH, pa i na sam nacionalni park, ali i park prirode. Tu su brojne vrste riba leptira i slatkovodnih rakova – navela je biologinja.

Među okupljenima je još jednom bio muzičar DARKO RUNDEK koji je 2. avgusta na izvoru Une održao besplatan koncert u znak potpore očuvanju zaštićenog područja.

'Bitno je da, tko god može, narednih sedam dana ostane ovdje da zajedno čuvamo ovo mjesto od razvaljivanja, prije nego što pravo i vlast ionako to zabrane', rekao je Rundek novinarima. Okupljeni ističu da su protestom poslali poruku premijeru ANDREJU PLENKOVIĆU da dođe na izvor Une i podrži ih u borbi za prirodu i za pitku vodu. — A ostat ćemo kako bismo spriječili radnike, jer oni, čim se maknemo, nastavljaju rad – ističu.

Situaciju je uzburkalo što je zadnjeg julskeg dana došlo do gužve između mještana, investitora i policije koja je stala na njegovu stranu, a inicijativa dobiva i podršku stranaka. Prije svega SDSS-a čija je zastupnica ANJA

ŠIMPRAGA posjetila Vrelo Une, da bi predsjednik SDSS-a MILORAD PUPOVAC zatražio promptnu obustavu gradnje hidroelektrane zbog devastacije prirode. Založio se za što skoriji završetak upravnog nadzora i stavljanje građevinske dozvole van snage jer se u spornom postupku puno vodilo računa o interesima investitora, a ne o zaštiti Vrela Une. Podršku protestima na licu mjesta pružili su i zastupnici Možemo! MARIN ŽIVKOVIĆ i DRAŽENKA POLOVIĆ.

■ Nenad Jovanović

Nepotpuna obnova

GLINA je konačno dočekala obnovu kuće srpske obitelji Peleš. U njoj je 1846. kadet JOSIF RUNJANIN uglazbio tekst pjesme ANTUNA MIHANOVIĆA 'Hrvatska domovina'. Kuća hrvatske himne, dio kulturno-povijesne cjeline grada, pretrpjela je višedecenijsko zanemarivanje, ratno granatiranje, a potom i razorni potres. Gradske vlasti i podružni Konzervatorski odjel dobili su financijska sredstva da u potpunosti revitaliziraju znameniti objekt i vrata građevinu u izvorno stanje.

Ipak, obnova koja je okončana u aprilu ove godine, ne može se smatrati cjelovitom. U detaljnom uređenju kuće i opsežnim građevinskim radovima, izostavljeni su važni elementi koji ukazuju na povijesne činjenice. Naime, na urušenom dimnjaku bili su uklesani inicijali bivšeg vlasnika kuće PETRA PELEŠA (PP) te godina nadogradnje kuće, 1862. Na novom dimnjaku nema ni godine ni inicijala nekadašnjeg vlasnika, pjevača Srpskog dobrotvornog pjevačkog društva u Glini, koje je 1846. prvo izvelo hrvatsku himnu. Na kući nema ni ploče na kojoj su bile informacije o Runjaninovu boravku u njoj.

IVANA MILETIĆ ČAKŠIRAN, voditeljica područnog odjela za konzervatorske poslove, za Novosti je izjavila da se u razdoblju projektiranja od 2021. do 2022. na zgradi nije nalazio dimnjak. Konzervatorski odjel u Sisku nije bio obaviješten o pohrani metalnih slova koje je potrebno vratiti u izvorno stanje, navela je. — Fotografiska dokumentacija koju posjeduje Ministarstvo kulture i medija iz 1998. ukazuje da su se na zidanom dimnjaku nalazila pričvršćena metalna slova – inicijali P.P. Inicijali koji su se nalazili na dimnjaku nisu očuvani. Stoga nije bilo elemenata za povrat. Dimnjak je izveden na krovu te je u sklopu daljnje razrade projekta opremanja i korištenja moguća izvedba novih metalnih slova – inicijala – rekla je Miletić Čakširan.

Navela je da je 'u toku obnove informativna ploča morala biti uklonjena te da njeno stanje nije primjereno za povrat na obnovljenu zgradu'.

— Svakako podržavamo obilježavanje povijesne vrijednosti zgrade. Povijesne činjenice o zgradi i povijesnim ličnostima koje su u njoj radile i boravile sigurno će u projektu opremanja imati svoje mjesto i biti uključene u isti – poručila je Ivana Miletić Čakširan.

■ A. Kožul

FRAGMENTI GRADA

Galeb i ja

ONAKO krupan, u proporcijama koje podosta nadilaze svaki ovdašnji prosjek, tjelesno je dominirao u nevelikoj čekaonici male veterinarske stanice. Na stolic pored sebe smjestio je prenosivi kavez za životinje, onaj što ga se obično koristi za mačke. Životinja je očito bila na obradi. Ubrzo ga je doktorica pozvala da uđe u ordinaciju, da bi svega koji trenutak kasnije izjurio napolje, gestama i riječima vidno iskazujući nezadovoljstvo, a istovremeno je čačkao oko kaveza, zatvarao ga i pokriva. Ponovno sam ga primijetio par minuta poslije na nogostupu uz cestu, dok sam autom izlazio sa parkinga. Žustro je razgovarao na telefon, a kada me ugledao prekinuo je poziv, rukom mi dao do znanja da stanem i spustim prozor. 'Ideš li u smjeru Turnića, možeš li me povesti?', upita me. 'Može. Ne idem na Turnić, ali naravno da mogu.'

Svjedočeci njegovom entuzijazmu, očito zbog brige za mezimca, to je bilo najmanje što sam mogao učiniti. Nakon kurtoazne zahvale – otkazao je taksi koji je naručivao u trenutku kada me ugledao – krenula je priča, optočena aromom alkoholnog zadaha koja se proširila autom, iako je bilo tek 9:30 ujutro. Nije bio pijan, to nikako. Prije bih rekao da se radilo o nekoj vrsti rituala, u ovom dijelu svijeta imenovanog 'rakija neumivenica'. To je ona jutarnja kratka doza jakog alkohola koji se eksira u svrhu brzog bistrenja, poput unutarnjeg hladnog tuša za glavu i tijelo. Ispostavilo se da nije riječ o mački već o galebu. Galebu sa slomljenim krilom kojemu dotična veterinarica nije mogla pomoći, pa je sugerirala da ga se odnese do druge ordinacije u kojoj bolje umiju s pticama. A galeb je valjda slomio krilo jer je nespretan. Tražeći hranu te se ptice sve više spuštaju u grad, među krovove i zgrade, u urbana okruženja u kojima su se, za razliku od njih, već odavno udomacili golubovi. Reče mi još da Rijeka, za razliku od nekih drugih gradova duž obale, na krovovima i pročeljima zgrada nema instalirane jajolike objekte koji navodno pomažu galebovima u takvim situacijama. Nema ih jer je za postavljanje nečeg takvog potrebno provesti niz administrativnih procedura. Na teren trebaju izaći raznorazni inženjerski eksperti iz područja građevine i arhitekture, statičari, geodeti i slični, pa izvesti mjerenja i izračune, izdati stručna mišljenja koja su preduvjet za certifikate...

Uglavnom, kao i uvijek, komplicirano. A galebovi u međuvremenu, dok čekaju promjene zakonske legislative, pate. Poput toga sa slomljenim krilom, kojeg je moj novi poznanik nekoliko dana gledao kako leži u kutiji nedaleko od gradske pijace, dok su za njega brinule neke gospođe koje nedaleko rade. I još mi stiže reći kako ovdje sove i rode imaju pravni status zaštićenih ptica, no ne i galebovi. Pa se za kraj zaobilaznim putem ironično referirao na OLIVERA DRAGOJEVIĆA, 'ovdje svi pjevaju moj galebe, ali briga njih za galebove'.

■ Hajrudin Hromadžić

Heroj bez oružja

U razrušeni i podijeljeni Pakrac u ljeto 1994. stigao je i student Urs Weber iz Davosa. Zbog volonterskog angažmana, koji je uskoro rezultirao njegovom tragičnom pogibijom, zauvijek će ostati upisan u povijest tog zapadnoslavonskog grada

DVA puta sam se u životu osjećala posramljeno. Prvi put kad su nas, lokalne stanovnike, strani volonteri pitali zašto u vlastitom gradu zao bilazimo ruševine umjesto da ih očistimo, a drugi put kad su rekli: 'Zar mislite da majke s one druge, srpske strane koje su također izgubile djecu manje pate od hrvatskih?' I to mi je otvorilo oči – prisjeća se MIRJANA BILOPAVLOVIĆ, koordinatorica Centra za podršku i razvoj civilnog društva 'Delfin', svojih aktivističkih početaka, vezanih uz Volonterski projekt Pakrac (VPP).

Kroz tu inicijativu, proisteklu iz rada Antiratne kampanje (ARK), od 1. srpnja 1993. pa do 28. veljače 1997., kad je formalno ugašena, prošlo je oko 300 volontera iz više od 20 zemalja svijeta. Izmjenjivali su se na radu u ratom razrušenom i podijeljenom Pakracu, a kako smo pisali lani, kad je okupljanjem nekadašnjih volontera u planinarskom domu Omanovac obilježena 30. godišnjica osnutka VPP-a, za te četiri godine, u suradnji s lokalnim stanovništvom, obnovili su krovove ukupne površine veće od 30 nogometnih igrališta. Njihove aktivnosti su pored fizičke pomoći u raščišćavanju ruševina i obnovi objekata podrazumijevale i direktnu komunikaciju s ljudima na terenu, prenošenje informacija među zaraćenom hrvatskom i srpskom stranom, pa i spajanje razdvojenih obitelji. Provodili su i aktivnosti za žene i djecu, pokrenuli tečajeve engleskog i informatike, sa sobom donijeli kompjutere i internetsku vezu, što je pojedincima i pojedinkama poput Mirjane omogućilo da pošalju svoje prve *mailove*.

— U početku je među lokalcima bilo dosta nepovjerenja prema mladim volonterima. Ljudima nije bilo jasno zašto bi itko želio

doći u Pakrac i Lipik koji su bili razrušeni, u kojima nije bilo ni struje ni vode i gdje se po kruh moralo odlaziti u Kutinu. I onda su malo po malo, djelujući uz radne brigade koje su tada postojale u gotovo svakom ratom zahvaćenom gradu, uspjeli pridobiti naše simpatije. I to prije svega preko djece za koju su organizirali igraonice, nabavljali im igračke i učili ih strane jezika – kaže Mirjana Bilopavlović i dodaje kako su imali sreću što je u to vrijeme ravnatelj pakračke srednje škole bio DRAGAN MARIN, kasnije SDP-ov vijećnik u gradskom vijeću, koji im je za te aktivnosti ustupio školske prostorije.

— Izuzetno je važno što je dosta klinaca iz Pakraca i Lipika preko međunarodnih volontera dobilo priliku da nastave svoje školovanje dalje, u Velikoj Britaniji, SAD-u i drugim zemljama. Da se razumijemo, među volonterima je bilo i avanturista. No na prvu vidite tko je došao samo da bi doma mogao poslati fotografiju iz ratom pogođenog područja. A onima kojima je stalo, njima nije bilo važno ni radno vrijeme, na pomoći i podršci bili su angažirani 24 sata – priča Mirjana.

S grupom volontera i volonterki krajem srpnja 1994. u Pakrac je, u organizaciji GSOA, mirovnjačke Grupe za Švicarsku bez vojske, stigao i URS WEBER, 25-godišnji student teologije, koji će zauvijek ostati upisan u povijest tog zapadnoslavonskog grada. Budući da je u rodnom Davosu bio aktivan u katoličkoj zajednici, prisjeća se mirovna aktivistkinja VESNA TERŠELIĆ, Urs je od mladih dana sudjelovao u humanitarnim akcijama, koje su uključivale i pomoć oboljelima od AIDS-a.

— U kasnim 1980-ima zainteresirala ga je velika kampanja za ukidanje vojske u Švicarskoj. Snaga tadašnjeg mirovnog pokreta vidljiva je iz rezultata referenduma održanog

u studenom 1989. godine, kad je za gašenje vojske glasalo čak 1.052.218, što je 35,6 od 68,6 posto građana i građanki s pravom glasa. Urs je od 1991. s puno brige pratio ratna zbivanja u tadašnjoj Jugoslaviji i uključivao se u akcije pomoći stradalima u Hrvatskoj, a kasnije i BiH. Zbog toga se i javio na poziv GSOA – govori Teršelić.

Tako je, dodaje GORAN BOŽIČEVIĆ, koji je uz VANJU NIKOLIĆ, WAMA KATA te podršku Vesne Teršelić, OGNJENA TUSA i ostatka ARK-a bio jedan od osnivača VPP-a, velika grupa okupljena oko GSOA htjela pokazati švicarskoj javnosti da osim slanja humanitarne pomoći ima i drugih načina da se doprinese postizanju mira.

— Prošli su pripreme u Švicarskoj i Zagrebu. U Pakracu sam ih kratko sreo, pozdravio i rekao, u što ne mogu ni sam vjerovati, kako nam je glavni cilj – da se svi vrate živi i zdravi doma – veli Božičević i dodaje da je u to doba, uz njega i Vanju Nikolić, koji su bili voditelji VPP-a, uloga *co-leaderica* grupe volontera pripadala MARINI ŠKRABALO i LYNN MCKINTY, danas angažiranima u ljudskopravaškom, odnosno sindikalnom pokretu.

Božičević kaže da je ljeto 1994. u Pakracu bilo vruće klimatski, a pogotovo društveno-politički. Tada su, tumači on, u toku bile blokade UNPROFOR-ovih kontrolnih točki prema RSK-u od strane Zajednice prognanika. Budući da je primila spomenutu grupu od 30-ak švicarskih aktivista, na tzv. 'hrvatskoj strani' grada najednom se našlo preko 40 volontera, što je bilo mnogo s obzirom na oko 2.000 lokalnih stanovnika.

— Plan je bio da švicarski volonteri rade na RSK strani, možda blizu Okučana, no zbog blokade se od toga odustalo iako se, pretpostavljam, to moglo ostvariti na 'silu', tj.

posredstvom UN-a. No to nije bio naš način djelovanja – priča Božičević.

Suosnivač VPP-a, a kasnije i MIRAMIDA, prvih treninga izgradnje mira u postjugoslavenskim zemljama, kaže da je te 1994. primirje trajalo već dvije do tri godine, ali da je napetost ostala uz samo granicu s RSK-om. Bio je to, dodaje, daleko od normalnog, mirnog života.

— Tokom srpnja 1994. u gradu s hrvatske strane, i to u vrlo kratkom periodu od možda tjedan, desila su se četiri samoubojstva. Jedno, koliko se sjećam, u kafiću. To je mnogo za svaku zajednicu, pa smo u VPP-u odlučili nešto poduzeti. Putem osobnih kontakata smo uspjeli postići da dođe stručna, zajednička ekipa Ministarstva obrane i MUP-a. A onda se nakon svega desio Ursov tragični pad – govori Božičević.

Toga ponedjeljka, 27. srpnja, dok je u prijepodnevnim satima s lokalcima radio na raščišćavanju ruševina Malog dvora Janković, a u kojem se danas nalazi Muzej grada Pakraca, Urs Weber je, vozeći kolica, propao kroz rupu u podu. Udario je glavom i više se nije probudio iz kome. Božičević kaže da je Ursu pružena prva pomoć u obližnjoj hitnoj, nakon čega su ga odvezli u kutinsku bolnicu. Liječenje je potom nastavljeno u Zagrebu.

— Urs je bio nešto bolje baš na dan kada su njegovi roditelji, NELLY i PETER, došli u Pakrac posjetiti volontere, no nakon toga se opet sve pogoršalo. Bolnica u Dubravi je ponudila da se Urs držati na aparatima koliko treba, ali su roditelji to otklonili uz komentar da aparati trebaju drugim bolesnicima. Nelly i Peter su na kraju htjeli platiti bolnički trošak, ali im je rečeno da je to najmanje što RH može napraviti – ističe Goran Božičević.

Zbog nemilog događaja potreseni aktivisti okupljeni oko VPP-a do kasne jeseni 1994. nisu primali nove volontere, a Ursov rad su, govori nam Vesna Teršelić, svojom velikodušnom podrškom nastavili Peter i Nelly. Kroz inicijativu 'Mir Za Pakrac' koju su osnovali u Davosu, ti divni, skromni ljudi s integritetom, kako ih opisuje Božičević, vraćali su se u Pakrac te pomogli u osnivanju posudionice alata, praonice i u obuci lokalaca da pomažu nemoćnima i siromašnima.

U ljeto 2014., kada je Nelly već bila preminula, Peteru Weberu uručeno je priznanje Grada Pakraca s imenom njegova sina. Četiri godine kasnije, na inicijativu spomenutog Dragana Marina, u čast Ursa podignuta je i spomen-ploča u dvorištu kurije Janković. U povodu nedavne 30. godišnjice tragične pogibije švicarskog volontera, na ploču je grupa Pakračana i Pakračanki, među kojima su bili Bilopavlović i Marin, postavila bijele ruže. I to sve uz poruku da je sjećanje na Ursa Webera zalog za budućnost nadolazećih generacija. ■

Dragan Marin (lijevo) i Marijan Širac (desno) na otkrivanju spomen-ploče u čast Ursa Webera (Foto: Ivo Miesen)

Млади Доњег Лапца своју будућност виде у њему (Фото: Иван Бувинић)

Млади Срби у Хрватској

КАСНО прољеће новинарске екипе Новости провеле су на терену по цијелој Хрватској. Задатак им је био испитати и истражити како живе млади Срби у Хрватској у шест различитих градова. Истраживање је проведено у Доњем Лапцу, Петрињи, Ријеци, Пакрацу, Белом Манастиру и Книну. Градови нису случајно изабрани. Међу њима су и мали градови и велики град, градови у којима су Срби већина, градови у којима су процентуално знатна мањина и градови у којима не живе у великом постотку, али их зато у апсолутном броју има много. Сви су они за Србе у Хрватској важни и повијесно и културно, у њима српска заједница живи у дугом раздобљу.

Фокус истраживања био је на младима, у мањој мјери средњошколцима, у већој

мјери младима до 35 година, како онима који се још школују, тако и онима који раде или траже посао. У сваком граду организирана је фокус-група – захваљујемо представницима Вијећа српске националне мањине и СКД-а Просвјета на помоћи – а свим судионицима је зајамчена, у складу с правилима рада те методе, анонимност. Занимало нас је какви су увјети школовања за младе и како могу у својим градовима проводити слободно вријеме. Имају ли увјета за бављење спортом, културом, забаву. Како виде своју будућност, посебно виде ли ју тамо гдје живе. Како виде могућност свог ангажмана на промјени и побољшању стања те јесу ли уопће заинтересирани за такав ангажман. Какви су међунационални односи, имају ли проблема који произлазе из њихове етничке припадности. Осјећају ли се у њиховим

градовима посљедице рата и ако да, како и колико. Ваља казати да су готово сви судионици фокус-група рођени након рата или су за вријеме рата били мали, дјеца предшколског узраста. Протокол за фокус-групе израдила је социологиња Дора Левачић, која их је и водила.

Осим тога, новинарске екипе – новинари Јерко Бакотин, Ања Кожул и Ивана Перич те фоторепортери Сандро Лендлер, Иниа Херенчић и Иван Бувинић – имали су задатак обићи мјеста у која су путовали и у разговору с другим људима, изван фокус-група, скупљати информације и дојмове о темама битним за младе.

О налазима нећемо детаљно, препустит ћемо закључак читању и читатељима. Тек ћемо рећи да се у свим мјестима осјећа терет рата, али међу млађима мно-

го мање него међу старијим генерацијама прије 15 или 20 година. То се одразило и на међунационалне односе, који нису без проблема, али које често нарушава појединац. Главни проблеми произлазе из величине мјеста (велики град пружа много могућности, у малом мјесту баш их нема) и у правилу се тичу економске перспективе. У том дијелу крије се можда и понајвеће изненађење истраживања и долази из малих мјеста начелно слабије перспективе – млади листом намјеравају остати у њима. Надамо се да ће тако и бити.

Новости ће у сљедећим бројевима објавити шест великих текстова из шест градова. Почетком јесени планирамо објавити и истраживачки извјештај који пише наша истраживачица Дора Левачић.

■ Тихомир Понош

Ostajemo ovdje

Svi sudionici fokus-grupe rekli su da žele ostati u Donjem Lapcu, iako problema ne nedostaje. Nekad je ovdje živjelo 8.000 ljudi, danas ih je 1.500. Najbliži vrtić je u Korenici, namještaj se kupuje u Zadru, izlazi se u Bihać. No mladi se školuju, rade, pokreću firme. Da ima više ljudi, bilo bi svega. 'Nama je najvažnije da nas ima, da nešto radimo zajedno', kažu

BAŠTA kafane u Donjem Lapcu: rubno podnošljivo majsko sunce, prigušeni glas ŽELJKA JOKSIMOVIĆA dopire sa šanka. Stalni gosti vrijeme između doručka i ručka krata, u prosjeku, s dvije kave. Kako se približava najvažniji obrok u danu, prelazi se na pivo, čisto da se podeblja apetit. Za jednim stolom na repertoaru je aktualna tema. Sugovornici u ranim dvadesetima pokušavaju odgonetnuti popularnost DESINGERICE,

ekscentričnog srpskog izvođača. Znaite ga: internet vrvi od snimaka publike u ekstazi dok ih ovaj s bine tuče patikom po glavi ili, kako performer voli reći, 'šije' i 'krsti'. 'Nisam ja fan, ali me samo zanima da vidim šta je to, ti ljudi u prvim redovima koje on hipnotizira', kaže prvi. Drugi, šaljivdžija, zagovara ideju da Desingerica dođe u obližnje Nebljuse na Ilinjdan, 2. avgusta. Veli da bi to bio šou, pa nabraja koga bi od Lapčana volio vidjeti u prvim redovima. 'Stavi JALU i BUBU

s jedne strane i njega s druge, ko će napraviti bolju atmosferu? Desingerica, dajem ruku! On je na tome ostvario slavu i pare. Svaka mu čast, ja ga podržavam', složili su se. Uto prilazi čovjek i sve okupljene pozdravlja BABY LASAGNA pokretom ruke.

Kvalitetno gubljenje vremena, ta bogomdana bleja, zajednička je odlika svih mladih koji dijele naš kulturni prostor. Nema razloga da u Donjem Lapcu bude drugačije. I naš dolazak iz Zagreba u malu ličku općinu bio

je posve različit od nekih drugih, standardno sumornih povoda. Opis posla sada se sveo na istrajavanje u kaficu, na klupici i sportskom terenu, gdje god ima živosti i mladog svijeta. Gdje su i što rade mladi mještani, pripadnici srpske nacionalne manjine, o čemu razmišljaju, kamo idu u provod i kako gledaju na budućnost u svom mjestu?

Učiteljica srpskog jezika JOVANA RAŠETA uvijek je zahvalna sugovornica i pažljiva analitičarka. U njenom stanu pijuckamo i

Srđan i Svetlana Bajić u razgovoru za Novosti

Ovaj kraj, komentiramo, uvijek je imao više neženja. Jovana tvrdi da bi trebalo izraditi sociološku studiju pod nazivom 'Ličani za šankom'. U krajnjoj opuštenosti, već pred kraj dana, s balkone njene zgrade hvatamo ugodan prizor: interventni policajci vrijedno treniraju u podrumskoj teretani. Kadar je taman takav da mogu centrirati cijeli raspon izvođenja čučnjeva sa šipkom. Leđa ravna, pokreti statični i oprezni. Nema šta, komentiram više za sebe, savršen čučanj! Jovana iz stana dobacuje da policajci naprosto moraju biti zgodni. Ili što bi rekao onaj Starina Novak iz osnovnoškolske lektire: spremni stići, uteći i na strašnom mjestu postojati.

No ne drže samo policajci do tjelovježbe. Ima dvije godine da su i civili dobili prostor za pumpanje mišića. BRANKO ĐUKIĆ (23), budući programer, odlučio je meni i fotografu IVANU pokazati prostoriju sa spravama u zgradi starog vrtića. Šetamo i usput razgledamo sportske terene na otvorenom. Nema nikog na igralištu. Razumljivo, dva je popodne. Branko i njegovo društvo utorkom i četvrtkom igraju basket. Skupi se njih šest ili sedam pa igraju na jednom košu.

Sportsko društvo Lapčani su osnovali kad su shvatili da ih je više zainteresirano za sport, a da nemaju gdje. Išli su do Srba ne bi li se malo razgibali i zabavili, ali to je zahtijevalo da dva puta sedmično sjednu u auto i voze pola sata tamo i nazad. Otkako imaju svoj sportski kutak, sve je lakše. Hodamo s Brankom pa komentiramo gdje je ta teretana, nikako stići. Navikla sam da je u Lapcu sve na pedalj. Kaže, ima malo više koraka do tamo, ali super je za zagrijavanje pred dizanje utega.

— Zimus sam išao na trening, gazio kroz dubok snijeg. K'o ono kad ti baba priča kako je putovala do škole, preko brda. E sad ja tako u teretanu. A zimi je unutra hladno, imamo jednu malu grijalicu. Ali zato treba jako vježbati, da se ugriješ – smije se Branko.

Prvo što primjećujemo s vrata je boksačka vreća. Na početku su imali samo šipku za zgibove, benč i malo tegova, sad su opremljeniji. Teretana ima sve za osnovne, najvažnije statične vježbe. Tu je i zahvalna smith mašina. — Sprave nabavljamo novcem od članarina, a i općina nam daje određenu svotu. Tako uspijevamo. Bilo nas je troje ili četvero na početku, ali sad nas je oko 15. To su pretežno muškarci, ali ima u zadnje vrijeme i nešto cura u teretani. Sad nam treba doći jedna velika multifunkcionalna sprava, ima 15 vježbi za leđa. Ja najviše koristim tegove i smith mašinu. S ergometrom nismo baš zadovoljni, to se najmanje koristi – pokazuje nam Branko.

Sin mi je u struci, u veterini i poljoprivredi, voli se baviti time. Šta ću, kaže mi on, da odem u Njemačku da mi oderu leđa. Bolje mi je onda ovdje. Na njima je odluka. Ovdje je većinom staračko stanovništvo, ovo će postati vikend naselje – priča nam Srđo Bajić

Ovih dana sav je angažiran u pisanju za vršnog rada. Kako obavi dio posla, počasti se teretanom i oporavi tijelo od dugog sjedenja. On je nakon srednje škole u Zagrebu upisao fakultet u Rijeci. Nije ga grad na Kvarneru pretjerano oduševio, jedva je čekao da završi s faksom i da se makne, govori mi. Ljudi su dobri, ali najviše kritika daje na račun noćnog života u Rijeci. Dosadan grad, zaključuje Branko.

Moj sugovornik je i muzički producent. Počeo je s 14 godina, da bi se cijela priča uozbiljila prije šest godina. Ljubitelji EDM-a (electronic dance music) Branka mogu pronaći na Spotifyu i YouTubeu pod imenom The Aliens. On je zadužen za trake, a rođak iz Beograda za marketing. Baš u trenutku našeg druženja spremao se za gažu. Pozvali su ga iz Pravoslavne gimnazije da pušta muziku na maturalnoj večeri. Raduje se svakoj prilici, ali još uvijek mu je problem mobilnost. Veze Lapca i gradskih središta su nikakve pa je život bez auta izazovan.

Ipak, za svoj trenutni prioritet – uspješan završetak fakulteta, Branko nije morao ići izvan Lapca. Nešto stariji drug DUŠAN TADIĆ (31) mentor mu je za završni rad. U njegovoj firmi u Lapcu pohađao je praksu. Kaže da je s njim u dva mjeseca naučio koliko nije za godinu dana fakulteta. Baš zato Branko želi

ostati živjeti i raditi u Lapcu. Ne bi bilo loše zaposliti se, na primjer, u nekoj IT kompaniji, a ured instalirati kod kuće. Dušan mu je velika motivacija.

— Njemu Nijemci daju neki zadatak, običan čovjek bi ga radio osam sati i ne bi ga završio. On ga napravi u pola sata, ostatak dana leluja. Puno sam naučio od njega. Doduše, trebalo mu je malo vremena da se spusti na moju razinu – hvali ga Branko.

I možda je to dobra šansa za Lapac. Nove generacije, koje u rukama imaju suvremena znanja i kojima je potrebna tek osnovna infrastruktura, mogu u skorijoj budućnosti preplaviti ovo mjesto i instalirati svoje neobične urede. Zasad je to učinilo troje mladih. Brankov mentor Dušan i još dvoje članova njegove familije otvorili su prije nekoliko godina firmu za programiranje u Lapcu. Uredske prostorije iznajmljuju u jednom općinskom prostoru. Dušan se primarno bavi proizvodnjom aplikacija za iPhone, ali nalete mu i neki drugi projekti. Nedavno su napravili novu web-stranicu za Općinu Donji Lapac.

Bivši učenik SPOG-a poslije fakulteta u Zagrebu živio je i radio u Njemačkoj. Prvo je bio u Leipzigu, pa u Freiburgu. Nekoliko godina gradio je iskustvo i sklapao kontakte. Sve to, u kombinaciji sa zasićenjem životom u velikim gradovima, rezultiralo je Dušanovim povratkom u Lapac. Dok sjedimo u njegovom uredu i analiziramo težak socioekonomski položaj mjesta i sve negativne strane, Dušan ni u jednom momentu nije izrazio sumnju u svoju odluku. Iz njega isijavaju staloženost i zadovoljstvo: u Lapcu mu je najljepše i čovjek ne može da mu ne povjeruje. Tražim da mi nabroji što mu se sve promijenilo otkako je tu.

— Pa nije puno. Jednako društva imam i u Njemačkoj i ovdje. Ne znače mi ti gradski sadržaji, da moram živjeti blizu njih. Ako se nečeg uželim, sjednem u auto ili avion i odem. Meni se Lapac uvijek sviđao, tu sam rođen. Da sam cijeli život ovdje, vjerovatno bih se htio maknuti. Vratio sam se u koroni, brat je otvorio firmu. Zadovoljni smo količinom posla i приходima. Ako želim nešto graditi i ostaviti neki trag, to mi je lakše u Lapcu. Da napravim nešto što može značiti i drugima. Ako u Lapcu otvoriš tri radna mjesta, već si nešto napravio – govori Dušan i dodaje da su reakcije na otvaranje njihove

Nekad živahno središte Donjeg Lapca

Ako želim nešto graditi i ostaviti neki trag, to mi je lakše u Lapcu. Da napravim nešto što može značiti i drugima. Ako u Lapcu otvoriš tri radna mjesta, već si nešto napravio – govori Dušan Tadić koji radi aplikacije za iPhone

firme bile univerzalno pozitivne. Svi su ih podržali. U ured im nekad dođu stariji susjedi, traže da im poprave neki sitan kvar na mobitelu.

A što se radi poslije posla u Lapcu, kako izgleda slobodno vrijeme? Dušan kaže – kava, serija, playstation, muzika. Sluša sve što mu se sviđa, pa tako vrti japanski pop iz 1980-ih i SINANA SAKIĆA. Sve može, sve se slaže. Ne vidi u svom potezu ništa radikalno, za njega je pokretanje posla u rodnom mjestu sasvim prirodna odluka.

— Neko bi rekao da je ovo radikalno, ali nisam otišao na planinu, ne cijepam drva i ne volim da bih preživio. Ovdje imam osnovno što mi treba. Mislim da je to pogrešan pogled na život. Zašto bismo svi radili i živjeli u gradovima i čekali penziju? Svako sebi bira mjesto. Mislim da mene niko ne gleda kao čudaka – priča Dušan.

Istražujući stavove mladih i njihova razmišljanja o sadašnjosti i budućnosti Lapca, održali smo fokus-grupu. Svi iz grupe, u dobi od 21 do 31 godine starosti, jednoglasno su poručili da žele ostanu u Donjem Lapcu. Kao najveći problem Lapca ističu nedostatak ljudi i stalno osipanje stanovništva.

‘Ja se ne bih vratio da ne planiram tu živjeti. Ako bude moguće, bit ću tu zauvijek. Najviše ovisi o tome hoće li biti više ljudi’, rekao je jedan ispitanik. Druga osoba je također kazala da je optimistična. ‘Sad ljudi odlaze, ali mislim da će se početi vraćati. Ako ovdje zaživi turizam, to bi mogao biti način. Ne možemo očekivati da će stanje u Lapcu biti kakvo je bilo prije rata, ali moglo bi biti fino’, iznijela je.

Ostanak znači i razmišljanje o zasnivanju obitelji. ‘Ovdje je teško osnovati porodicu jer nema puno mladih i dosta nas je rodbinski vezano. Ovisi i o tome da li će partner ili partnerica htjeti doći ovdje’, rekao je jedan ispitanik.

Koje aktivnosti bi voljeli imati u Lapcu? Svi se slažu – da ima više ljudi, bilo bi svega.

‘Nije bitno specificirati koje bi to aktivnosti bile, nama je najvažnije da nas ima, da nešto radimo zajedno. Ovdje fali noćnog života. Ako hoćemo izaći, ne možemo negdje blizu, da se opustimo i popijemo. Uvijek mora biti taj jedan koji će voziti i koji će se manje zabavljati. Idemo preko granice u Bihać. Ovo ostalo bude jedino preko ljeta, bude u Srbu, za Duhove (slava Donjeg Lapca, op. a.) i Ilinđan. To opet nije neki izlazak, nije diskoteka, nego neka kafana koja radi malo duže. Nama sve paše. Nije ni u Korenici neka ponuda, ali oni su tamo uredili jedan prostor i, koliko čujem, sva-

Dušan Tadić
posluje s Appleom

ko malo dovode nekog DJ-a. Tamo je življe, ocijenio je ispitanik.

U dvorištu porodične kuće obitelji Bajić sjedimo pod lozom. Nije lička klima previše pogodna za lozu, ali razvije se taman toliko da napravi hlad. Društvo mi, uz kavu, prave SRĐAN i njegova kći SVETLANA BAJIĆ. Zanimljivo je slušati Srđanove uspomene iz Lapca kad je bio mladić, paralelno sa Svetlaninim viđenjem današnjice. I dok ona s društvom na bilo kakav vid zabave mora ići u Bihać, Srđan je tih 1980-ih rijetko kad palio auto i išao preko. Jednostavno, nije bilo potrebe. Diskoteka, 20-ak kafića, stari hotel s gradskom kafanom, novi hotel s automatskom kuglanom, kino-dvorana, koncerti velikih narodnjačkih zvijezda... Sve je to bio Lapac.

Svetlana je tajnica u Vijeću srpske nacionalne manjine. Po struci je učiteljica i sebe jednog dana definitivno vidi u učionici, među djecom. Trenutno radno mjesto joj se sviđa, smatra da može biti dobra odskočna daska, a ima i nešto u tome, kaže, da nekoliko godina života posvetiš radu u zajednici. — Meni je fino i to volim, kad vidiš da si nešto napravio i da su ljudi zadovoljni, odmah te ispuni. U vijeću je par mladih pa smo se mi uhvatili organizacije. Sad nas je podjednako, pet mladih i pet starijih. Ali svakako bih bila mirnija u svojoj struci. Trenutno se u okolici ne traže učitelji. Ne znam da li bih zbog posla otišla na neki otok, ali okolica Zagreba ili nekog drugog grada, to bi mi bilo super – govori Svetlana.

Tata joj, ipak, preporučuje da pronade posao za koji se školovala. Vremena su teška, a njeno sadašnje radno mjesto je vezano uz politiku. Nezahvalno je, smatra. Ali priznaje, da nema takvih poput nje da se prihvate manjinskog rada, ne bi se ništa ni dešavalo. Uvjeren je da u Lapcu i okolini ima budućnosti za njegovu djecu.

— Sin mi je u struci, u veterini i poljoprivredi, voli se baviti time. Šta ću, kaže mi on, da odem u Njemačku da mi oderu leđa. Bolje mi je onda ovdje. Na njima je odluka. Ovdje je većinom staračko stanovništvo, ovo će postati vikend naselje. Mali broj mladih se odlučuje na to. Poljoprivreda je svakodnevna obaveza – govori Srdo.

Na njihovom imanju skladno žive koze, konji i krave. Konji su im smješteni na polju kraj nekadašnje tvornice betonskih blokova i ivičnjaka. To je bila, kaže Srdo, jedna od najsavremenijih tvornica u Jugoslaviji, izbacivali su oko 11.000 blokova dnevno. A kad je riječ o masovnijem povratku ljudi, za Srđu je to završena priča. Sad treba ići prema tome da se zadrže ljudi koji su već tu, govori on.

Pitam Svetlanu da li primjećuje razliku između Lapčana koji ovdje stalno žive i onih koji dođu ljeti u zavičaj. Čini joj se, veli, da ponekad oni koji žive u Lapcu imaju ozbiljnija shvaćanja od onih koji su po gradovima.

Budući programer
Branko Đukić u
teretani

Za Jovanu Rašetu
auto je ključan
za život u Lici

— Znam par primjera, mijenjaju poslove, žive od mjeseca do mjeseca, njima je samo bitno da su u gradu u blizini svih sadržaja. Ne razmišljaju toliko o budućnosti, da stvore sebi nešto, da budu stabilni. Kad bi neki od njih došli ovdje imali bi priliku i sigurno bi mogli raditi, ali imaju stav da je ovdje pustoš i da se ništa ne može popraviti, da nema mladih – opisuju.

Osim toga, Bajići govore da sve manje mladih dolazi na ljetne praznike. Stasali ljudi sad imaju manje vremena nego prije. Žele, uostalom, u tih 20-ak dana godišnjeg otići na neku drugu destinaciju. Ali, još važnije, izgleda da je zavičaj važan dok te tamo čekaju baba i djed. Kad oni umru, mladi ljudi raseljeni u djetinjstvu gube poveznicu s rodnim krajem.

Sentimentalnost ipak ostavljamo po strani jer se približava subota večer. Pao je mrak, a to znači da treba pojačati piće i odvrnuti muziku u kafani. I doista se izmjenjuje lijeva selekcija pjesama: vidi se da iza liste stoji neki znalac. S kratkim pićima u rukama, u živoj raspravi o koječemu, slušamo hitove iz zlatnog perioda Grand produkcije s početka

2000-tih. Sa svakom novom pjesmom upadamo u vremeplov. Odgovorno tvrdim da nema puno mjesta u Hrvatskoj u kojima se može čuti balada TANJE SAVIĆ ‘Gde ljubav putuje’. Pričaju mi Lapčani o poznatoj diskoteci u Donjoj Suvaji. O njoj sam toliko puta čula, još od gazdarice, pokojne DUŠANKE DUBAJIĆ, legende ovog kraja. I sad se prostor ljeti aktivira, kad se sjate mladi sa svih strana. Vlasnik kafane mi govori da se tamo na ripit vrtio ‘Ambis mog života’ NOVICE ZDRAVKOVIĆA, brata TOME ZDRAVKOVIĆA iz sjene. Veliki pjevač, vanvremenska numer, slažu se svi okupljeni.

Vjerovatno su nas ti stari hitovi okuražili da potražimo još veću zabavu, još zadimljenije i svakako masovnije mjesto. Bilo je malo nakon ponoći kad smo u jednom autu krenuli u Bihać. Da sam se u Lapcu našla samo dva vikenda ranije, išla bih s istom ekipom na Crni Cerak.

Plovili smo opustjelim cestama do graničnog prelaza. Srne, mačke i zečeve tjerali smo s puta jakim vokalom mlade BARBARE BOBAK, urlajući ‘Barbarizam’ preko svake mjere. Pola sata kasnije, našli smo se u bihaćkom noćnom klubu. Uredno rezerviran stol i kibla sa žesticom. Ostali smo bez glasa pjevajući s izvjesnim MIRZOM koji je napunio prostor do zadnjeg separea. Red muških, red ženskih pjesama, i tako satima.

Svitanje je označilo kraj zabave. Radni narod Unsko-sanskog kantona i Like ustaje, mladost odlazi na spavanje. Dobrano načeti ostacima bakanalija iz izlaska, u autu prema Lapcu mijenjamo ploču. Prve sunčeve zrake upijamo s Pink Floydom: *And if the dam breaks open many years too soon/ And if there is no room upon the hill/ And if your head explodes with dark forebodings too/ I'll see you on the dark side of the moon.* ■

Kad bi opet bio disko

Problemi u Petrinji su na nekoj drugoj, a ne nacionalnoj osnovi. Mladi vjeruju da je starijim generacijama Srba, posebno u vrijeme rata, bilo teže. Blizina Zagreba je dobra zbog zapošljavanja, mnogi rade i financiraju svoje obrazovanje. Zdravstvo šteka, u vrtićima su gužve, nema igraonica za djecu, fali im kino. I dobar disko, o kojem su slušali od starijih

TOPLI, medno-voćni miris u zraku. Nježno nenametljiv, a vazda prepoznatljiv. Kraj je maja i lipe cvatu u Petrinji. Po centru grada uz Strossmayerovo šetalište samo skele i prašina. Sve je isto k'o i lani. Ali lipe su lijepše, stoičke, impresivne. Skele će kad-tad otići, lipe će ostati.

Osim u glavnom gradskom parku, posadene su i duž rijeke Petrinjčice, i zaštitni su znak Petrinje. Prije par godina u suradnji s Hrvatskim šumarskim institutom dogovoren je projekt kloniranja petrinjskih lipa iz gradskog parka, s ciljem očuvanja njihovog

geofonda. Uskoro će i vrijeme berbe cvjetova, taman su napola otvoreni.

U Petrinju stižemo s velikim pitanjem u koferu, guramo ga jedva. Pitanje kojim se imamo baviti u Petrinji i još pet gradova diljem zemlje glasi – kako žive mladi Srbi u ovome gradu? S nama je u timu i istraživačica DORA LEVAČIĆ, koja priprema sociološki rad o toj temi i vodit će fokus-grupu s mladim Srbima u Petrinji. Dozvoljeno nam je da oslušujemo tu grupu i prenesemo nešto iz tih razgovora i u ovoj reportaži. Ali prije nego što se zaputimo u kontejner u kojem se u subotu ujutro održava fokus-grupa, naj-

prije se moramo smjestiti u hotel u Hrvatskoj Kostajnici. U Petrinji opcije za smještaj nema, pa ćemo zelenim putevima od petka do nedjelje u Petrinju stizati iz Hrvatske Kostajnice.

U hotelu 'Central' jedini gosti uz nas su hrvatski policajci, graničari posvećeni nadzoru kretanja izbjeglica i migranata. Dobro je da se u Hrvatskoj Kostajnici ne bavimo mladima, jer u njoj ih izgleda uopće nema. Kod kafića 'Kostarika' dežuraju jedna crna mačka i tri starija muškarca goli do pasa. Una iza njih svjetluca, zimzelena rijeka. Pounje kakvo je nekad bilo.

Skele će kad-tad otići

Sjedamo u auto i krećemo natrag u Petrinju, da otkrijemo što nam ondje nudi zadnji petak uvečer u mjesecu maju. Prolazimo Panjane, Donje Kukuruzare, Knezovljane, Blinju, Moštanicu, Donju Budičinu, Hrastovicu. Iza nas ostaju spomenici NOB-u, šume kestena, oraha, graba i hrasta. Ostaju i mnoge biljke kojima ne znamo nazive, a neobuzdano rastu po selima u kojima je sve manje stanovnika.

Na klupi kod igrališta uz Petrinjčicu srećemo dvije djevojke, pa im trčimo kao da smo ugledali suho zlato. Pitamo ih kamo

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOCIJA

#1286, petak 9. 8. 2024.

JAGNA POGAČNIK

Književnost ne poznaje granice

Transnacionalnost književnosti ne isključuje da se neki pisac osjeća dijelom nacionalnog kanona ako tako želi. Mislim da pristup u kojem administrativne granice postavljaju mjerilo stvari za neke buduće povijesti književnosti nije održiv i meni je stran

Koliko god mi je jasno da je u mnogim poslovima dobro koristiti AI jer nam skraćuje posao, mislim da kod umjetnosti, pa i književnog prevođenja, treba biti jako oprezan

Moje mapiranje, osim što pretendira biti transnacionalno, jest i transžanrovsko jer smatram da je i pitanje granica žanrova danas deplasirano. Zato u knjizi imam i putopisnu prozu, knjigu 'Slijepa karta' MARKA POGAČARA i esej DUBRAVKE UGREŠIĆ. Mislim da su njeni eseji čista literatura, a izabran je upravo esej 'Karaoke književnost' jer je citat

koji spominjete po meni odličan izlaz iz knjige. Ova knjiga je na neki način i posveta Dubravkinom radu i životu.

Osim Dubravke Ugrešić, u antologiji je s dva teksta zastupljen i Bekim Sejranović. Zašto?

Prvo sam izabrala ulomak iz romana 'Tvoj sin Huckleberry Fin', ali onda sam shvatila da ne mogu ne uvrstiti i roman 'Nigdje, niotkuda' – taj je naslov provodna, crvena nit mog mapiranja. Također, riječ je o meni iznimno dragom i bitnom piscu čiji je opus nažalost završen i odlučila sam da mogu izaći iz ustaljenih okvira i uvrstiti njegova dva teksta.

Nadu mi daju mladi

Na početku intervjuja spomenuli ste radionice književne kritike. Radionice ste vodili i u zagrebačkom Centru za kreativno pisanje, ali i u sklopu projekta Kritike h,d,p, portala na kojem ste jedna od urednica. Tko su mladi koji se žele baviti kritikom?

Kritiku na našim studijima književnosti nitko ne podučava – na akademiji se držimo konzervativnog pristupa – studenti uče povijest književnosti, telefonski imenik s hrpom pisaca i, uz rijetke izuzetke, stvarno ih nitko ne uči kritički misliti. Uvijek mi treba par dana da probijem led na radionicama, da se polaznici i polaznice oslobode i shvate da književna kritika nije prošireni blurb knjige, a nije ni prikaz. Paralelno, kritika nije ni objektivni znanstveni tekst, u njoj ima puno prostora za subjektivnost, uz, dakako, stručnost. Na primjeru radionica Kritike h,d,p mogu reći da je od 15 polaznika i polaznica njih petero postalo stalnim suradnicima portala, tako da radionice mogu biti jako uspješne.

Otpočetak svoje karijere radite kao frilenserica. Koliko vas to financijski, emotivno iscrpljuje, što vam donosi? Sad već 24 godine radim kao slobodnjak i imala sam sreće što sam upravo 2000. godine dobila ponudu da pišem tjedne kritike u Jutarnjem listu pa me scena ubrzo počela percipirati kao generacijsku kritičarku i otvarala su mi se vrata

različitih, često dužih književnih angažmana. Ispočetka je uvijek tu financijska nesigurnost, ali danas, kada paralelno i prevodim, mogu živjeti od onoga što volim raditi. Naprosto nisam karakterno tip koji ujutro odlazi u ured i neki šef mu govori što taj dan mora raditi.

Prevodite sa slovenskog jezika. Kako vidite budućnost prevođenja nakon AI-ja?

Mislim da je književno prevođenje proces potpuno drugačiji od tehničkog ili bilo kojeg drugog prevođenja i da je za njega potrebna osoba, prevoditelj koji je i sam pomalo pisac. Jasno mi je da programi koji se bave prevođenjem uz pomoć umjetne inteligencije napreduju, ali ja još uvijek vjerujem u neki duh umjetnika, duh prevoditelja i koliko god mi je jasno da je u mnogim poslovima dobro koristiti AI jer nam skraćuje posao, mislim da kod umjetnosti, pa i književnog prevođenja, treba biti jako oprezan.

Možete li čitati za gušt, u slobodno vrijeme, bez da uključite Jagnu književnu kritičarku?

U zadnje vrijeme se trudim čitati bez da radim bilješke, objasniti samoj sebi da knjige o kojima ne moram pisati i o kojima ne moram nigdje govoriti ne moram ni analizirati i raščetvoriti dok čitam, ali iskreno, ide mi teško. Moram vježbati čitanje samo kao čitateljica, da mi primarni čitateljski užitak bude jednostavno priča, da ne tražim greške (smijeh).

U prijašnjim intervjuima isticali ste kako vas je formirao kraj osamdesetih. Što pamтите iz tog perioda, kraja vaše srednje škole i početka fakulteta?

Fakultet upisujem 1988., ali još u gimnazijskim danima u Osijeku surađivala sam s omladinskim listom Ten. Kao šesnaestogodišnjakinja upoznajem brojne ljude koji su i dandanas bitni akteri našeg kulturnog života, primjerice DELIMIRA REŠICKOG I JULIJANU MATANOVIĆ. Meni je tadašnji omladinski tisak, književnost, glazba, Novi val, to jedno miško razdoblje koje danas mladima ide beskrajno na živce, bilo jako važno i formativno. I kada o njemu pričam i razmišljam, nema to veze s jugonostalgijom u političkom smislu, ali i današnji regionalni književni festivali koje smo već spominjali, a koji su posječeni i važni brojnim generacijama, pokazuju koliko nam nedostaje taj šaroliki jugoslavenski kulturni prostor.

I za kraj – što vam ovih dana budi nadu?

Sjajni ljudi kojima sam okružena, koji na neki sličan način vide svijet, probleme, ali i izlaze iz tih problema. Nisam pesimistična i mislim da takvih ljudi ima puno. Nadu mi daju i mladi koji rade odlične umjetničke projekte, i mlade cure koje ulaze u život s nekim zdravim stavom i ne daju na sebe. Naravno da će budućnost biti drugačija, ali unatoč svim promjenama, sve nas na kraju vesele i diraju iste stvari, svi se bavimo svijetom oko nas, društvom, sretnim i nesretnim ljubavima. Književnost nam pokazuje da i kada se mijenjaju pristupi i formati, teme koje ljude okupiraju ipak jesu univerzalne.

Поносне добитнице 'Наде Димић'

Разговарали смо с Дором Чалдаровић, Карлом Јелић и Видом Скерк, добитницама награде 'Нада Димић' за организацију лањског просвјета на Академији драмских умјетности. 'Колико год је Академија као установа направила све да нас ушутка, највећу промјену видим по питању свијести и активације студентата о тој теми', поручује Вида

ДОРА ЧАЛДАРОВИЋ, КАРЛА ЈЕЛИЋ И ВИДА СКЕРК младе су жене које су прошле године уздрмале Академију драмских умјетности, припадајућу заједницу, али и ширу јавност, када су организовале просвјед због злостављања студентата на свом факултету. Крајем listopada 2023. пред неколико стотина студената испред Академије извеле су перформанс пуштајући снимку професора озрелом прохића на којој отворено вријеђа студентату. Прохић је, наиме, унатош седам пријава за злостављање враћен на посао, па су организаторице просвјета тражиле да се одлука поништи, а декан давор шваић поднесе оставку. До оставке није дошло, но Прохићу је забрањен рад са студентима, премда и даље прима плаћу на Академији. Ипак, сам просвјед је препознат као чин изузетне храбрости унутар затворене и уплашене заједнице те је резултирао порастом свијести о сексуалном узнемиравању међу студентима и њиховом међусобном солидаризирању.

Храбри иступ студентата препознао је и Фонд за друге који их је у српњу прогласио побједницама награде 'Нада Димић'. Награда се од 2017. године додјељује ангажираним иницијативама за допринос бољем и праведнијем заједничком друштву. О томе зашто су одлучиле проговорити о сексуалном узнемиравању на Академији, како је просвјед утјецао на њихов професионални развој и јесу ли осјетиле посљедице свог дјеловања, поводом награде разговарамо с Дором, Карлом и Видом. С обзиром на то да је Дора била на мору, а Вида у Енглеској гдје сада студира, разговор смо водиле путем видео позива. Прво ме је занимало јесу ли и гдје већ прије чуле за Наду Димић те какав је однос њихове генерације према наслијеђу антифашизма. Вида која је одрасла у окружју словенске заједнице у Трсту, каже да за Наду Димић зна одувijek. — Од деведесетих надаље антифашизам у Хрватској, ако је споменут, споменут је на споредни начин, док сам ја одрасла у заједници гдје је овај покрет био кључан за преживљавање — објашњава Вида и додаје како у сваком словенском селу постоји споменик палим партизанским борцима, на школским излетима се пјевају партизанске пјесме, а сви напамет знају 'Устајање Приморске'.

Но и у савременом хрватском друштву примјећује полако растућу колективну свијест о антифашистичкој борби јер се, сматра, данас бројна стечена права доводе у питање. Надовезујући се на Видино словенско искуство, Дора се слаже како је код нас ситуација посве супротна, но истиче да је она сама одрасла у антифашистичком окружењу.

— Баш зато ми је било драго да сам добила ову награду јер су мени и бака и деда били партизани, заклетни антифашисти од почетка — каже.

Додаје да, ако се нађе у неком непознатом друштву, одмјерава да ли ће се прокламирати као антифашисткиња јер никад не зна како ће тко реагирати.

— Долазим с ове друге стране, гдје моји нису били антифашисти — каже

Вида Скерк и Карла Јелић преузимају награде 'Нада Димић' (Фото: Емица Елвећи/PIXSELL)

Zeleni bombaši

Korisnici TikToka u središte pažnje vratili su praksu američkih aktivista iz 1970-ih – bacanje bombica sa sjemenom na prazne zemljane površine. O izradi bombica i korisnima za ekosustav pričali smo s Aminah, bombašicom iz New Yorka

PRIPADNICI generacije Z možda neće spasiti svijet, ali su pronašli načine kako da ga učine iole podnošljivijim za život. Posebno u periodu sušnih ljeta, kada razorne posljedice klimatskih promjena dolaze po svoje i život u prekomjerno asfaltiranim gradovima čine nepodnošljivim. Za jednog takvog nesnosnog dana, u sigurnosti klimatiziranog doma, palimo TikTok i nakon poduljeg skrolanja nai-

lazimo na pravo malo blago – trend tzv. *seed bombinga*.

Radi se o drevnoj japanskoj praksi, u originalu poznatoj kao *tsuchi dango* (zemljane knedle), koja podrazumijeva pravljenje bombica sastavljenih od sjemenja različitog bilja, najčešće autohtonog, komposta i gline. Ljudi ih potom bacaju u vlastite vrtove i polja

Sjemenja bombica
(Foto: Wikipedia)

ili, još bolje, na zelene gradske parcele, koje se, nakon što priroda oradi svoje, pretvaraju u čarobne male oaze.

Tom metodom svojevremeno su se služila i autohtona sjevernoamerička plemena, a u modu su je 1970-ih vratili američki aktivisti, predstavljajući je kao novi vid praktične pobune. Skupina urbanista iz Lower East Sidea u New Yorku, sklona gerilskom vrtlarenju, očajnički je željela transformirati vlastitu okolinu. U nemogućnosti da natjeraju lokalne vlasti na djelovanje, dizajnirali su prototipove tradicionalnih bombica sjemenja, bacali ih preko ograda na prazne zemljane površine i gledali kako njihov kvart, na zadovoljstvo pčela i drugih oprašivača, postaje sve zeleniji. Trend je nastavio životariti u narednim desetljećima, a u središte pažnje su ga vratili korisnici TikToka, koji svoje *seed bombing* akcije dijele s milijunima korisnika te društvene mreže, najpopularnije među mladima. Najčešće se, ponovo, radi o Amerikancima koji se snimaju i objavljujući to što čine upuštaju u poprilično velik rizik. U većini dijelova SAD-a, naime, nekontrolirano prosipanje sjemenja je protuzakonito. Ali zato ljudi bez imalo problema mogu hodati naokolo naoružani do zuba.

U takvim okolnostima nije nam bilo lako pronaći sugovornike za ovaj tekst. Nakon neizvjesnog traganja, napokon nam je stigao pozitivan odgovor od djevojke koja je na TikToku poznata pod alijaskom Eco Punk. Zbog rizika u koji se svjesno upušta, za ovu priliku ćemo joj zaštititi puni identitet i tek otkriti da se radi o AMINAH, zome-rici u dvadesetima koja živi u New Yorku i radi u neprofitnoj organizaciji za zaštitu okoliša. Govori nam da je odrasla uživajući u divljini, igrajući se na obalama rijeka i planinareći. To ju je, u kombinaciji sa strašću za društvenom pravdom i interesom za položaj marginaliziranih zajednica, nadahnulo da nastavi karijeru u znanosti o okolišu. Ali i da se okrene aktivizmu.

— U posljednjem periodu sam se osjećala frustrirano zbog ograničenja koja postoje na polju zagovaranja u borbi protiv klimatskih promjena. Nakon mjeseci prolaska pored napuštenih parcela u mom susjedstvu, u Harlemu, i gledanja svih neautohtonih vrsta koje

Gradovi trebaju
zelena utočišta (Foto:
Wikipedia)

je grad zasadio na određenim područjima, odlučila sam se baciti u akciju – kaže Aminah.

Zanima nas koje sve koristi naš ekosustav može imati od urbanog vrtlarstva i *seed bombinga*, posebno s obzirom na zastrašujuće posljedice klimatske krize. Zašto je, uopće, takve akcije važno provoditi u gradovima, pitamo je. — Urbano vrtlarstvo i bombardiranje sjemenjem utječu na povećanje bioraznolikosti, sekvestraciju ugljika i reguliranje temperature te poboljšavaju kvalitetu zraka i vode – a sve to je ključno za ublažavanje učinaka klimatske krize. Te su radnje od iznimne važnosti u gradovima jer pretvaraju zapuštene prostore u zelena utočišta, podupiru oprašivače i zbližavaju zajednice koje rade na održivosti, čineći tako urbana okruženja otpornijima i pogodnijima za život – objašnjava Aminah.

Naša sugovornica na svom TikTok profilu često upozorava na važnost korištenja tradicionalnog, autohtonog sjemenja. Time se, tumači nam, podržava lokalne ekosustave i osigurava bolji rast zelenih oaza. Dodaje, međutim, da to nije jedina stvar koju bi početnici, dovoljno odvažni da se bace na gerilsko vrtlarenje, trebali znati.

— Za 'sadnju' je ključno odabrati pravu sezonu, pri čemu je jesen najbolje vrijeme, te lokaciju na koju ćemo baciti sjemenje, uzimajući u obzir faktore kao što su kvaliteta tla i dostupnost sunčeve svjetlosti. U gradu kao što je New York ponekad može biti teško pronaći zelene površine, ali postoje načini da onu malu količinu koja u gradovima još uvijek postoji povratimo u naše ruke – ohrabrujuće će Aminah.

— Važan je i sam način izrade bombica. Prije svega se pobrinite da imate dovoljno sjemenki koje su pravilno umotane u smjesu bogatu hranjivim tvarima kako biste povećali njihove šanse za klijanje i preživljavanje – do-meće ona.

Sve u svemu, za akciju nije potrebna posebna oprema niti vrtlarske vještine. Budući da su sjemenke obložene kompostom, one su u biti već posađene u vlastitom malom ekosustavu. Bombice će se otvoriti pri udaru o tlo i nakon dva do tri tjedna uz malo kiše, pustiti korijenje. Uostalom, TikTok je prepun videa s uputama kako ih napraviti.

Pored takvih videa, Aminah na svome profilu donosi i one u kojima komentira aktualna politička zbivanja, i to u kontekstu zaštite okoliša. Jedan od gledanijih je onaj u kojem objašnjava zašto na zastrašujuća zbivanja u pojasu Gaze, gdje je dosad u izraelskim napadima ubijeno oko 40.000 palestinskih civila, među kojima veliki broj žena i djece, treba gledati i kao na ekološku krizu.

— Taj sukob ozbiljno utječe na prirodne resurse, proizvodi nestašicu vode i hrane, degradaciju zemljišta, a iza sebe ostavlja opasni otpad. Vojne akcije i ograničenja kretanja koja su nametnuta ljudima ometaju upravljanje okolišem i napore za njegovo očuvanje, pospješujući onečišćenje i uništavanje tradicionalnih staništa – veli naša sugovornica.

— Rješavanje tih pitanja ključno je za dugoročnu održivost, zdravlje ekosustava, kao i zajednica u toj regiji. Uostalom, vjerujem da svatko na planetu ima pravo na zdrav okoliš – zaključuje Aminah neposredno prije odlaska u još jednu *seed bombing* akciju. ●

VRZINO KOLO

Nepraktična žena

PIŠE Marija Andrijašević

Sve ove žene koje su se oslobodile dok smo odrastale, ove koje su bile nekako sinkronizirane sa svojim odrastanjem, pa onda i svijetom, što sad vidim da je bio poduhvat ozbiljnih razmjera, te su me najviše plašile, jer su bile užasno nepraktične

Svoj sam primjerak 'Knjige za svaku ženu' dobila prilično kasno, kad sam već intuitivno nekako osvijestila što je to biti ženom i kako bi to trebao izgledati život jedne žene. U kasnim tridesetima. Šalim se. Ipak nekih dvadesetak godina prije, ali kao neobavezno štivo, pa se nisam njime puno bavila. I bolje!

Meni, kad bih čitala i slušala priče o toj velebnoj, iskonfabuliranoj ženi, nije bilo druge nego misliti: Pa kako je itko mogao sebe izmodelirati ovako, isprva i sve uspješno, sa svih strana ne ocjene, nego ono prokleta viđeno. Ono što ne znači ništa, ali nekako ipak znači – točno.

Ovaj moj perfekcionistački um (ma zapravo, 'oslobodi me od svake obaveze' um), ne bi to bio podnio. Probala bih sve prepisati i onda sijati bijes tamo gdje ne uspije. Važno je poznavati se, spasi nas od mnogih nepravilika. Nego, mene je u život žene uvela jedna životna epizoda zvana 'Metoda pokušaja i pogreške', jer propisane stvari baš nisu bile moje i svojstvene meni. Ta epizoda traje i dandanas. A i 'Praktična žena', primjerak iz 1952. koji sam bila dobila, raspao se kako i slika žene u njoj. Šij, kuhaj, peri, gradi, liječi, žena koja u sebi nosi čitav svijet, pa onda i preuzima čitavu odgovornost za njega. Ma, ajde, bježi!

O životu žena sam, ipak, najviše naučila iz prakse, od praktičnih žena (*no pun intended*), od sebi bliskih, jer tko je tamo gdje sam ja živjela kupovao knjige koje su te učile kako biti išta, kamoli žena. Nešto jesmo kratko obitavale između 'Teena', 'ok-a' i 'Rockyja', i neke jesu prešle na 'Cosmopolitan', ali mnoge od ovih koje sam ja poznavala nisu imale ni *glossy* naslovnice za život, ni taj teški papir koji je bio pun bočica skupih parfema, markiranih štikli, isti takvih haljina i sukanja za svoju svakodnevnicu. Uglavnom, ta se tranzicija nije mogla dogoditi nikako, a da ne bude neprirodna ili nekako divlje navrnuta na naše relativno oskudne živote.

Nama su bliže bile 'Moja sudbina' i 'Moja tajna', jer smo u tim pričama prepoznale priče koje su naše majke prepričavale svojim prijateljicama i našim susjedama, kad bi se okupile na popodnevnom turskim kavama poslije posla, ili subotnjima prije ručka i obaveznog gatanja iz fundaća, i krenule prevrtati sve žive teme. Ovdje ipak izdvajam važne: bolesti, doktori, ručkovi, mesari, frizerke, krojačice, starci (pritom mislim na svekre i svekrve), muževi (neko prešutno natjecanje čiji je bolji, a svi grozni, evo), i jedna redovita, i po meni nešto što im iz današnje perspektive najviše zamjeram, a znam da nisu znale bolje (ah, prokleta empatija!): negdje bi se eksplicitnije, negdje manje eksplicitno, te prijateljice, ta fantastična grupa žena, natjecale čija je kćer bolja, ljepša, pametnija. (Sinovi privremeno van, nisu tema.)

Neke su prostor za nas stvarale, neke otvoreno tražile, a neke i izguravale druge ili govorile, naučene na tim kavama da je samo jedna najbolja, ajde se ti makni, doći će tvoje vrijeme, ali to vrijeme nije sad i kad je, ne znamo. Takve su nas priče većinom porobile, ne i oslobodile.

To natjecanje u kojem nismo sudjelovale svojevolumno, to natjecanje na kojem smo prvo dovođene kao držači ručnika na boksački meč, a poslije jer smo razvile prijateljske odnose s djevojčicama i djevojkama koje nam ni po čemu nisu bile slične, uspjele smo poslije prenijeti i u naše odnose, ženska prijateljstva, odnose prema većini žena koje bi samo postojale. Bilo je jako teško, rekla bih i nepraktično, živjeti i onda se usput i trijebiti od tih slojeva, i ona koja je uspjela, danas s puno više empatije, manje prijekornih pogleda i više samokritike, gleda uopće drugu ženu i njezino praćakanje u plićaku života.

Moje žene. Govorila sam o njima prošli put, ali ovim literarnima. Sad govorim o pravima, mislim, ovima koje svakodnevno susrećem. Neke su postajale tako da su kopirale svoje majke i bake, neke su većinu popodneva provodile na

tepisima bacajući se na njih strašću Lydije Bennet, ali ovaj put jer su tražile iste slobode koje su bile dane ili njihovim puno starijim sestrama ili isto tako puno mlađoj braći. Neke su se grupirale i udruživale, i sve je bilo lakše biti kroz grupu: pametnija, bolja, uspješnija, pa i zločestija (zlobnija?) kad je za to bilo prilike, a u tinejdžerskim godinama, čini se, samo su se takve stvari i dešavale u toj iznimno dugoj, zamornoj i repetitivnoj epizodi. Pubertet stvarno možeš izdržati samo *high on hormones*.

Ali ove koje su se oslobodile dok smo odrastale, ove koje su bile nekako sinkronizirane sa svojim odrastanjem, pa onda i svijetom, što sad vidim da je bio poduhvat ozbiljnih razmjera, te su me najviše plašile, jer su bile užasno nepraktične. Nepristojne. Glasne. Zajedljive. Bučne. Otvoreno su se ljutile i zamjerale. Bile su jezičave i bezobrazne. Zapravo, svakodnevna ljudska bića, ali, he-he, kako se i za taj status trebalo izboriti. Možda me zato danas nekako štrečne riječ 'sloboda' uz riječ 'žena'. Najviše zbog pritiska od savršenstva, kako ću zaostati za njima, kako jesam zaostajala za njima, za svijetom generalno. Kako raditi nešto dobro, ako to radimo prvi put? Kasnije ću nešto osvijestiti da je to i rodno uvjetovano.

I nekako, iako je čitava jedna generacija, ma i dvije, tri, proputovala u čitav jedan drugi svijet, s kava doma na kave na terase i s terasa u WhatsApp grupe, temelji su, čini mi se, isti, samo ih drugačije komuniciramo.

DANAS najviše listamo kataloge trgovačkih centara i supermarketa. Uvijek postoji neki proizvođač koji će zatrpiti tjeskobu dana. Ne natječemo se više ni s kim, pa ni sa sobom, ali trudimo se ekselati u stvarima u kojima mislimo da smo pronašle svrhu, poziv, mjesto gdje ćemo životu izdati račun, u pravilu: slobodama žena i ženskoj slobodi. Za gimnastiku ne ostaje puno prostora, sve smo sportistice iz potrebe, kičme razaraju pa smo vježbačice, penjačice ili plivačice. Vrtimo očima na svaku otetu nam i poraženu ženu, recimo JK ROWLING koja opet sije mržnju prema očes biološkim očes trans ženama, Olimpijske su joj samo postale *outlet*, a život IMANE KHELIF potpuno nebitan. Imane je ne samo žena, nego i iznimno nepraktična žena, jer dobro radi rukama, ali ne služi (muškoj) imaginaciji ženskog boksa.

Gore nam WhatsApp grupe od zgražanja i nebuloza, ali tamo smo sve na okupu, i obavezno imamo i onog jednog lika u njima koji tamo mora biti, jer ne znamo gdje ćemo s njim. Suvremeni poturica. Dijelimo recepte, ideje o hrani za more, drugarice iz Slavonije se za njega moraju naraditi višestruko: nakuhati za čitav jedan život, jer ljetovanje za dvoje odraslih i troje djece znači puno poznavanja lekcija iz života praktične žene. Ona oglašava prijevoz na Blabla caru, ali u njega prima samo žene, jer je u anketi 'Biste li u šumi radije srele medvjeda ili muškarca' odgovorila medvjeda. Ništa mesari, samo Wolt, i poslije dugog radnog dana, jedan zrakoplovni mode za sve. Pogotovo ako smo prisilile taksistu da stane nakon što nam je, ničim izazvan, odlučio prostrijeti 'slučaj' o lezbama i pederima.

Za većinu smo se toga izborile, načelno. U praksi, svaki dan ko Imane šakicama tučemo od vrata do vrata, tražimo saveznice. Tamo gdje nam se posrećilo, nije prošlo bez upozorenja da nam je sad bilo tako i nikad više. I više nema okretanja šalica kava da vidimo što nas čeka. Za kavom iz aparata ostaje malo mulja. Osim toga, sve se već toliko puta ponovilo da se i razbistrilo. Važno je samo, kad god da se budemo dešavale, da budemo nepraktične. Slobodne žene. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Urednica i šampion

PIŠE Ivana Perić

POČETAK je 1970-ih. Urednik CHARLES F. HARRIS odlazi iz izdavačke kuće Random House i pokreće Howard University Press, prvu sveučilišnu izdavačku kuću posvećenu isključivo djelima crnih američkih autora i autorica. Na njegovo uredničko mjesto u Random Houseu dolazi mlada književnica i postaje prva crna urednica u povijesti te izdavačke kuće. Zove se TONI MORRISON.

Jedan od uredničkih projekata koji preuzima sportska je biografija, prvo i jedino sportsko štivo koje će u životu uređivati. Biografiju piše RICHARD DURHAM, a među korice se ima upisati život američkog šampiona, boksača MUHAMMADA ALIJA. Random House daje masni predujam za prve Alijeve memoare, a Durham pristaje pisati knjigu na temelju intervjua s boksačem. Producent, pisac i komunist Durham početkom 1970-ih iza sebe ima produkciju pionirske radio emisije 'Destination Freedom', koja se emitirala u Chicagu od 1948. do 1950. godine. U fokusu emisije bila je povijest eksploatacije američkih crnaca, ali i povijest antirasističkog i antikapitalističkog organiziranja i otpora. Za čikašku televizijsku kuću WTTW Durham je kreirao i seriju 'Bird of the Iron Feather', prvu američku sapunicu s potpuno crnačkom glumačkom postavom, koja se počela emitirati u januaru 1970. godine.

U Random Houseu Durhama smatraju itekako potkovanim za pisanje Alijevih memoara. Međutim, sumnja se u uredničke sposobnosti kolegice Morrison. 'Durham je oduvijek bio u poslu kao novinar i urednik, dok sam ja objavila samo jednu knjigu za koju mislim da mu se nije previše svidjela, 'The Bluest Eye'', pričat će godinama kasnije Morrison o prvim susretima s Durhamom. Dodat će i da nije zbog toga namjeravala odustati ili posustati. I Durham i Ali morali su prihvatiti da će biti njihova urednica.

Alija 1970-ih mora pridobiti da uopće s njom razgovara. Na sastancima u Random Houseu šampion se u početku obraća samo muškarcima u sobi, a Morrison preskače. Nema vajde od pozivanja na književne uspjehe (iako je Morrison književnica o kojoj se itekako priča) i uredničke sposobnosti, pa Morrison brzo shvaća da mora igrati na poznatu južnjačku majčinsku kartu. Znajući da Ali među ženama primarno cijeni tzv. majčinske figure, otkriva mu da je majka dvojice dječaka. I to samohrana. Kad je tako otvoren komunikacijski kanal, počinje ozbiljni urednički posao. A Morrison je ozbiljna igračica i ozbiljna urednica. Ali nije ni prvi ni jedini oko kojeg se mora snalaziti kako zna i umije.

Toni Morrison (Foto: Meller Marcovicz/Histry/PIXSELL)

Godinama kasnije, u dokumentarcu 'The Pieces I Am', kazat će kako joj snalaženje u književnom svijetu (ponekad crnih, ali najčešće bijelih) muškaraca nije bilo prijeteće, nije bilo čak ni zanimljivo. 'Bila sam zanimljivija od njih, znala sam više od njih i nisam se bojala to pokazati', konstatirat će. Kad primijeti da njeni muški kolege na poslu primaju veće plaće za isti posao, za sebe odmah traži (i dobije) povišicu. Kad Alijev menadžer JAVIR HERBERT MUHAMMAD, sin osnivača Nacije islama ELIJANA MUHAMMADA, pokušava cenzurirati sadržaj Alijevih memoara, Morrison mu uporno udara kontru. Teško se i dugo trgaju oko završnog rukopisa, a iz Nacije islama stavljaju veto na svaku Alijevu psovku. Morrison je sočne psovke sačuvala, i knjiga je 1975. napokon objavljena.

Urednica u Random Houseu ostala je do 1983. godine. Iako je danas znamo kao neosporenu šampionku teškaške književne kategorije 20. stoljeća, godine njenog uredničkog rada podjednako su važne. Od Toni Cade Bambara, Gayl Jones i Henryja Dumasa do Angele Davis i Muhammada Alija, u njen su ring sta(sa)li svi. ●

ГОРСКИ КОТАО

ПИШЕ ВАЛЕНТИНА ВУКАДИНОВИЋ

Јуха од печеног парадајза

ПАРАДАЈЗ, рајчица или како год звали овај сласни плод је симбол лета и сви сунчани дани као да су се скупили у том мирису и бојама. Волим парадајз, нарочито љети када имам домаћи који је својим пуним окусом прави гастро ужитак у свим облицима. Домаћи охлађен парадајз, мало сланине и кришка домаћег круха, има ли слађег?

Клима у Горском котару није погодна за узгој парадајза па се већином узгајају у пластеницима. Но догоди се овакво, сушно и вруће љето, па дозрију и у повртњаку те буду дивни, црвени и јако слатки. Ове сезоне сам посадила тек неколико садница шери парадајза, а оне су ми подариле мноштво плодова. Дио ћемо појести свеже, дио сам већ осушила и спремила у теглице с маслиновим уљем, а дио је завршио у љутом намазу с чилијем. Сада већ помало јењавају па оно што дозрије користим за умаке и јухе попут ове.

Густа јуха се брзо припрема, требају вам само парадајзи, мало маслиновог уља, јушни темељац и зачини, а врло је укусна и здрава. Послужила сам је уз препечене, хрскаве коцкице круха. Шери парадајз је интензивног и слатког укуса који се печењем још појача па је јуха баш ароматична. Зачине можете прилагодити свом укусу, али свакако користите босиљак јер се он изврсно сљубљује с парадајзом. Парадајз нисам гулила нити сам чистила сјеменке него сам након печења користила снажан блендер који уситњава и кожицу и сјеменке.

Састојци (за 2 до 3 тањура)

цца 400 г шери парадајза (можете користити било који други, битно је да је зрео)
3–4 жлице маслиновог уља
крупна сол

босиљак (свјежи или сухи)
1 режањ чешњака
2–3 дл темељаца (можете замијенити водом, али ће окус бити сиромашнији)
шећер
папар
коцкице круха

Припрема

Упалите пећницу на 200 ступњева да се загрије. Парадајз оперите и осушите те преполовите или нарежите на комаде ако користите велики. Послажите их на масни папир преполовљеним дијелом према горе у лим од пећнице. Попрскајте с мало маслиновог уља, поспите крупном сољу и сухим босиљком (ако користите свјежи, њега додајте касније у јуху). Парадајз пеците док не пусти сок и док се мало не запече.

Када се мало охлади, премјестите све скупа с папира у блендер и израдите у глатку смјесу. Смјеса ће бити густа. У посуду за кухање додајте мало маслиновог уља те режањ протиснутог чешњака. Загријте тек толико да осјетите мирис чешњака (пазите да не загори). У то истресите смјесу парадајза те одмах долијте темељац или воду па додајте шећер и сол. Наравно, шећер и сол прилагодите свом укусу. Уколико волите, можете додати и мало ружмарина или першина. Кухајте на лаганој ватри неких 15 до 20 минута. Зачините папром. Прије послуживања оставите поклопљено пар минута да се састојци сљубе.

Сухи крух нарежите на коцкице те попржите на сухој тави. Послужите га са стране да остане хрскав. Код послуживања можете додати и пар капи маслиновог уља или врхња ако волите. Такођер, ако волите љуто, мало чилија се изврсно уклапа у ово љетно јело.

Добар тек! ●

IMPRESSUM

Godina IV / Zagreb | petak, 9. 8. 2024.

Nada #064

Društveni magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina Colo-
vić, Anja Kožul, Jelena Mirić,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladisavljević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJA

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

izlaze, kako provode petak navečer. Odgovaraju nam da se družu na klupicama kod igrališta, a ponekad odu i u 'Petrus', kafić na brdašcu malo dalje od centra grada. Petkom je ondje živa muzika, objašnjavaju nam. Zahvaljujemo djevojkama pa krećemo i mi prema Petrusu. Promatramo usput i novu sportsko-rekreacijsku zonu uz Petrinjčicu. Na spravama za vježbanje nema gužve, ali nekolicina dječaka igra košarku.

Ostavljamo ih mekom tupkanju lopte po asfaltu i nastavljam prema Petrusu. Orijentir nam je jedna gigantska stucca, posuda u kojoj se nekad nosilo vodu ili vino (a možda i pola vino, pola voda). Kad nju prođemo, skoro smo na odredištu. Klasične su petrinjske stucke načinjene od pečene pocaklene gline, ali ova postavljena na ulazu u grad nije jer ne postoji tako velika peć u kojoj bi se stucca od četiri metra mogla ispeći. Po lončarstvu je Petrinja dugo bila poznata – prvi su lončari stigli u 18. stoljeću iz Češke i naselili se u dijelu grada koji se i danas zove Češko Selo.

Malo dalje od stucke, putevima koji se zovu vinogradski, stižemo do Petrusa. Na terasi nema gužve, pa komotno sjedamo za stol s kojeg možemo šikcati i atmosferu unutar kafića. Unutra se uštima bend, i odmah nam se čini da će klavijaturist biti zvijezda večeri. S prvim pićima i padanjem mraka kreće repertoar klasika domaće muzike, od Prijavog kazališta do HALIDA BEŠLIĆA. Atmosfera nije baš uzavrela, mladi konobar nam objašnjava da nije još počela prava sezona.

U subotu ujutro ispred bijelog kontejnera blizu marketa Gavrilović čeka nas TIHOMIR ŽILIC, predsjednik Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Petrinje. Uz njegovu je pomoć organizirana fokus-grupa mladih, u dobi od 19 do 30 godina. Razgovor s njima vodi Levačić, a mi se ubacujemo s kojim dodatnim pitanjem. Ne smijemo navoditi ni aludirati na identitet sudionika fokus-grupe, ali nam je dozvoljeno prenijeti dio onoga što u zajedničkom razgovoru kazuju. Za početak nam govore da nemaju u Petrinji problema na nacionalnoj osnovi, nego na nekim drugim. Dodaju da vjeruju da je bilo teže starijim generacijama Srba, naročito tijekom i neposredno nakon rata.

Čini im se da ljudi općenito žive na distanci, svatko svoj život, 'kao grad u Njemačkoj'. Najveći problemi, konstatiraju, intenzivirani su nakon potresa, dio ljudi je otišao i ne namjerava se vratiti. Zajednica se rasula. Konsenzus za stolom je da bi Petrinja mogla biti lijep gradić da se sredi i renovira. Dok se to ne dogodi, centar uglavnom izbjegavaju. — Mi smo odmalena u Petrinju išli samo na sladoled, u školu, kod zubara i doktora. Svuda mi je opuštenije nego ovdje. Čak ni Petrinjci ne izlaze u Petrinju – komentira jedna sudionica fokus-grupe iz sela kraj Petrinje.

Ona i prijatelji imaju svoju 'ekipu iz petnaest sela' i izlaze kolektivno. A tako i moraju, jer javnog prijevoza na koji se mogu osloniti po selima – nema. Svi ovisu o autima koje imaju (ili nemaju) u kućanstvu. Tijekom dana postoje samo autobusne linije za prijevoz učenika, ali to nisu linije koje drugi mogu koristiti. Najgore je srednjoškolicima sa sela koji bi htjeli izaći, a nemaju još položen vozački ispit ni automobile koje mogu koristiti. Ako se ne uspiju uvaliti nekoj starijoj ekipi, primorani su ostatu u selu.

Kad se uspiju organizirati, izlaze uglavnom u Bosnu na narodnu muziku. — Znaju nam tada stariji reći da pazimo. Oni još žive u drugom dobu, zaglavili su u drugom vremenu. Svi mladi ovdje slušaju muziku iz Srbije, nikad s time nije bilo problema – kaže jedna sudionica.

Kroz razgovor se pokazuje kako je Kostajnica popularno odredište za izlazak toj grupi mladih, jer su ondje 'muzika i atmosfera opu-

Najveći problemi intenzivirani su nakon potresa, javni prijevoz je loš

šteniji'. Dodaju i da se izlazi u Glinu i Sisak, iako je 'u Sisku dosadnije, kao u Zagrebu'. Od Petrinje spominju samo 'Petrus', ali više kao usputnu opciju, ne nešto što se često prakticira. Dodaju da u Petrinji bude življe jedino u augustu, kad je fešta za Lovrenčevo. A za izlaska treba i zaraditi, pa pažljivo osluškujemo što će nam reći na pitanje o mogućnostima zapošljavanja u Petrinji.

Kažu da posla u posljednje vrijeme ima svugdje, jer fali radnika i radnica. Nije to nužno sjajno plaćen posao ni posao u struci, naročito za one koji su studirali, ali je posao. Pričaju nam i da zna biti problema za Srbe koji su se recentnije vratili u Hrvatsku, s priznavanjem diploma za neke obrazovne smjerove koji nisu isti u Srbiji i Hrvatskoj. Ali svi govore da nemaju osjećaj da im je nacionalnost bila prepreka kod zapošljavanja.

— Uvijek imaš ljude koji se kod natječaja pozivaju na neke posebne stvari, na braniteljski ili manjinski status – kaže jedan sudionik.

Ističe se i da je dobra stvar kod zapošljavanja blizina Zagreba, jer se može putovati na posao svakodnevno.

Najveći problemi intenzivirani su nakon potresa, dio ljudi je otišao i ne namjerava se vratiti. Zajednica se rasula. Petrinja bi mogla biti lijep gradić da se sredi i renovira. Dok se to ne dogodi, mladi centar uglavnom izbjegavaju

— Više vremena neki ljudi u Zagrebu potroše dok idu na posao s jednog kraja grada na drugi nego da iz Petrinje odeš u Zagreb – komentira jedna sudionica.

P RIMJEĆUJE i da mladi oko njih dosta rade, još od učeničkih i studentskih dana, neki zarađuju za džeparac, neki sami financiraju obrazovanje. Razgovor se širi na druge važne javne usluge i servise, pa navode da zdravstvo šteka, ali i da 'šteka svugdje, ne samo u Petrinji'. Nabrajaju dalje da su u vrtićima gužve, malo je mjesta i fali mogućnost upisa za djecu. Ističu da fali i igraonica, jer su parkići loša opcija kad je kiša i hladno vrijeme. Od kulturnog sadržaja fali im kino i 'neki pošten klub'.

Na pitanje o političkom aktiviranju mladih i uključivanju u kolektive koji rade na društvenim promjenama, odgovaraju nam da nisu članovi takvih kolektiva i da uz poslove baš i nemaju vremena za aktivizam. Politika ih smara, kažu, dosta im je lažnih obećanja, osjećaju se iznevjereno i ne vjeruju da se nešto može promijeniti kroz cikluse izbora. Aktivirali bi se možda oko nečega što je neovisno o postojećim političkim strankama, dodaju.

Zanima nas je li crkva možda postala mjesto kojem mladi gravitiraju.

— U crkvu se ide samo na Badnjak maltene – stiže odgovor.

Nemaju dakle običaj da se u crkvi okupljaju. Tijekom dana u Petrinji najčešće idu u Šaregrad, kontejnersko naselje koje funkcionira kao novi centar grada. Ondje su sada kafići, frizeraji, dućani.

— I pizzerija Lucija je važno okupljalište, imaju stvarno super pizze – slažu se svi.

Pred kraj razgovora, vrteći još malo priču o klubu kakav bi htjeli, netko spominje da je prije u gradu bio dobar diskoteka, da su to čuli od starijih. Prava stvar, u podrumu, radio do šest ujutro.

— E, kad bi to opet bilo! – s uzdahom veli jedna sugovornica.

Pridružujemo se dobrim željama i zahvaljujemo svima na vremenu koje su s nama podijelili, kao i na preporukama za daljnje kretanje po ovom kraju.

Pozdravljamo se i odlazimo do Šaregrada, u pizzeriju Lucija. Subotnje je popodne, gu-

Okolna sela imaju i manje mogućnosti od Petrinje. Nema infrastrukture koja pokriva javni prijevoz, postoje samo učenički autobusi. Postoje još društveni domovi u nekim selima, ali uglavnom ne funkcioniraju ili nisu programski prilagođeni mladima – priča Tamara Jovičić

žva, hvatamo zadnji slobodni stol na terasi. Oko nas su obitelji s djecom, tinejdžeri, starije gospode. Atmosfera je živahna, pizza je dobra. Uljuljkani od ugljikohidrata, stignemo detaljno promatrati prostor od 168 kontejnera čija je namjena bila omogućiti rad obrtnicima i malim poduzetnicima čiji su poslovni prostori uništeni u potresu. Međutim, ovdje ima još puno praznih kontejnera, a obrtnici su se više puta žalili zbog cijene zakupnine i režija. Od praznih izloga do gužvanja ljudi na pojedinim točkama centra, čitav prostor djeluje kao rodak zagrebačkog Importansea.

Navečer se opet spremamo za izlazak, jer kako netko jednom mudro reče – tko izlazi samo petkom, ne mora uopće. Temperaturu subotnje večeri mjerit ćemo preko granice, u Kostajnici. Možemo opušteno, iz hotela pješice preko mosta u noć. Dok hodamo prema mostu uz Unu čujemo glasove s druge obale, šušur koji obećava. Javljam se graničnim policajcima, od kojih jedan ima *full sleeve* tetovažu. Donedavno je policija, i

Mlado i staro na Strossmayerovom šetalištu u Petrinji

hrvatska i bosanska, među eliminacijskim kriterijima na natječajima za posao imala i tetovaže na dijelovima tijela nepokrivnim uniformom. Nakon pritužbe ANDRIJE KRIVKA iz Zagreba na diskriminaciju to se promijenilo. Policija pomalo postaje tolerantrnija prema tetovažama, ako već ne prema migrantima.

Čim smo prešli preko mosta, život kao da je procvjetao. Od mrtvila Hrvatske Kostajnice u kojoj se ne čuje ni lavež pasa do klubova krcatih ljudima u Kostajnici. Sjedamo na terasu kluba Imperijal, pa bacamo oko na raj. DJ radi megamiks, prebacuje od LEPE BRENE i 'Jugoslavenke' do 'Čokolade', hita repera DESIGNERICA. Nijednu pjesmu ne pušta do kraja, kao da nervozno šalta daljinskim u potrazi za boljim programom. Ipak, stignemo u miru poslušati popularni refren 'puzi, moli, šećer pada, budi moja čokolada'.

Stol do našeg sjedi grupa djevojaka, koje se mic po mic primiču vršnjacima za drugim stolom. Nakon što su se pola sata pogledavali, startuje lagana seoba naroda – jedan momak prvo poziva jednu od cura, a zatim ona zove ostale drugarice. Mogli bismo da ih pitamo kako žive, ali radije puštamo da žive. Vidimo da im je zabavno, poštujemo trenutak pomaka iz faze pogledavanja, svet je u svakoj generaciji i svakom vremenu. Oko jedan u noći počinje sipiti kišica, a prvi par napušta stol i odlazi dalje u noć, stisnuti ispod jedne majice koja služi kao kišobran. Odlazimo i mi, lagano preko mosta, uz crne obrise visokih stabala koja uz Unu u noći djeluju kao čvrsta linija nekog gorskog masiva.

UNEDJELJU ujutro mašemo crnoj mački i Uni i odjavljujemo se iz hotela. Taman što smo autom izašli iz Hrvatske Kostajnice, zaustavljamo se jer kraj ceste vidimo stariju pogrbljenu ženu kako na jutarnjoj vrućini muku muči s dvije torbe koje jedva vuče. Pitamo je kamo se zaputila, a ona odgovara da pješači od granice do Panjana. Prešla je dva kilometra, a hoda skoro tri sata. Blizu granice ju je udario auto i produžio dalje. Kaže nam da ju je okrznuo samo, da joj je bedro malo natučeno, ali je ostalo 'sve dobro, samo ide sporo'. Vozimo je u Panjane u koje autom stižemo za nekoliko minuta. Pomažemo da istovari prtljagu

ispred kuće, a dalje nam kaže da će sama, da je sad sve dobro.

— Hvala vam, deco, kao da ste me na Mesec odvezli – pozdravlja nas.

U centru Petrinje čeka nas TAMARA JOVIČIĆ, voditeljica Udruge IKS, koja više od 20 godina radi s mladima. Žurila je da stigne na naš razgovor, pa joj se crvena kovčava kosa još suši dok u kafiću naručujemo kavu. Nasmiješena, Jovičić komentira da je navikla na strku, brzo se svemu adaptira. Komentiramo situaciju u okolnim selima, jer Udruga IKS dosta radi i s mladima u ruralnim sredinama. Organiziraju radionice, festivale, edukacije.

— I u Petrinji je loše, a okolna sela su s još manje mogućnosti. Nema infrastrukture koja pokriva javni prijevoz, postoje samo učenički autobusi. Ako roditelji nemaju auto ili ako nemaju vremena da djecu razvoze uokolo, neko dijete između deset i 19 godina nema izbora, nema opcija gdje da se aktivira kroz slobodne aktivnosti ili kulturni sadržaj. Postoje još društveni domovi u nekim selima, ali uglavnom ne funkcioniraju ili nisu programski prilagođeni mladima. Uglavnom imaju samo vatrogasce ili KUD-ove – priča Jovičić.

Što se Petrinje tiče, nakon dugog niza godina u kojima nije postojao Gradski program za mlade, Udruga IKS je prošle godine započela proces izrade tog važnog dokumenta. U partnerstvu s Gradom Petrinjom rade na pripremi programa za mlade kroz projekt 'Re-

build mladih: Gradimo temelje sutrašnjice'. — Program je to koji će utjecati na kvalitetu života mladih i usmjeravati kreiranje sadržaja po njihovoj mjeri. Zajednički naponi predstavnika grada i civilnog sektora uz uključivanje nadležnih službi govore u prilog tome da stvari idu nabolje i da se mijenja svijest zajednice o važnosti potreba mladih, kvaliteti njihova života i resursa koje mladi

Stariji mladima kažu da paze kad izlaze u Bosnu. 'Oni još žive u drugom dobu, zaglavili su u drugom vremenu. Svi mladi ovdje slušaju muziku iz Srbije, nikad s time nije bilo problema', ističe jedna sudionica fokus grupe

predstavljaju u razvoju demokratskog društva, ali i odgovornosti koju imamo mi 'malo stariji', kao i izabrani predstavnici vlasti. U konačnici, mladi su najvažnija karika na putu stvaranja bolje budućnosti za sve nas – komentira naša sugovornica.

Udruga IKS trenutačno je podstanar u kontejneru u Turkulinovoj ulici, nekoliko kućnih brojeva dalje od kompleksa u kojem se su se trebali konačno skućiti i u kojem su od 2010. koristili dio zgrade za svoje programe. Prije devet godina izradili su i projektnu dokumentaciju za adaptaciju kompleksa u moderni društveno-kulturni centar. Nakon potresa im je dano da prijave zgradu za obnovu i da je koriste, ali još uvijek čekaju na nove sastanke u županiji i gradu o daljnjem razvoju projekta i planiranju prostora kojim bi trebali upravljati mladi.

— Zamislili smo to kao pravi građanski centar, koji će ostati zajednici, budućim generacijama. Glavno okupljalište mladih u Petrinji donedavno je bila gradska tržnica. Policija ih je u 12 sati rastjerivala, susjedi su prijavljivali galamu i tako dalje. To ne može biti jedina opcija mladima – priča Jovičić.

Spominje nam kako je iz njihovih istraživanja i anketa vidljivo da mladi nemaju problem samo s mogućnostima zapošljavanja, korupcijom i nepotizmom, nego i s općenito 'trulom atmosferom u gradu'. Kroz volonterske programe koje IKS provodi u Petrinju dolaze i mladi iz drugih europskih i svjetskih zemalja.

— To je i rijetka prilika mladima iz ovoga kraja da upoznaju ljude iz čitavog svijeta, i često su tako nastajala prijateljstva za život. Imali smo u programima i mlade iz Srbije i s Kosova, probijali smo led i kroz to – govori Jovičić.

Pitamo je primjećuje li među mladima netrpeljivosti na nacionalnoj osnovi.

— To je smanjeno na minimalnu razinu, mislim da je prevaziđeno. Čak i ako se dogodi, to je sporadična glupa situacija, izolirani incident. S vremenom se to dosta promijenilo nabolje. U poratnom periodu je bilo drugačije, prvim valovima povratnika nije bilo lako – odgovara.

Iz kafića odlazimo još do Turkulinove ulice, do kontejnera u kojem IKS organizira svoje programe i u kojem je pažljivo spremljena hrpa registratora u kojima je pomno razrađena dokumentacija za budući društveni centar. Jovičić nas vodi i u derutnu zgradu u kojoj su prije radili, pokazuje nam šarene murale i grafite koje su oslikali volonteri iz čitavog svijeta, kao i prostoriju u kojoj je nekad bio petrinjski radio. A onda, u istom tom kompleksu, ukazuje nam na stepenice koje vode u podrum. Zatrpane su prašinom, ali još im pri vrhu stoji mali stol.

— To je bio ulaz u disko – objašnjava.

Je l' to onaj disko koji nam svi spominju, pitamo oduševljeno. Jovičić potvrđuje, pa se prisjeća kako se nekad gradilo diskoteke u Petrinji.

— Postojao je omladinski centar, preko puta parka. Tamo bi se stalno družili, pa kod BERIŠE na burek u četiri ujutro. Omladinski je bio izvrstan zato što su ga mladi vodili i kreirali sadržaj. Kao balavanderi osjećali smo se bitno, svaku subotu smo radili disko, a preko tjedna druge programe. Kad nam je disko postao premali, to smo podijelili s vodstvom. Nije bio problem, organizirala se radna akcija i svi smo skupa sredili podrum. Sjećam se kako smo zidali šank, a kad je stigla kugla i kad smo je postavili, to je bilo vaaauuu – završava priču Jovičić.

Držimo u glavi još dugo tu sliku postavljanja disko kugle nakon zajedničke radne akcije. Puštamo da nas baš ona isprati kroz centar pun skela i otvaramo prozor da nam još malo zamirišu lipe. ■

Tamara Jovičić

Ćirilica, plivanje i mobiteli

U dva tjedna kroz ljetnu školu u organizaciji SKD-a Prosvjeta i VSNM-a Grada Zagreba na Viru prošlo je 138 učenika. Učila se ćirilica, raspletale su se Ćopićeve rečenice, obrađivale narodne pripovijetke, učilo se plivati, prvi put bilo na moru, družilo, s mobitelom sat dnevno

SVAKOGA ljeta u drugoj polovici srpnja kad zvuk pištaljke nadjača cvrčke na otoku Viru, počinje Ljetna škola srpskog jezika i kulture 'Sava Mrkalj' u organizaciji SKD-a Prosvjeta i Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Zagreba. Škola je namijenjena učenicima koji ne pohađaju neki od modela obrazovanja na srpskom jeziku i pismu, ili žele proširiti svoje znanje ćirilicnog pisma i upoznati srpsku kulturu. Ove godine program za učenike osnovnih škola održan je od 19. do 31. srpnja, a tokom dva tjedna kroz školu je prošlo 138 učenika iz cijele Hrvatske. Njih oko dvije trećine već su ranije pohađali Ljetnu školu i vratili su se po nova znanja i prijateljstva, a neke od novih polaznika dočekala je cijela azbuka za savladati.

Pod krošnjama stabala, uz improviziranu školsku ploču početnička grupa učenika ima nastavu srpskog, uči čitati i pisati slovo po slovo ćirilice. Već sa naučenih 20 slova pišu prve rečenice pod budnim okom nastavnice NADE ĐURIĆ PLEČAŠ koja je ove godine prvi put izvodila nastavu u ljetnoj školi. Svih prethodnih godina otpremala je na Vir učenike iz osnovnih škola u kojima predaje i slušala njihove dojmove kada bi se vratili u školske klupe. Ne skriva zadovoljstvo.

— Ja sam sada pred penziju i kada su me pozvali odlučila sam probati. Na kraju sam oduševljena. Djeca su jako pristupačna, odnos nastavnik-učenik je labaviji i lakše je raditi. Iznenadilo me je da sam skoro sva slova obradila u samo četiri dana. To ne bih mogla na redovnoj nastavi u školi. Kontrolirala sam ih kratkim diktatom i zaista u ovoj opuštenoj i prijateljskoj atmosferi gradivo se lakše savladava. To nam govori dovoljno o tradicionalnim učionicama – zaključuje Đurić Plečaš.

Nastava srpskog je najzastupljenija i sve skupine učenika imaju je svaki dan nakon prijepodnevnog boravka na plaži. Nastavnica RANKA ROD sa svojim učenicima raspleće redosljed riječi u rečenicama 'Izokrenute priče' BRANKA ĆOPIĆA gdje brdo izlazi iza sunca i zemlja kvasi kišu, SENKA CREVAR obrađuje narodnu pripovijetku 'U cara Trojana kozje uši' pa diskusija pokriva sve načine sakrivanja

Nastava srpskog jezika – učenje ćirilice

istine, a MARICA ŠIMUNIĆ najstarijoj grupi približava srednjovjekovnu srpsku književnost. Kakve vrste hlača su čakšire, što znači progundati, da li je pjesnik ZMAJ mogao letjeti i kako se to leti pjesmama samo su neka od pitanja u razgovorima. Gradivo srpskog jezika u nekim se lekcijama prožima s nastavom historije u kojoj je učenicima predstavljena srednjovjekovna kultura. Nastavnik PETAR RUDIĆ ističe da su se učenicima jako sviđele freske i također zapaža da su motiviraniji za nastavu u ležernoj atmosferi ljetne škole, nego na redovnoj nastavi u školi.

— Ove godine sam radio i geografiju, pa sam objasnio reljef Srbije u odnosu na reljef Hrvatske, a uspoređivali smo i turističke sadržaje obje zemlje – kaže Rudić.

Najočitija razlika je more, 'onaj akvamarin na geografskim kartama, gde se dubine označavaju tamnijom a plićaci svetlijom modrom bojom', kako to opisuje DANILO KIŠ u 'Enciklopediji mrtvih' kada geometar Đ. M. za vrijeme jednog noćnog marša s padina Velebita prvi put u životu ugleda more koje do kraja života u sebi nosi kao priviđenje jer nije bio siguran da li je to bila morska pučina ili nebeski horizont.

Vrlo slična očaranost dogodila se VANESSI iz okolice Našica. Beskrajno plavetnilo prvi put u životu ugledala je kroz mutno staklo autobusa i potpuno očarana fotografirala je

svaki naredni prizor, nestrpljivo čekajući prvi ulazak u more.

— Zнала sam da je slano, ali nisam očekivala da je baš tako slano – stidljivo priznaje Vanessa.

Ona je na Viru proplivala uz stručno vodstvo nastavnika tjelesnog odgoja NEBOJŠE RADOJČIĆA i SAŠE KUZMANOVIĆA. Svake godine se iznova sva djeca testiraju i prema rezultatima rasporede u grupe neplivača, plivača koji korigiraju tehniku ili su već dobri plivači i unutar obruča koji formiraju nastavnici slobodno plivaju, igraju se s loptom i sl. Radojčić kaže da je kod neplivača najveći problem strah.

— Zbog straha se tijelo teško opušta, pa je prvi korak uspostaviti povjerenje i čim dijete osjeti sigurnost, možemo ići prema tome da se u početku samostalno održava na vodi nekoliko minuta. Imamo plutače i razna pomagala, a sva djeca su uvijek u razini vode koja im je do prsa.

I tako dan po dan, metar po metar da bi grupa neplivača do kraja tjedna isplivala po 30 metara. Sport je vrlo zastupljen u Ljetnoj školi tako da svaki slobodni sat ispunjava zvuk loptice za stolni tenis, igra se odbojka, nogomet, razvijaju vještine u streličarstvu sa gumenim strijelama, a u upotrebi je i specijalna vortex lopta. Sve su to pripreme za veliko

sportsko natjecanje koje se održava završne večeri kada je upriličena i podjela medalja pobjednicima i diploma svim polaznicima Ljetne škole.

Prije nego što se dobije diploma u svakoj generaciji na gotovo svakom uzrastu treba izaći na kraj s raznim emocijama koje nastaju nakon odvajanja od roditelja. Voditelj Ljetne škole i nastavnik na radionicama BOJAN LAZIĆ nakon 13 uzastopnih godina rada na tom programu kaže da su vrlo rijetke grupe u kojima nema barem jednog djeteta koje se teško odvojilo od roditelja.

— Jednako je to prisutno i kod dječaka i kod djevojčica, osim što dječaci malo bolje maskiraju emocije. Odmah na početku ih ohrabrimo da ne drže emocije u sebi i da im se, ako pokažu tugu, nelagodu nitko neće smijati – kaže Lazić.

Obično se djeca požale na bolove u trbuhu, glavobolju ili mučninu, a kada se isključe organski uzroci, jedini pravi lijek je razgovor. Edukacijska rehabilitatorica NIKOLINA ŠRAJBEK ove godine je drugi put boravila u Ljetnoj školi i 'bolove u trbuhu' liječila je aktivnim slušanjem i komuniciranjem.

— Moje intervencije su se sastojale od izgradnje odnosa s djetetom, njegovog ohrabriranja, pronalaženja vršnjaka koji je zainteresiran pomoći, pružanja sigurnosti te postupnog preusmjerenja razgovora i aktivnosti iz svakodnevnog života na aktivnosti u Ljetnoj školi. U principu se sva djeca vrlo brzo adaptiraju, no nekima je potrebno samo malo pažnje odrasle osobe i sigurna luka u novom okruženju – kaže Šrajbek.

Dvije djevojčice koje pauzu provode na balkonu ispred svoje sobe potvrđuju da su razgovori sa svim nastavnicima ljekoviti, da su naučile plivati, da je more zaista plavo kao na slikama i slano kao što piše u knjigama, da im je lijepo, ali da je u Ljetnoj školi i teško.

— Nedostaju mi mama i tata, svake večeri se sjetim bake i djeda, jako mi fali moj mali brat koji ima samo dvije godine – dopunjavaju jedna drugu dok nabrajaju sve 'teškoće', ali i razloge zbog kojih ozbiljno dvoje hoće li se vratiti iduće ljeto na Vir.

Slično je nabrajao i geometar Đ. M. u 'Enciklopediji mrtvih' koji je nakon prvobitne očaranosti morem nakon niza godina otputovao na prvo pravo ljetovanje sa kojeg se vratio ranije nezadovoljan klimom, ugostiteljskim uslugama, televizijskim programom, iznerviran međuzama i gužvama na plaži jer sav taj metež je nadjačao u njemu onaj davni, daleki san, plav kao nebeski horizont. Ostaje nadati se da će u djevojčicama iduće godine želja za ljetovanjem ipak nadjačati nostalgiju.

Sva ta nostalgija ima i drugo lice, lice moderne tehnologije jer danas djeca sve ranije dobivaju mobilne telefone i općenito su više vezana uz tehnologiju u odnosu na prethodne generacije. Dječaci iz jedne sobe nacrtali su svoje portrete na zajedničkom crtežu na kojem su njihova tijela stopljena s igraćim konzolama i sličnim dodacima koji su dijele grudi, produžeci ruku i sl. Tehnologija je sastavni dio njihove svakodnevnice, a upotreba mobilnog telefona u Ljetnoj školi svedena je na sat vremena dnevno kada se djeca čuju s roditeljima, pogledaju društvene mreže, igraju igrice ili se pak toliko zanesu u sportske aktivnosti da potpuno zaborave i prići kutiji u kojoj leže svi kontakti s vanjskim i virtualnim svijetom. Možda mjerilo zadovoljstva i jeste iščezavanje pojma o protoku vremena, to stapanje nastave i igre, treninga i natjecanja, nebeskog i morskog plavetnila. Sedam dana kasnije, kada pištaljka na Viru zadnji put nadjača dječji žamor i cvrčke, učenici jedan po jedan ulaze u autobus opraštajući se od još jedne Ljetne škole. Doviđenja do idućeg ljeta, kada na istom mjestu čekaju nove pjesme i priče, nove pobjede, prijateljstva i plave morske daljine. ■

ИНФОРМАТОР

Одавање почести
жртвама у Уштици

Обиљежен Самударипен

Суставни прогон у ндх почео је одлуком од 19. маја 1942. о окупљању свих Рома који су до краја јула те године похапшени и депортирани у Јасеновац. На подручју Уштице постоји 21 масовна гробница

На меморијалном гробљу крај Ромског меморијалног центра Уштица, 2. августа у организацији Савеза Рома у РХ Кали сара, одржана је комеморација поводом Међународног дана сјећања на ромске жртве геноцида у Другом свјетском рату – Самударипена.

Саборски заступник Вељко Кајтази подсетио је да је дан сјећања на ромске жртве геноцида одређен јер је у ноћи с 2. на 3. августа 1944. у концлогору Аушвиц – Биркенау последња група од 2.897 Рома одведена у плинске коморе и побијена. — Радило се о женама, дјец и старијим особама. Управо зато се на данашњи дан, на европској и свјетској разини присјећамо свих ромских жртва Другог свјетског рата. Самударипен је однио животе стотина тисућа Рома диљем Европе, ромска заједница претрпјела је незамисливе патње, а наше страдање десетљећима је било у сјени других повијесних догађаја. Драго ми је да то више није тако и да се ријеч Самударипен којом обиљежавамо страдања Рома у Другом свјетском рату, све чешће чује – рекао је Кајтази.

Нацистички режим, али и режим ндх, воден идеологијом расне чистоће и надмоћи, суставно су прогонили и убијали Роме који су с неким другим мањинским скупинама били означени као непожељни те су били подвргнути бруталној ре-

пресији у концлогорима. Само у Јасеновцу страдало је 16.173 Рома, од тога 5.608 дјеце и 4.877 жена.

Суставни прогон у ндх почиње одлуком од 19. маја 1942. о окупљању свих Рома који су до краја јула те године похапшени и депортирани у Јасеновац. Роми нису били обиљежени појединачно већ је навођен податак о пристиглим вагонима. Радиле су најтеже послове те били јако слабо храњени, тако да већина не би издржала више од десет дана. На подручју Уштице постоји 21 масовна гробница.

— Више немамо преживјелих Рома који могу свједочити што се овдје догодило, а други разлог је да се страдања у Другом свјетском рату поновно користе у дневнополитичке сврхе и то од оних који своје лоше управљање прикривају темама из прошлости. Зато је једини начин борбе против заборавља оно што ми чинимо, достојно комеморирање и суочавање с прошлошћу с именима свих познатих ромских жртва у чему смо имали сурадњу с градским властима Новске, општине Јасеновац и јупс Јасеновац и односу на стање од прије 12 година промијенили ситуацију набоље – истакнуо је.

— Зато сјећање на ромске жртве геноцида има посебан значај у данашњем свијету, у времену кад свједочимо порасту нетолеранције, расизма, ксенофобије и негирању геноцида – рекао је и подсетио да се Роми у цијелој Европи и у Хрватској суочавају с изазовима дискриминације и маргинализације, укључивши одвојена ромска насеља која су подразвијена у односу на друге дијелове општине или градова.

Одавању почести, полагању вијенаца и свечаном програму, присуствовали су представници локалних и државних власти, државних и јавних институција, заступника и мањинских представника, дипломатског кора, међу којима и Србије, антифашиста те неколико стотина припадника и представника ромске заједнице из Хрватске и бројних земаља Европе.

■ Ненад Јовановић

Изгорјели маслиници и виногради

Срећом, није било жртва, а од објеката изгорјела је само једна помоћна грађевина. Иако су горјела дворишта, куће су спасене, каже Свемирка Лалић из Скрадина о пожару

Након више дана и надљудских напора, ватрогасци су у првим данима августа успјели угасити пожаре који су харали околином Скрадина.

Најгоре је било стање на подручју Скрадин-Ићево гдје су ватром били захваћени густа борова шума, макија, виногради, маслиници и трајни насади на површини од 1.700 хектара. Од тога је 400 хектара земљишта било угрожено у Националном парку Крка због чега су евакуирани посјетиоци с Рошког слапа. Пожар су гасили ватрогасци с подручја

Мјештани Скрадина
у борби против ватре
(Фото: Душко Јарамаз/
PIXSELL)

Шибенско-книнске жупаније којима су у помоћ притекли колеге из Карловачке и Крапинско-загорске жупаније, а помагали су им канадери и аир трактори. У суботу је такођер дошло до мањег пожара на локацији Рупе који је захватио 0,25 хектара траве и ниске вегетације, а угашен је након неколико сати.

— Ватра није бирала ни маслинике ни винограде јер су тим пожаром били угрожени овдашњи становници, Хрвати и Срби који су њихови власници. Свима су насади страдали, а људи су то све једва и видјели коликом је брзином ватра прохујала – рекла нам је Свемирка Лалић, дугогодишња мањинска активисткиња и стручна тајница у скрадинском Вијећу српске националне мањине.

— Страдала је шума. Она ће се обновити, само ће јој за то требати вријеме. Био је на нашем подручју велики пожар и 2012. али се вегетација обновила. Што се тиче маслиника, винограда и осталих насада, ту ће се морати уложити велики труд да буду обновљени. Срећом, није било жртва, а од објеката изгорјела је само једна помоћна грађевина. Иако су горјела дворишта, куће су спасене, а срећа да су канадери могли дјеловати преко дана – прича нам Свемирка и наглашава да је најављено да ће градске и жупанијске власти прогласити елементарну непогоду. Истакнула је велику пожртвованост ватрогасаца из свих наведених дијелова Хрватске без које би штета била много већа.

■ Н. Јовановић

Комеморација у Уздољу

Општина Бискупија и Српско народно вијеће одржали су комеморацију за осмеро српских цивила, у доби од 62 до 80 година, који су убијени након Олује. Још увијек нитко није одговарао за тај злочин

Општина Бискупија и Српско народно вијеће, 6. августа у Уздољу код Книна одржали су комеморацију за осмеро српских цивила старости од 62 до 80 година који су након Олује убијени на свом кућном прагу. Полагању вијенаца и парастосу присуствовали су са-

Замјеник градоначелника Книна Желько Цепина полаже цвијеће на комеморацији (Фото: Хрвоје Јелавић/PIXSELL)

за људска права, укупан број жртава је био 677. – 410 у Сектору уН Југ, 191 у уН сектору Сјевер те 76 убијених и несталих у избјегличким колонама.

■ Н. Ј.

Метастазе ревизио- низма

Савез антифашистичких бораца и антифашиста издао је зборник 'Прилози за повијест Другог свјетског рата и културу сјећања'

КРАЈЕМ јула, управо у дане обиљежавања годишњице устанка народа Хрватске, из штампе је изишао Зборник радова: 'Прилози за повијест Другог свјетског рата и културу сјећања'. Књига на 202 странице садржи текстове осмеро аутора из Хрватске и других земаља, па су неки од прилога штампани на енглеском уз сажетак на хрватском. Издавач књиге је Савез антифашистичких бораца и антифашиста РХ, а уредио ју је свеучилишни професор у пензији Иво Голдштајн.

— Зборник је добар темељ и најважна знаменитост часописа који би под именом Прилози за повијест Другог свјетског рата и културу сјећања, у годишњем ритму почели објављивати 2025. године. Сматрамо да зборник одговара профилима знаменитост часописа и показује да постоје знаменитост потенцијали за његово покретање – наглашава уредник Голдштајн.

Сврха Зборника и будућег часописа је стипендија оригиналних знаменитост текстова проминентних чланова академске заједнице из Хрватске и иностранства на једном мјесту. Један од битних разлога за покретање тог пројекта садржан је

Зборник је уредио Иво Голдштајн

PRILOZI

za

POVIJEST
DRUGOG
SVJETSKOG
RATA

i
KULTURU
SJEĆANJA

Zbornik radova

у заједничком супротстављању ревизији и искривљавању повијести из раздобља Другог свјетског рата.

Зборник почиње радом Иве Голдштајна 'Што је то хрватски антифашизам и како га данас разумјети', док је рад Хрвоја Класића посвећен теми 'Први партизански одред – узроци и последице дјеловања сисачких партизана'. Џон Питер Краљић пише о хрватској заједници у Сјеверној Америци и њеном укључењу у Шпањолски грађански рат.

— Хрватски емигранти у значајном броју били чланови комунистичких партија сад-а и Канаде. По избијању рата истицали су се у потпори шпанолској Републици, настојећи искористити сукоб као средство за стварање Уједињене фронте у хрватској заједници. Иако у томе нису успјели, већина хрватских организација и новина у Сјеверној Америци подржавала је републиканску страну у Шпанолској. У Око 150 југославенских добровољаца, првенствено Хрвата, из сад-а и Канаде борило се у Интернационалним бригадима у Шпанолској, а многи од оних који су преживјели тај рат наставили су борбу против фашизма током Другог свјетског рата, закључује Краљић.

На основу документа из 1942. Хрвоје Волнер пише о јидовском насељу на тењској цести код Осијека у које су 1941. на превару доведени тамошњи Јидови, уз отимање имовине, а који су након неког времена депортирани су у Јасеновац. Ти документи похрањени у Државном архиву у Осијеку указују на намјеру усташких власти да проведе исељавање Јидова из града Осијека. КАТАРИНА БАНИЋ пише о Загребу у Другом свјетском рату, односно о колаборацији и отпору грађана. Евидентно је да су на понашање Загрепчана тијеком Другог свјетског рата утјецали многи приватни и особни мотиви. Док је конформизам једне гурао у сурадњу с режимом, многи су грађани смогли снаге да помогну НОП-у, истиче Банић. У свом раду 'Хрватска у Другом свјетском рату 1941. – 1945'. Твртко ЈАКОВИНА даје преглед од Априлског рата 1941. и проглашења нДХ до побједи над окупатором и квислинзима те стварања нових политичких и друштвених односа 1945. године.

РОРИ ЈЕОМАНС разматра како су партизански покрет и Комунистичка партија Југославије у раном раздобљу социјалистичке Југославије користили популарну културу како би у новом, мирнодопском руху приказали кључне аспекте рата и окупације у Хрватској. ХАРИС ДАЈЧ пише о колаборационистима у Србији.

— Иронично је да се процес рехабилитације и глорификације у Србији убрзао након демократских промјена, успркос очигледним везама почетка тог процеса с креирањем новог националистичког дискурса у Србији од Слободана Милошевића у последњих годинама социјалистичке Југославије. Недостатак капацитета да се одупре реликтима Милошевићеве политике, друштво у Србији је у 21. веку платило порастом рехабилитације сурадника окупатора. Потпуно изједначавање четничког и партизанског покрета је метастирило у селективним одлукама о рехабилитацији директних ратних злочинаца или њихових наложеноваца – истиче Дајч.

■ Н. Јовановић

Од Врбовског до Угљеша

Литургијама и народним зборовима, и овог љета је обиљежен празник Светог пророка Илије

УПРОШЛИ петак, 2. августа, кад Црква слави Светог пророка Илију, његово преосвештенство епископ осјечкопољски и барањски г. ХЕРУВИМ служио је свету архијерејску литургију у Храму Светог пророка Илије у барањском селу Угљешу, удаљеном од Дарде пет километара у смјеру Јагодњака. У селу има стотињак православних кућа.

Поводом празника Светог Илије, који је сеоска слава и који се обиљежава као Дан насеља Угљеш, у том мјесту организовани су турнир у малом ногомету (28–30. јула), турнир у одбојци на трви (31. јула), дјечја олимпијада (2. августа), ватромет (30. јула) те фолклорни наступ поред храма, а последије вечерње литургије (1. августа).

Фолклорни наступ 'одрадила' је дјечја група беломанастирског Фолклорног ансамбла 'Чувари традиције барањских Срба'. Мали су фолклораши прво извели 'дој-

Фолклорни наступ поред Храма Светог пророка Илије у Угљешу

доле', народни обичај призивања кише у сушном периоду, какав управо влада у Барањи и широкој околини. Потом су одиграли неколико народних игара: 'Сељанчицу', 'Ја посејаш лубенице', 'Моравац' и за крај 'Барањско коло'.

— Већина чланова наше дјечје групе долази управо из Угљеша па је ово била прилика да заједно с другим члановима покажу својим сумјештанима шта су научили на пробама у сједишту нашег ансамбла у Белом Манастиру. Наша дјеца су вриједна и радо уче нове игре и обичаје. Недавно смо им подијелили мајице с логом ансамбла, што је била мала награда за њихов рад и труд, а они се сада осјећају пуноправним члановима ансамбла, раме уз раме са старијом екипом. Послије овог наступа, дјеца ће опет на заслужени одмор, који су кратко прекинули због наступа у Угљешу. То им је био трећи наступ у два мјесеца. Претходно

ИНФОРМАТОР

су наступили на нашем годишњем концерту и на 'Ивањданским сусретима', на којима су, осим презентације 'дојдола', скупа са старијом екипом, учествовали у приказу неких обичаја из српских барањских сватова – каже предсједница и кореографкиња Фолклорног ансамбла Светлана Жарковић, иначе замјеница беломанастирског градоначелника 'из реда припадника српске националне мањине'.

Како је Свети Илија, 2. августа, слава ВСНМ-а Града Врбовско, а то је и слава цркве у Врбовском која потиче из 18. вијека, то је била прилика за окупљање припадника српске заједнице, њихових пријатеља и представника власти.

Литургију су пред окупљеним вјерницима служили протојереј-ставрофор Јеленко Стојановић из Моравице и архимандрит Михајло Вукчевић из Гомирија уз присуство замјеника жупана Приморско-горанске жупаније ПЕТРА МАМУЛЕ, градоначелника ДРАЖЕНА МУФИЋА, његовог замјеника Ђорђа Бусића, и предсједника ВСНМ-а Врбовско МИЛАНА ВУКЕЛИЋА. Након литургије и сјечења славског колача, дружење се наставило уз гастрономску понуду и веселе звуке хармонике гостију и пријатеља, ЉИЉАНЕ СТЕПИЋ и ВЛАДЕ ТОДОСИЈЕВИЋА. Свети Илија традиционално је прослављен и широм Горњокарловачке епархије, при чему је епископ горњокарловачки ГЕРАСИМ служио литургију у цркви у Крбавици. У порти храма одржан је културно-умјетнички програм у којем су учествовали најмлађи парохијани крбавичке парохије. Традиционални народни збор одржан је и у Тушиловићу поред рушевина тамошњег храма Светог Илије. Литургију је предводио надлежни карловачки парох Душан Живанић. Ове се године окупило мање људи него пријашњих година. Било је најављивано невријеме које је иза 22 сата и захватило шире карловачко подручје.

■ Ј. Недић, Н. Јовановић, М. Цимеша

Успјех младих српских тенисача

Јуниори Србије у Карловцу су освојили прво мјесто на турниру и квалифицирали се на Европско првенство

МУШКА јуниорска репрезентација Србије у тенису, играчи до 18 година старости, остварила је одличан резултат: на турниру у Карловцу освојила је прво мјесто те се пласирала на Првенство Европе на којем је већ овог тједна наставила низати успјехе.

Организатор овог турнира под називом Европски љетни куп био је Тениски клуб Карловац. ткк је у задње три године по други пута био домаћин овог престижног такмичења и једини је организатор таквих турнира у Хрватској од 2004. године. Наступило је шест представител

Никола Јовић, Огњен Милић, Марко Максимовић и селектор Владимир Аранђеловић

ца: Велике Британије, Ирске, Мађарске, Словеније, Србије и Хрватске. За Хрватску су наступили Дује Марковина, Антонио Вољавец и Емануел Иванишевић, иначе син ГОРАНА ИВАНИШЕВИЋА. За репрезентацију Србије, под водством селектора и тренера ВЛАДИМИРА АРАНЂЕЛОВИЋА (1983.), наступили су НИКОЛА ЈОВИЋ (2005.), ОГЊЕН МИЛИЋ (2005.) и МАРКО МАКСИМОВИЋ (2006.).

У полуфиналу су постигнути сљедећи резултати: Хрватска – Словенија 0:2 и Србија – Мађарска 2:0. Тако су се у финалу састали Србија и Словенија, а те двије репрезентације су се пласирале на европско првенство које је од 5. до 7. августа одржано у Лиону у Француској и на којем је судјеловало осам екипа. У тренутку закључења овог броја, Србија се пласирала и у полуфинале Европског првенства.

У финалу карловачког турнира Србија је савладала Словенију 2:1. Аранђеловић и играчи били су више него задовољни резултатом. Према приказаној игри, не би се требало изненадити ако Новак Ђоковић ускоро добије достојног наследилика.

Максимовић се тенисом почео бавити са пет година, 2011., јер му је старији брат играо тенис, а он га опонашао те га је мајка уписала у добојски тениски клуб. Прије двије и пол године је прешао у Београд као најбољи играч Европе до 16 година старости. Дошао је на позив НОВАКА ЂОКОВИЋА да тренира у његовом Тениском центру гдје је, како Марко каже, много научио и Новак му је много помогао. Жеља му је била да игра под заставом Србије. Кад су планови у питању каже да би хтио играти јуниорски УС Опен те да ову годину заврши међу топ 10 јуниора, а на дуже стазе жеља му је да дође што ближе врху свјетских тенисача. Јовић је Нишлица. И он тенис тренира од пет година старости, негдје од 2011. Каже, уз смијех, да ни сам не зна зашто је одабрао тенис. Мисли да је то зато што су родитељи стално гледали Новака. Кренуо је са тренинзима и свидјело му се, па је сада и у јуниорској репрезентацији Србије. Ово му је трећи пут да је у репрезентацији, јер је био у селекцијама до 12 и 16 година старости. Истиче да је велика част представљати своју земљу на овако великом такмичењу.

Огњен Милић из Крагујевца, некадашњег града побратима Карловцу, има 17 година, тенис је почео тренирати са четри године, а први рекет му је купио деда. ■ М. Ц.

Сарадња са Старом Пазовом

У Старој Пазови која броји стотину хиљада становника делује више од 4.000 привредних субјеката

НА позив председника општине Стара Пазова Ђорђа Радиновића, српски политички представници с истока Хрватске присуствовали су првог дана августа свечаној вечери поводом обележавања Дана општине Стара Пазова. Догађају су присуствовали заменик вуковарско-сремског жупана, СРЂАН ЈЕРЕМИЋ и начелник општине Негославци ДУШАН ЈЕЦКОВ. Са домаћинима су разговарали о реализованим пројектима Општине Стара Пазова, која је једна од најразвијенијих у Републици Србији те разменили мишљења и договорили нове кораке у будућој сарадњи. Свечаности су присуствовали и донедашни Генерални конзул Републике Србије у Вуковару, актуелни амбасадор Републике Србије у Словачкој, АЛЕКСАНДАР НАКИЋ те председник општине Инђија МАРКО ГАШИЋ. — Општине Стара Пазова и Инђија у прошлости су периоду помагале српској заједници на подручју Вуковарско – сремске жупаније. Закључили смо да ће сарадња у различитим областима бити настављена и у будућем периоду – рекао је Јеремић. Стара Пазова је прва српска општина која је кренула у конкретнију сарадњу са Вуковарско-сремском жупанијом, након потписивања протокола о сарадњи всж са 7 јединица локалне самоуправе, 25. новембра 2009. године.

Пет година касније, У Заједничком већу општина (зво) у Вуковару потписан је Споразум о сарадњи ове институције српске заједнице са општином Стара Пазова, једном од најразвијенијих у Србији. Споразумом је дефинисана сарадња у подручјима образовања, културе, информисања и привреде, истакли су тадашњи потписници документа, председник зво-а Срђан Јеремић и председник општине Стара Пазова Ђорђе Радиновић. Сарадња се одвија кроз заједничке пројек

Гости из Хрватске и домаћини

те с којима се аплицира према фондовима Европске уније.

Након сличног споразума са градом Новим Садам, то је други споразум који је зво потписао с неким од градова или општина у Србији. У Старој Пазови која броји стотину хиљада становника, делује више од 4.000 привредних субјеката од којих многи извозе своје производе у земље западне Европе.

■ С. Н.

Средњошколци у омладинском кампу

Четрдесетак средњошколаца из Вуковара учествовало је у кампу Победник 2024. у Београду

УПРАВА за дијаспору и Србе у региону Министарства спољних послова Републике Србије иницијатор је организовања омладинског кампа Победник 2024., на којем су од 1. до 5. августа боравили средњошколци из Хрватске. Група од 41 ученика и три професора отпутовала је 1. августа у Београд, а са Аутобуске станице испратила их је МИЛИЦА СТОЈАНОВИЋ, председница Одбора за образовање зво, који је уз Српско народно веће, био саорганизатор Кампа. Истакла је да је у Београд отпутовао 41 ученик из све четри вуковарске средње школе у пратњи

Пре пута у Вуковару

три професора-водитеља. Сви они, уз ученике из осталих делова Хрватске, били су смештени у средњошколском ученичком дому Милутин Миланковић.

— Камп је веома лепо и садржајно осмишљен. Ученици су обишли манастир Крушедол, посетили гроб српског патријарха Павла, те многе културне и верске знаменитости у Београду, а предвиђена је и посета клубовима Црвена Звезда и Партизан – рекла је Стојановићева осврнувши се на део програмских активности унутар кампа. Посебно се обрадовала када је видела да су вуковарске средњошкол-

це испратили родитељи. Уз младе из Вуковара, Српско народно веће, односно Нова иницијатива младих, екипирани су средњошколци и из осталих делова Хрватске, тако да је у раду Кампа учествовало је 150 средњошколаца из Хрватске. Јелена Љубојевић је будућа матуранткиња вуковарске Гимназије. С нама је уочи путовања поделила очекивања од Омладинског кампа.

— Упозната сам са програмом, који је предвиђен током пет дана боравка. Управо је било пресудно што сам се пријавила на исти. Очекујем леп провод, нова сазнања о делу српске историје, све у свему, биће то једно, сигурна сам, позитивно искуство за нас средњошколце из Хрватске. С обзиром да ће у раду кампа да учествује више од стотину мојих вршњака очекујем да ће бити прилике да разменимо искуства – нагласила је вуковарска гимназијалка.

■ С. Н.

Вече уз цез

Заједничко веће општина у Вуковару је организовало наступ цез квартета Драгана Илића из Београда

Цез концерт квартета Драгана Илића, одржан је 30. јула у дворишту Српског дома у Вуковару, у организацији Заједничког већа општина (ЗВО). Према речима оснивача споменуте групе која делује шест година, музичари се баве искључиво ауторским радом и иза себе имају једно издање, које се налазе на музичкој платформи Бендкамп. — Захваљујући бендовима као што је овај наш, мислим да се одржава заинтересованост младих за ту врсту музике, а Средња музичка школа и Факултет музичких уметности који има Одсек за цез сигурно утичу да ова музика, и поред толико година и даље траје, рекао је Илић, говорећи колико је цез у данашњим околностима хиперпродукције и продора различитих музичких праваца атрактиван и још увек има своју публику. Посетиоци су имали прилику да уживају у пријатној вечерњој атмосфери, сценски прилагођеној оваквом догађају.

— Цез међу младима није у великој мери популаран. Спадамо у средњу генерацију и трудимо се да одржимо позитиван тренд. То је музика која увек има будућност, реформише се и мења, прати трендове, у преводу, то је музичка слобода, односно форма која дозвољава искорак унапред и упливе других жанрова, али базично остаје иста – нагласио је београдски музичар.

Организатор концерта и председник Одбора за културу и спорт зво-а Вељко Максић је рекао да је цез концерт пре свега идеална прилика за дружење грађана у једном пријатном музичком и летњем амбијенту што је, поред упознавања са споменутим цез групом био главни мотив организације овакве врсте догађаја. Организатори су подсетили да њихова сарадња с Драганом Илићем да-

Концерт у Вуковару

тира од 2022. године, када је био пратећи извођач на изложби неколико локалних уметника, а надају се да ће се у будућем периоду развијати.

— зво је већ организовао један концерт цезера, али постоји идеја да се покрене једна шира прича, која би резултовала можда и једним цез фестивалом. Цез је као музика врло интересантан правац, како за слушање тако и за размишљање. Жеља је била да то не буде само класичан концерт већ и дружење грађана Вуковара који имају афинитета према оваквој врсти музике, а нису у прилици да је слушају уживо – рекао је у име организатора Вељко Максић.

■ С. Н.

Ин мемо-риам: Јован Зећ (1949. – 2024.)

Као играч и дугогодишњи тренер свих екипа био је синоним за карловачку одбојку

У Карловцу је у 76. години, 1. августа, изненада преминуо синоним за карловачку одбојку Јован Зећ Хази. Био је играч и тренер мушких и женских екипа карловачких одбојкаша и одбојкашица. Некадашњи Одбојкашки клуб Карловац такмичио се у највишем рангу Југославије, у првој и другој савезној одбојкашкој лиги. Одбојку у Карловцу на највишњем ниво уздигао је бивши играч неприкосновен загревачке Младости Иван Иво Видаковић. Ту одличну екипу одбојкаша, уз тренера и играча Видаковића, чинили су смечери, браћа Владимир и Јован Зећ, обојица нажалост сада покојни, те Мили Милошевић уз дизаача Љубана Ајдино-

вића и низ других одличних играча. Као тренер Јован Зећ је крајем 1970-тих водио мушку екипу у Београду на јуниорском првенству Југославије. Био је 1984. један од шесторице карловачких спорташа одабраних да кроз град носе олимпијски пламен у поводу Зимских олимпијских игара у Сарајеву, а потом је 1987. био судач за вријеме Универзијаде.

Одбојкашки клуб Карловац је 2017. прославио 50 година дјеловања и рада, а тим поводом Јовану Зећу је била уручена награда за животно дјело. Друга таква медаља је посмртно додијелена Иви Видаковићу, а њих двојица су, без икакве сумње, највећи играчи у историји карловачке

Јован Зећ као носилац олимпијске бакље 1984. (Фото: кафотка.нет)

одбојке. Јован је као тренер одгојио на десетке одбојкашица и одбојкаша, а слободно вријеме проводио је на ријеци Корани од раног прољећа до касне јесени. Увијек је био члан првог састава екипе и шест пута је проглашаван најбољим играчем на многим турнирима.

Екипа одбојкаша Карловца више је пута била проглашавана најбољом спортском екипом у граду, а за то је најзаслужнији био Хази. Но иако је више пута био номиран, никад није био изабран за најбољег спорташа Карловца. На приједлог карловачке Секције Хрватског збора спортских новинара 2018. године добио је јавно признање Града Карловца.

■ М. Ц.

Stogodnjak (750)

9. 8. – 16. 8. 1924: 'Korupciju mogu suzbiti samo oni koji su čisti kao sunce, a takvih je malo u sadašnjoj vladinoj većini', kazao je Svetozar Pribičević za govorom Skupštine u novom sazivu, pa nastavio: 'Uzrok korupciji je administrativni nered. Komplikovani sistem administracije kriv je za sve...' Na tu njegovu izjavu zagalamio je zastupnik Vojin Voja Lazić: 'Pa, ako je tako što onda niste tu administraciju pojednostavnili dok ste bili na vlasti?' Pribičević mu je odmah uzvratio: 'Vi se ovdje ističete kao borac protiv korupcije, a u isto vrijeme vaši protivnici optužuju zbog nje... Kupili ste imanje za 800.000 dinara. Otkuda vam ti novci? Recite nam!' Lazić uzrujano prilazi govornici i Pribičeviću, prijeteci mu stisnutim šakama. Pribičević ne gubi živce, već Laziću još kaže: 'Ja, vidite, primam svaki predlog da se uguši korupcija, ali pored vas je to nemoguće, pogotovo ako čovjek nema oko sebe čelične i karakterne ljude...' Njegove riječi su istodobno popraćene vikom i pljeskom, dok su se 'zemljoradnici' Voja Lazić i Stanko Miletić, ljuti i spremni na fizičko razračunavanje, otputili među radikale da i njima kažu što misle.

* poznato domaće osiguravajuće društvo Sava iz Zagreba, pravni slijednik tršćanskog Assigurazioni Generali, optuženo je da se 'bezobzirno i nečuveno' odnosi prema domaćoj radnoj snazi. 'Na sva važnija mjesta postavila je većinom strance, u prvom redu Talijane, dok su domaći ljudi bili samo potrošna roba i pomoćni materijal, koji se ovisno o raspoloženju šefova-stranaca, otpuštao u grupama, naročito pod konac godine. Pritom im nisu bile isplaćeni ni pripadajuće božićnice ili bonusi', kaže se u poduzoj 'optužnici' koju objavljuju novine. Novine također ne prešućuju ni ovaj podatak: 'Prije kratkog vremena 'Sava' je uputila povjerljivi dopis svojim generalnim zastupstvima u Beogradu, Ljubljani i Sarajevu u kojem se traži da se do konca godine otpusti više od 40 posto domaćih činovnika i to postepeno, da ne bi bilo suviše napadno, kako kažu...' Na sve optužbe očitovale se i Sava, opravdavajući svoj postupak 'nužnom redukcijom ljudi koji više nisu potrebni, jer su manje sposobni...'

* zagrebačko akademsko pjevačko društvo Balkan na velikoj je turneji po Srbiji. Priredilo je više koncerata po zapadnoj Srbiji, a o gostovanju u Čačku i Užicama novine, uz ostalo, pišu: 'Ljepote zapadne Srbije su neopisive, to je doista srpska Švicarska. U tim krajevima živi najzdraviji dio srpskoga plemena. Čini se da ima mnogo sličnosti s našom Likom, i po prirodi i po kulturi. Jedina vidljiva razlika između njih i naših Ličana postoji u njihovom velikom temperamentu, koji naprosto spontano iz njih pršti... Poslije Čačka i Užica stigao je 'Balkan' u Vranje, gdje je, od željezničke stanice do same varoši, bio praćen mnoštvom građanstva i muzikom, onom tipičnom, ciganskom... Veselje je trajalo punih 15 sati. Uživalo se u narodnim igrama i muzici koja je tako originalna i lijepa da je se ne možeš dovoljno nauživati...'

■ Đorđe Ličina

AZRA HROMADŽIĆ

Bez Une nema života

Protesti protiv izgradnje mini hidrocentrale 2015. godine su trenutak kada Una postaje ključna politička riječ. To je momenat kada ljudi shvataju da ih u mjestu u kom žive ne drži odnos prema državi ili etničkom identitetu, nego upravo život s rijekom i odgovornost prema rijeci

AZRA HROMADŽIĆ je profesori-
ca antropologije na Sveučilištu
Syracuse u New Yorku. Odrasla
je u Bihaću uz rijeku Unu. Nje-
zina najnovija knjiga 'Riverine
Citizenship' (CEU Press, 2024.) proučava ri-
ječno građanstvo, ratne ekologije, migracije,
degradaciju okoliša, društveno razvlašćiva-
nje te ekonomsku i turističku eksploataciju
u sjeverozapadnoj Bosni. Za knjigu kaže da
je napisana iz ljubavi – kao društveno-poli-
tičkog, a ne romantičnog bila – i iz osjećaja
imanentnog gubitka rijeke.

Godine 2015. u Bihaću se hiljade ljudi mobiliziralo, kako fizički tako i putem društvenih mreža, s ciljem da se izbore za rijeku Unu, kojoj je tada prijetila izgradnja brane. Događaj je ovo koji spominjete u uvodu svoje knjige 'Riverine Citizenship' – što je to riječno građanstvo i kako se ovaj pojam veže uz početke aktivizma usmjerenog ka očuvanju Une?

Riječno građanstvo je koncept koji odudara od normativnog shvatanja građanstva u političkoj teoriji koje najčešće pretpostavlja direktnu vezu između teritorije i nacije. On ne podrazumijeva takav odnos, nego prepoznaje neidentitaran oblik građanstva. Konkretnije, ono što se u teoriji ili u praksi smatra kontekstom ili pozadinom političkog djelovanja, kao što su topografija i topologija, postaju agensi građanstva. To znači da ljudi, institucije, zemlja i biota zajedno tvore jedan asamblaj. Iz istog proizlazi društveni i moralni impuls koji se u određenim trenucima može politički mobilizirati. Godine 2015. u Bihaću se je tijekom protesta mobilizirala upravo ta vrsta građanskog odnosa. Iako su unski senzibilitet i unski način života povijesni, ovo je bio moment njihove suvremene političke artikulacije. Riječno građanstvo kao takvo proizilazi iz odnosa ljudi prema mjestu/rijeci i ono se gradi odozdo, povezivanjem aktera koji na izgled ne bi trebali zajedno djelovati, što se dogodilo 2015. godine kada se je planirala izgradnja mini hidrocentrale u samom srcu Nacionalnog parka Una.

Tada je koncesiju odobrilo Gradsko vijeće?

Gradsko vijeće je odobrilo koncesiju za izgradnju mini hidrocentrale, gdje je vladajuća stranka sa svim svojim predstavnicima

u Skupštini glasala za tu koncesiju. Oni su tvrdili da mini hidrocentrala ne bi imala loš utjecaj na okoliš. To je zaključeno prema studiji od svega nekoliko stranica, koja je izrađena u Sarajevu. Međutim, naučnici su upozoravali da bi takva intervencija ipak

promijenila strukturu rijeke, da bi sedra bila oštećena i da poduhvat ne bi pridonosio održivom razvoju, niti bi donosio značajnu ekonomsku dobit. U tom momentu lokalnog političkog previranja, ono što su ljudi oduvijek osjećali, ta transgeneracijska eko-

loška svijest, dobija izravan politički efekt: poništenje koncesije. To postaje trenutak kada se mnogi ljudi mobiliziraju – od djece, aktivista, udruženja Unski smaragdi i biznismena... Ja sam se u tom momentu zadesila u Bihaću zbog nekog drugog pro-

jekta, ali osjećaj mi je govorio da moram izaći na protest. To je trenutak kada Una postaje ključna politička riječ i kada se aktivizam transformira u ekopopulizam. To je momenat kada ljudi shvataju da ih u mjestu u kom žive ne drži odnos prema državi ili etničkom identitetu, nego upravo život s rijekom i odgovornost prema rijeci. Riječno građanstvo prepoznaje, ali ne romantizira taj društveno-politički odnos, tu koegzistenciju ljudi i rijeke, jer je to kompleksan odnos, protkan kako brigom i uključivošću, tako i nasiljem i isključivošću.

Spomenuli ste Unske smaragde, udruženje koje gotovo četiri decenije brine o Uni – kako je ta ljubav ka Uni održavala zajednicu, a zatim se i transformirala u političku silu?

Odrasla sam u Bihaću, a u Bihaću svi žive uz Unu. Odrasla sam u kontekstu Unskih smaragda, svjesna njihove prisutnosti, ali tek sada, kroz arhivsko istraživanje i mnogobrojne intervjuje, shvatila sam nevjerovatno domen te organizacije. Nju je sredinom 1980-ih osnovoao pokojni Boško Marjanović. Po profesiji je bio pravnik, ali je u praksi bio žurnalista i napisao je mnogobrojne članke i knjige. Ukratko, Unski smaragdi su sistematizirali ono što je povijesni izraz, odnosno osjećaj ‘unskog života’, svakodnevnog života uz rijeku. Od toga je čika Boško, kako su ga bihaćka djeca najčešće zvala, napravio sistem koji je bio sveobuhvatan. Taj sistem je ujedinio ono što se u teoriji drži odvojenim – zapadnu epistemologiju, racionalno i naučno skupljanje informacija i činjenica s kojima se onda može lobirati, kao i poticanje mističnog, poetskog, umjetničkog i literarnog izraza i rada. Ključna stvar, što je Boško Marjanović dobro shvatilo, je da ljudi koji žive u regiji oko rijeke nemaju pretpolitičko pravo nad njom i na nju, nego je to vrsta građanstva u koje se može uključiti bilo tko tko se slaže s vizijom minimalne konzumacije rijeke, ekološki svjesnog turizma i razvoja, i konstantnog i upornog njegovanja brige za rijeku.

Riječno građanstvo i eko-nacionalizam

Na neki način je tu razvijeno poštovanje same rijeke...

To je razlika između riječnog građanstva i eko-nacionalizma. Eko-nacionalizam tvrdi da određeni ljudi imaju pravo na određenu zemlju, na to tlo koje njima, kao narodu ili naciji, navodno pripada. Riječno građanstvo je nešto sasvim drugo, čak bih rekla suprotno od eko-nacionalizma, jer se zasniva na uključenosti. Uvjet za uključivanje u riječno građanstvo je određena vrsta brige za rijeku i način života s rijekom. Ipak, riječ je o političkom odnosu koji nije apsolutan – on uključuje mnoge, ali ujedno, kao i svi politički projekti, izuzima neke druge aktere. Recimo, one koji se ne brinu za rijeku na način na koji predviđa riječno građanstvo, čak i ako su odrasli relativno blizu rijeke, ali ne brinu na pravi način za nju. Oni koji u nju bacaju frižidere, koji podržavaju izgradnju hidrocentrale ili betoniraju njene obale su isključeni iz riječnog građanstva.

Kao važan faktor u knjizi spominjete i rat, a i sami ste ratno vrijeme proveli u Bihaću. Kako se tijekom tog perioda mijenjao odnos ljudi prema Uni, koja je u ratu bila i subjekt i objekt?

Rat je definitivno transformirao, a ja bih rekla i produbio ono što su Unski smaragdi

započeli. Taj svakodnevni život kraj Une u Bihaću tokom rata dobija na intenzitetu. U ratu, centar grada pod opsadom postaje rijeka, ljudi se tu skupljaju. Kako bismo izbjegli strašne zvukove i prizore ratne destrukcije i da bismo živjeli smislen život tokom rata u Bihaću, život koji bi bio donekle podnošljiv, plivanje u Uni je bilo krucijalno. Pisala sam o tome kako u Bihaću tokom rata ‘život koji se mogao živjeti je bio život koji se mogao plivati’. To su bili rijetki trenuci zadovoljstva, sreće, pa čak i euforije. Doslovno smo pod granatama bježali na unske plaže, polugladni, jedući zelene jabuke i noseći velike plastične boce s razrijeđenim sokom, gradeći odnos jednih s drugima i s rijekom. Rijeka nam je pomogla da stvorimo ‘communitas’ ili zajedništvo. Te prakse plivanja u rijeci tokom rata su stvorile repozitorij za ono što se kasnije dogodilo. Znači, ratno iskustvo je probudilo osjećaj koji su Unski smaragdi imenovali i sistematizirali, stvarajući pretpolitički repozitorij, i aktiviralo ga kasnije u ključnom ekološko-političkom trenutku.

Kada govorimo o utjecaju povijesti na odnos ljudi i Une, kako je širi povijesni kontekst Balkana utjecao na građanski aktivizam i otpor Biščana?

To je vrlo bitan moment u ovoj priči, zato što Balkan, barem na zapadu, često zamišljaju kao mjesto devastirano ratom, i to je to. To je dominantna matrica razmišljanja i diskursa, negativna konotacija crno-bijelog svijeta, doslovno bez boje. Iza te maske etnonacionalnog diskursa te diskursa rata i poslijeratne rekonstrukcije koji dominiraju političkom imaginacijom zapravo se događa ekstrakcija prirodnih resursa. Balkan je najveći rezervat svježe vode u Europi, a Bosna jedna od najšumovitijih zemalja. Sada se kapitalizam upliće u te procese, gdje prirodni resursi na Balkanu postaju nova mjesta ekstrakcije i akumulacije kapitala. Kao rezultat, planira se ili je u izgradnji 3500 mini hidroelektrana na Balkanu, od čega 350 do 400 u Bosni i Hercegovini. Primjer u Bihaću i na Uni je dakle instanca mnogo većih kapitalističkih zahvata. Uz to, mnoge rijeke koje su na udaru tih procesa nisu imale Unske smaragde, nisu imale artikuliran ekološki senzibilitet, možda nisu imale odnos rijeke i ljudi u ratu i kroz rat, koji je u bihaćkom kontekstu produbio političko-ekološku svijest o rijeci.

Zamke zelene tranzicije

Na koji način jezik zelene tranzicije i obećanja koja ona nudi maskiraju kapitalističke motive koji su u pozadini?

U knjizi spominjem pojmove kao što su ‘zeleno otimanje’, ‘zeleni kapitalizam’ i ‘zeleno tranzicija’ te druge konceptualne matrice koje nam omogućuju da razmišljamo kako se, u ime održivog razvoja u bosanskom slučaju, zahtijeva određeni broj samoodrživih energetskih postrojenja. Na primjer, u ime ‘sustizanja Evrope’, traži se da država proizvede određenu količinu zelene energije. Međutim, te matrice se često zasnivaju na ideji da se problemi proizvedeni kapitalizmom – poput masovne ekstrakcije resursa, koju planeta neće, to je sasvim očigledno, moći još dugo da podnese – rješavaju, što je ironično, kapitalističkim projektima i kalkulacijama. Tako se stvaraju arbitrarne matrice za uključivanje u Evropu, poput pravila da su hidrocentrale ispod pet megavata održive i ne štete okolišu. U praksi vidimo da itekako utječu na biotu, strukturu rijeke i održivost riječnog sustava. U ime ‘zelenog

U ratu, centar Bihaća pod opsadom postaje rijeka. Plivanje u Uni bilo je rijedak trenutak sreće, pa i euforije. Doslovno smo pod granatama bježali na unske plaže, polugladni, jedući zelene jabuke i noseći plastične boce s razrijeđenim sokom, gradeći odnos jednih s drugima i s rijekom

Eko-nacionalizam tvrdi da određeni ljudi imaju pravo na određenu zemlju koja im, kao narodu ili naciji, navodno pripada. Riječno građanstvo je nešto sasvim drugo, jer se zasniva na uključenosti. Uvjet za uključivanje u riječno građanstvo je određena vrsta brige za rijeku i način života s rijekom

razvoja’ provodi se destrukcija rijeke. To koriste ne samo strani investitori i kapitalistički funkcioneri, već i lokalne vlasti koje kažu da moraju ispuniti evropske zahtjeve. Ljudi su, s druge strane, uglavnom skeptični i oprezni jer su svjesni da mnogi takozvani održivi projekti neće donijeti dugoročnu korist. Na primjer, jedna osoba mi je rekla da se od Bosne i Hercegovine traži da postane infrastrukturno i energetska moderna država, da gradi hidroelektrane, a onda da ih u isto vrijeme ruši zbog, na primjer, mrijesta balkanskog lososa.

Na vrelu Une već se nekoliko tjedana prosvjeduje protiv izgradnje male hidroelektrane. Koje su potencijalne ekološke i društvene posljedice koje prijete Uni i kako se otpor građana na vrelu povezao s onim na toku?

Nakon 2015. činilo se da je Una sigurna od izgradnje hidroelektrana, no sad je prijetnja došla s druge strane državne granice. Trebalo je nekoliko dana da se ljudi saberu i shvate kako djelovati u drugoj državi putem riječnog građanstva. Neki su shvatili da je ovo pitanje veće od nacije, države i politike – ovo je pitanje života samog. Bez ove rijeke nima nema života kakvog poznaju. Na primjer, mnogi ljudi u Bihaću ne znaju tko su niti kuda idu bez te, nazovimo je, riječne orijentacije. Nevjerovatni su trenuci kada ljudi postaju politički subjekti preko državnih granica; svjesni su te granice, ali djeluju zajedno, ispod, preko i oko nje. Iako ih je na protestu možda bilo samo tristotinjak, to nije malo jer ih je tristo bilo tu u ključnom trenutku. Ljudi različitih etničkih pripadnosti djelovali su zajedno u ime nečega većeg od etnonacije i države – ujedinili su se oko moralnih interesa i instrumentalnih odgovornosti vezanih za rijeku.

Od borbe za Unu ne odustaje se – koja su vaša očekivanja u pogledu daljnjeg razvoja događaja i potencijalnih ishoda?

Izvor Une je simbolički i fizički bitan jer bez izvora nema ničega, i ta ideja da bez Une nema života je ovdje ključna. Ta logika navodi da ako se uništi izvor Une, uništava se izvor života. Život u ovom slučaju nije apstraktan, već se on uvijek manifestira kroz stvarne živote, što znači da bi svakodnevnica bez Une bila nezamisliva. Zbog toga mislim da smo na pravom putu da se izgradnja na izvoru zaustavi jer navodno postoje tri propusta u građevinskoj dozvoli, uključujući nedostatak studije o utjecaju na okoliš, što je neprihvatljivo. Zato je mobilizirano mnogo ljudi i lokalnih i međunarodnih organizacija, uključujući Nacionalni park Una, Federalno ministarstvo zaštite okoliša i brojne građane koji su se fizički angažirali ili putem raznih medija stvorili pritisak. Mi i ne znamo kakav bi utjecaj ovaj projekat imao na okoliš ako se izgradi, jer takva studija nikad nije provedena. Zbog toga je ovo građenje ilegalno. Uz to, mnogi ljudi s obje strane granice sumnjaju u te studije jer ne vjeruju korumpiranim vlastima. Oni vjeruju da izvor, simbolički i doslovno, ima ogromnu važnost. Inspirira me trenutno umrežavanje individua i organizacija preko državnih i drugih granica. To mi daje nadu da je takva vrsta građanskog, ne identitetskog angažmana, već onog utemeljenog na mjestu, moguća. To je direktna demokracija, svakodnevni građanski bunt koji je uspio mobilizirati ljude jer Una ima mitološku, filozofsku, strukturnu, biološku, fizičku i političku snagu. Projekti shvatanja, produbljivanja i osnaživanja riječnog građanstva, blizu i daleko, krajnji je cilj knjige ‘Riverine Citizenship’.

Sankcije – dar Zapada Rusiji

Suprotno prognozama zapadnih čelnika sankcije nisu slomile Rusiju. Postala je četvrto gospodarstvo svijeta, rastu plaće i industrijska proizvodnja, indeks očaja pada, aviokompanijama se isplate letovi unutar zemlje. Na Zapadu jača pesimizam, a ekonomska ovisnost o Rusiji se ne smanjuje

GOTOVO paralelno s početkom PUTINOVE 'specijalne vojne operacije' startale su i posebne kontranapadne aktivnosti Zapada, namijenjene – kako je u travnju 2022. izlanuo američki ministar obrane LLOYD AUSTIN – 'slabljenju' Rusije. JOE BIDEN tih je dana svečano najavljavao kako će 'rubalj biti pretvoren u ruševine', ANTONY BLINKEN da će Rusija postati 'izoliranija na svjetskoj pozornici nego ikad', a šef CIA-e WILLIAM BURNS kako će 'dugoročna šteta biti nanesena ruskom gospodarstvu i generacijama Rusa'. 'Naš je strateški cilj osigurati da ruska invazija na Ukrajinu... bude strateški neuspjeh za Putina. To znači... da će Rusija platiti dugoročniju cijenu u smislu elemenata svoje nacionalne moći', objasnio je u ljeto 2022. američki savjetnik za nacionalnu sigurnost JAKE SULLIVAN.

'Cjelokupnost naših sankcija i kontrola izvoza uništava rusko gospodarstvo', pohvalio se Biden u ožujku 2022. 'Ruski financijski sektor je na aparatima... Ruska vojska, kako bi popravila vojnu opremu, uzima čipove iz perilica i hladnjaka, jer nemaju više poluvođača. Ruska industrija je u rasulu! A Kremlj je taj koji je usmjerio rusko gospodarstvo na put uništenja... Želim biti vrlo jasna: Sankcije su ovdje do daljnjega!', zadovoljno je u jesen iste godine s govornice EU parlamenta zborila predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN. Takva retorika zapadnih dužnosnika nije se promijenila ni do travnja 2024., kada je Blinken inzistirao da je 'uvjeren' da je njegova administracija postigla 'poraz' i 'strateški debakl za Rusiju', koja je sada 'vojno, ekonomski i diplomatski slabija'.

Dođuše, ne slažu se baš svi s takvim 'optimističnim' procjenama. 'Ovdje i sada, sankcije su razočarale', ustvrdio je u veljači EDWARD FISHMAN, bivši dužnosnik State Departmenta koji je nadgledao američke sankcije Rusiji. Istog mjeseca je Financial Times (FT) objavio članak pod naslovom 'Iznenadujuća otpornost ruskog gospodar-

stva' u kojem se prikazuje kako je ono u 2023. raslo brže od svih G7 konkurenata, ali i da Međunarodni monetarni fond predviđa jednaku dinamiku u tekućoj godini. Štoviše, takav uzlet je 'iznenadio' MMF-ovce koji su zato pomjerali svoje projekcije rasta s 1,1 na 3,2 posto. Nijedna europska država – osim Srbije s 3,5 posto – nema takvu perspektivu, dok je SAD na 2,7 posto.

Međutim, kao najdrskija pljuska u lice ukrajinskim sponzorima stigla je vijest da je Rusija upravo postala četvrto najveće gospodarstvo u svijetu – mjereno prema paritetu kupovne moći (PPP) – pritom prestigavši Njemačku i Japan. Inače, PPP je omjer cijena u nacionalnim valutama iste robe/usluge u različitim zemljama i točniji je odraz komparativne ekonomske snage od jednostavnog BDP izračuna.

Svakako, jedan od generatora takvog rasta je ponovno oživljavanje sovjetskih tvornica u centralnoj Rusiji, koje rade danonoćno da bi adekvatno servisirale nacionalne vojne potrebe. 'Neke od regija s najlošijim rezultatima odjednom su počele rasti. Proizvodne regije, područja u kojima ima puno obrambene i srodne industrije', predočila je politologinja EKATERINA KURBANGALEEVA. I dok su se, navodi FT, 'na početku rata zapadni političari nadali da će učinak sankcija i inflacije pomoći da se ruska javnost okrene protiv rata, s lakšim novčanikom i praznijim hladnjakom koji će djelovati kao protuteža proratnoj propagandi na državnoj televiziji', to se nije dogodilo. Zapravo, više od dvije godine kasnije, 'televizija i hladnjak su uskladeni', kaže Kurbangaleeva.

Da takva – kako su je neki nazvali – 'keynesijanska vojna ekonomija' zaista daje planirane plodove sugerira i analiza Instituta za proučavanje rata. 'Ruska obrambena industrija proizvodi tenkove, topništvo i streljivo 24/7, 365 dana u godini. I to nije nešto s čime se NATO zasad može nositi', stoji u izvješću. To je potvrdio i Blinkenov zamjenik KURT CAMPBELL izjavivši: 'Procijenili smo tijekom posljednjih nekoliko

mjeseci da se Rusija gotovo potpuno vojno rekonstruirala... Novootkrivene sposobnosti Moskve predstavljaju dugoročni izazov stabilnosti u Europi i prijete NATO saveznicima.'

Očekivano, povećana potražnja za radnom snagom sa sobom je donijela i – rast plaća. 'Realne plaće vrtoglavo rastu. Imate ljude koji su jedva zarađivali novac prije invazije... koji odjednom imaju ogromne svote novca', upućuje JANIS KLUGE, stručnjakinja za rusko gospodarstvo s njemačkog Instituta za međunarodne i sigurnosne poslove. Konkretno, realne plaće porasle su za gotovo 14 posto, a potrošnja dobara i usluga za oko 25 posto, navodi Rosstat, ruska državna agencija za statistiku. Ove godine se čak očekuje i daljnji rast realnih plaća do 3,5 posto, prema ruskom Centru za makroekonomske analize i kratkoročne prognoze, dok stopa neza-

Eksplzivno povećanje plaća osjeća se u cijelom socioekonomskom spektru. Tako tkalci, koji su u prosincu 2021. zarađivali 250–350 dolara mjesečno, sada mogu zaraditi čak 1.400, dok je prosječna plaća međugradskih vozača kamiona porasla 38 posto

poslenosti – koja je 2022. lelujala između sedam i osam posto – iznosi 2,6 posto. Riječ je o rekordno niskoj postsovjetskoj brojci.

To eksplozivno povećanje plaća, ističe FT, osjeća se u cijelom socioekonomskom spektru, dramatično mijenjajući život većine Rusa. Tako tkalci, koji su u prosincu 2021. zarađivali 250–350 dolara mjesečno, sada mogu zaraditi čak 1.400, dok je prosječna plaća međugradskih vozača kamiona porasla 38 posto na godišnjoj razini. Za mnoge Ruse postoji osjećaj da im financije idu nabolje, pri čemu njih tek 14 posto svoju financijsku situaciju ocjenjuju kao 'lošu', a jedan posto kao 'vrlo lošu', što je najniže od početka vođenja Rosstatove evidencije 1999. godine. Uostalom, Svjetska banka prošle je godine uvrstila Rusiju na popis zemalja s visokim dohotkom.

Istodobno, zapadne sankcije, kao i sukladno državno nametnuta kontrola kapitala, nasukale su sredstva bogatih građana unutar zemlje, što je djelovalo blagotvorno za luksuzni sektor i podarilo Moskvi i Sankt Peterburgu 'izgled modernih gradova u usponu'. 'Ljudi imaju puno novca, nemaju ga gdje potrošiti, pa ga troše na iskustva. Ako su ranije podizali novac, otvarali neke račune, kupovali stanove u Crnoj Gori, sada je sav taj novac u zemlji', govori ANTON, ugostitelj iz Sankt Peterburga. A s obzirom na to da novac ne curi iz države, nacionalni vanjski dug smanjio se za 3,4 posto na godišnjoj razini, s 326,6 na 306,1 milijardi dolara.

Rostic's, nasljednik ruskog KFC-a, ove godine planira otvoriti 100 novih trgovina, a potrošnja kave za van u zemlji nikada nije bila veća. Domaći turizam također napreduje pa je potražnja za unutarnjim letovima naglo porasla; premda su i cijene zrakoplovnih karata skočile. 'Gotovo prvi put, zrakoplovnim kompanijama postalo je isplativo letjeti diljem Rusije', kaže djelatnik ruske tvrtke za rezervacije putovanja. Rast prihoda povećava i pritisak na kupovinu trajnih dobara poput boljeg stanovanja ili automobila, tvrdi OLGA BELENKAJA, voditeljica odjela za makroekonomsku analizu u brokerskoj kući Finam. 'Gotovo svi koje znam, a koji su napustili Rusiju nakon veljače 2022. i vratili se ili doputovali ovdje, kažu da je Moskva najbolji grad na svijetu', posvjedočio je jedan ruski oligarh za FT.

Zanimljivo je napomenuti i da je 'indeks očaja' – koji uzima u obzir nezaposlenost, inflaciju i siromaštvo – u Rusiji na najzdravijim razinama ikad, unatoč visokoj inflaciji od 8,58 posto. Usporedbe radi, isti indeks je u Ukrajini upravo postigao jedan od najgorih rezultata ikada. Takva stvarnost, sugerira ALEKSANDER PAVLIČENKO iz ukrajinskog Helsinškog odbora, stvara određene 'probleme'. 'Neka od (ukrajinske) djece koja su vraćena iz Rusije u Ukrajinu žele natrag u Rusiju na školovanje. Tamo su imala bolje uvjete i smatraju da će se tamo uspješnije ostvariti', kaže Ukrajinac.

Vrijedi dodati kako ni sankcije uvedene na ruska fosilna goriva nisu imale dugoročan učinak. Naime, prema Reutersu je u travnju ruski приход od nafte i plina dosegnuo 14 milijardi dolara, što je gotovo dvostruko više nego u istom mjesecu prošle godine. I dok ruski izvoz ugljikovodika nije osjetio značajan pad, najveći kupac je i dalje – EU. Štoviše, u svibnju je Rusija (ponovo) prestigla SAD u prodaji plina Europi. I sam Washington je nastavio s uvozom ruske nafte krajem prošle godine, i to po cijeni puno višoj (74,9) od gornje granice od 60 dolara koju je G7 postavio u prosincu 2022., prema američkom Uredu za ekonomske analize.

I dok je Rusija, očito, u ekonomskom zamahu, što je s onima koji su upravo pokušali spriječiti takav scenarij? Recimo – Europa. Industrija eurozone je u srpnju doživjela

najveći sunovrat proizvodnje od početka godine, a u stalnom padu je već 27 mjeseci – praktički od početka sankcija – i neće se tako skoro oporaviti, upozorava glavni ekonomist Hamburg Commercial Bank CYRUS DE LA RUBIA. Pritom je najveći pad imala Njemačka, poznata i kao ‘motor Europe’. Glavni razlog ‘kvara’ u njemačkom stroju su nepouzdana opskrba energijom i visoke cijene zbog čega, prema istraživanju Njemačke industrijske i trgovačke komore (DIHK), nešto više od trećine kompanija razmišlja o smanjenju proizvodnje, odnosno o selidbi u inozemstvo. ‘Povjerenje njemačkog gospodarstva u energetska politiku ozbiljno je narušeno. Tko to ne uvidi, svjedočit će na kraju deindustrijalizaciji naše zemlje’, zaključio je zamjenik izvršnog direktora DIHK-a ACHIM DERCKS.

PRIJE 24. veljače 2022. Nijemci su uvozili 55 posto plina iz Rusije, o kojem su ovisili industrija i domaćinstva. Nakon što je Berlin odlučio zatvoriti Sjeverni tok, pa onda dozvolio da njegovi partneri izvrše teroristički napad na tu najvažniju kontinentalnu energetska infrastrukturu, sve je krenulo nizbrdo. U 2023. bankrot je objavilo 22,1 posto više njemačkih tvrtki nego u 2022. godini, dok je u prvoj polovici 2024. zahtjev za objavom stečaja podnijelo 41 posto više poduzeća nego u istom razdoblju lani, od kojih je 162 s prometom većim od deset milijuna eura. Primjerice, Deutsche Bahn, koji se nedavno smatrao draguljem u

njemačkoj kruni i predmetom zavisti Europe, sada je najavio ukidanje 30.000 radnih mjesta. DIHK je prognozirao nastavak ovog uzlaznog trenda.

Zbog, jednostavno, daljnje materijalne nemogućnosti servisiranja sukoba u Ukrajini, Njemačka će, prema Reutersu, iduće godine prepoloviti podršku toj zemlji; unatoč dosadašnjim ‘dokad god je potrebno’ obećanjima.

U 2023. bankrot je objavilo 22,1 posto više njemačkih tvrtki nego u 2022. godini, dok je u prvoj polovici 2024. zahtjev za objavom stečaja podnijelo 41 posto više poduzeća nego u istom razdoblju lani, od kojih je 162 s prometom većim od deset milijuna eura

A slično bi mogla napraviti i Velika Britanija, koja upravo doživljava eskalaciju pada kvalitete života. Naime, tamo je energetska kriza nakon uvođenja sankcija dovela do najvećeg povećanja apsolutnog siromaštva u zadnjih 30 godina, s 11,4 na 12 milijuna ljudi. To znači da sada 18 posto (!) Britanaca živi u apsolutnom siromaštvu. No, ni većina stanovništva EU-a nije oduševljena aktualnim ekonomskim stanjem. Tako građani u 21 od 27 zemalja Unije kažu da, iako im je već pala kvaliteta života, očekuju daljnju silaznu putanju.

‘Prije dvije godine očekivali smo potpuno drugačiju igru, u biti onu u kojoj će Rusija doživjeti gospodarski pad potaknut padom izvoza i nezaposlenošću’, prisjeća se Janis Kluge. Umjesto toga, kaže, nalazimo se u ‘skroz drugačijem scenariju’. ‘Europske zemlje jako pate od ‘bumeranga sankcija’, rekao je ALAN CAFRUNY, profesor međunarodnih odnosa na američkom koledžu Hamilton, dok je KSENIA KIRKHAM, stručnjakinja za ekonomski rat na King’s Collegeu u Londonu, kazala da je Europa sankcijama ‘pucala sama sebi u nogu’ te potaknula Rusiju da ‘pobjegne zapadnim mehanizmima kontrole’ i postane samopouzdanija. ‘Ako je cilj bio odvratiti Rusiju, onda su sankcije bile izrazito kontraproduktivne’, zaključila je.

Ipak, najiscrpnije objašnjenje je ponudio JAMES GALBRAITH, profesor ekonomije na Sveučilištu Texas u Austinu, primijetivši da se zapadna Europa uvođenjem sankcija ‘odsjevla od resursa koji su joj potrebni’, u

Ruska ekonomija trenutno osigurava i kruha i kolača – pekara u Berdansku (Foto: Tass/Sipa USA/PIXSELL)

zamjenu za ‘odsijecanje Rusije od raznih stvari koje Rusiji zapravo i ne trebaju’. ‘Ako se vratite na razdoblje prije uvođenja sankcija... rusko gospodarstvo bilo je jako kolonizirano od zapadnih tvrtki. To je vrijedilo za automobile, zrakoplove, sve od brze hrane do velikih trgovina... Velik broj njih je ili odlučio napustiti Rusiju ili je bio pod pritiskom da napusti Rusiju nakon početka 2022. Pod kojim su uvjetima otišli? Pa, od njih se tražilo, ako odlaze za stalno, da prodaju svoju kapitalnu opremu, svoje tvornice i tako dalje, recimo ruskom biznisu koji bi dobio kredit od ruskih banaka po vrlo povoljnim cijenama. I sada imate gospodarstvo koje juri naprijed i ima prednost u usporedbi s Europom zbog relativno niskih troškova resursa jer je Rusija veliki proizvođač resursa, nafte i plina, gnojiva i hrane. Stoga karakteriziram učinak sankcija zapravo kao dar ruskom gospodarstvu u određenim aspektima. A bit situacije je da se to ne bi dogodilo bez sankcija. Mogli smo imati rat i prošlo bi otprilike kako bi prošlo. Ali ruska vlada 2022. nije bila u poziciji prisiliti zapadne tvrtke na odlazak. Nije htjela, ne bi to učinila. Nije bila u poziciji prisiliti svoje oligarhe da biraju između Rusije i Zapada. Te je izbore nametnuo Zapad, a rezultati su zapravo u mnogočemu bili povoljniji za dugoročni neovisni razvoj gospodarstva Ruske Federacije.’ ■

Odavno poticano nasilje

Teren za aktualne masovne rasističke neredne u Velikoj Britaniji pripremljen je dugogodišnjom antimigrantskom retorikom znatnog dijela mainstream političara i medija

NEREDI, palež, pljačka i fizički napadi odvijaju se od kraja jula u tridesetak engleskih gradova i sjevernoirskom gradu Belfastu. Policija je nakon vala protesta šturo objavila kako je ozlijeđeno 'nekoliko desetaka policajaca' te da je došlo do oštećenja određenog broja radnji, automobila i ozljeđivanja više ljudi. Snimke na društvenim mrežama i dijelu medija ipak pokazuju nešto mračniju sliku. Velik broj prosvjednika nasumce premlaćuje osobe tamnije boje kože te planski pali i pljačka radnje u vlasništvu osoba azijskog ili afričkog porijekla. U brojnim gradovima napadane su džamije, kamenovani strani radnici, a u Rotherhamu

na sjeveru zemlje više stotina napadača zapalilo je hotel u kojem su privremeno smještene izbjeglice. U još tri grada pokušani su napadi na objekte u kojima žive tražitelji azila. Formalno, sve je počelo u Southportu nedaleko Liverpoola, gdje je maloljetna osoba 29. jula upala u dječji plesni studio i napala prisutne nožem, ubivši troje djece i ozlijedivši desetero drugih. Iako se o šokantnom napadu u tom trenutku ništa nije znalo, velik broj ekstremno desnih društvenih i drugih medija proširio je vijest o tome da je ubojstvo počinio musliman, te su organizirane demonstracije ispred lokalne džamije. Vijest je bila lažna – počinitelj je 17-godišnji britanski građanin, rođen u Cardiffu u obitelji iz Ruande. Sada je poznato da se iza svjesnog širenja laži i organiziranja protesta krilo nekoliko neonacističkih organizacija, prije svega zloglasna Engleska

Huligani napadaju hotel za izbjeglice u Rotherhamu (Foto: Hollie Adams/Reuters)

obrambena ligu (EDL), koja je i ranije prednjačila u organiziranju antimuslimanskih ispada. No neredima i rasnim napadima ovoga se puta očito priključio i dio dosad neorganiziranih ljudi, izvan navijačko-huliganskog miljea kojem dominantno pripadaju članovi EDL-a.

Sudeći prema izjavama samih sudionika, motiv za participaciju u nasilju je snažna averzija prema multikulturalizmu općenito, a osobama druge boje kože i muslimanima posebno. Izgleda da su neredi osobito koncentrirani na sjeveru Engleske, nekoć industrijskom i rudarskom središtu zemlje, a danas osiromašenoj regiji sa slabim perspektivama u teritorijalno nejednakoj Engleskoj. Ne čudi stoga što je dobar dio nasilnika svoju mržnju prema različitosti artikulirao kroz ekonomske zahtjeve: muslimane i crnce mrze jer im 'otimaju poslove', ali istodobno i zato što ništa ne rade, a žive od socijalne pomoći na koju bi inače pravo imali bijeli Englezi. Taj narativ nije nov, niti je nastao među navijačima i huliganima bez trajnog zaposlenja. On je prisutan u velikim dijelovima engleske politike i medija desetljećima. Na njemu je osobito inzistirao bivši konzervativni premijer BORIS JOHNSON, kada je 2019. pobijedio tadašnjeg vođu laburista JEREMYJA CORBYNA, pretevši mu mandate upravo u osiromašenom sjeveru, nekadašnjem 'crvenom zidu' laburista. Umjesto Corbynovog socijalizma, konzervativci su sjeveru tada ponudili šovinizam, okrivivši 'strance' za ekonomske probleme, što se pokazalo kao uspješna strategija. Johnsonov nasljednik na čelu konzervativaca RISHI SUNAK – paradoksalno i sam indijskog porijekla – kao glavni je slogan svojeg mandata postavio 'Zaustavimo brodove', misleći na one kojima migranti dolaze u Englesku. Taj su slogan, zajedno s rasističkim uvredama i prijetnjama, uzvikivali i brojni sudionici nedavnih nereda.

Prije nego su početkom ovog jula preuzeli vlast, i sami laburisti upustili su se u sličnu retoriku. Sadašnji premijer KEIR STARMER, koji je iz stranke izbacio Corbyna i pomaknuo stranku znatno udesno, u predizbornoj je kampanji na susretu s čitateljima desničarskog tabloida The Sun kritizirao konzervativce jer 'ne izbacuju dovoljno ljude iz zemalja kao što je Bangladeš'. Iako ponešto zakašnjelo, Starmer je oštro osudio nedavne neredne, nazivajući ih ekstremno desničarskima i obećavajući stroge kazne za sve sudionike nereda koji će naknadno biti identificirani u policijskoj istrazi. Nikakva kazna, pretpostavljamo, ne može se očekivati za političare i medije koji su svojom retorikom godinama pripremali teren za ovo nasilje.

■ Nikola Vukobratović

ignorirali policijski sat i upali u premijersku palaču u glavnom gradu Daki. Čim se proširila vijest o njenom odlasku, ulicama se prolomilo slavlje, a novinar Al Jazeera je izvještavajući s trga Šahbag, epicentra studentskih prosvjeda, istaknuo da nikada nije svjedočio nečemu takvom u glavnom gradu Bangladeša. U obraćanju javnosti general VAKER-UZ-ZAMAN kazao je da će Bangladešom upravljati privremena vlada i pozvao građane na mir. Potom je objavljeno da će novi premijer biti MUHAMED JUNUS, ekonomist i socijalni poduzetnik koji je 2006. dobio Nobelovu nagradu za mir, i to zbog promoviranja koncepta mikrokreditiranja i mikrofinancija. U prosvjedima koji traju posljednjih mjesec dana bangladeške su se vlasti brutalno obračunavale s prosvjednicima – poginulo je oko tristo ljudi, diljem zemlje uveden je policijski sat, ulicama su patrolirali vojnici. Prosvjedi su započeli zbog otprije sporne vladine sheme kvota za radna mjesta. Naime, za poslove u javnom sektoru u Bangladešu postoji kvota od 30 posto radnih mjesta rezerviranih za potomke sudionika rata kojim je zemlja stekla neovisnost 1971. godine.

Nakon odvajanja od Pakistana, nova je vlada identificirala sve koji su sudjelovali u ratu kao 'borce za slobodu' i odredila kvotu za zapošljavanje tih branitelja, a kasnije je kvota ostala u primjeni za njihove potomke. Uz prisutnost različitih drugih vrsta kvota iz lepeze afirmativnih akcija (oko 26 posto), braniteljska kvota učinila je većinu poslova u javnom sektoru nedostupnim za studente koji ne spadaju u bilo koju od tih kategorija. Uslijed sve veće nezaposlenosti, studenti i mladi u Bangladešu već nekoliko godina prosvjeduju protiv kvota za potomke branitelja i optužuju vladu za postupanje protiv interesa većine mladih. Nakon masovnih studentskih prosvjeda 2018. vlada je ukinula sustav kvota za poslove prve i druge klase za potomke branitelja. Međutim, ove je godine Vrhovni sud zemlje – reagirajući na peticiju koju su podnijeli neki od potomaka branitelja – proglasio ukidanje nezakonitim i ponovno uspostavio kvote.

Tijekom najnovijih prosvjeda vlada je naredila zatvaranje sveučilišta, a policija i vojska poslana su da rastjeruju prosvjednike. Uz uvođenje policijskog sata, diljem zemlje ukinut je i pristup telekomunikacijskim mrežama i internetu. Prosvjedi su ipak nastavljeni, a Vrhovni sud je 21. jula donio novu presudu, značajno smanjujući postotke kvota. Prema toj presudi, 93 posto poslova u javnom sektoru ne bi se temeljilo na kvotama. Potomci branitelja umjesto 30 posto dobili bi pet posto rezerviranih mjesta. Preostalih dva posto rezerviranih radnih mjesta bilo bi dodijeljeno kandidatima koji su pripadnici različitih seksualnih i etničkih manjina te osobama s tjelesnim invaliditetom. Iako su kvote smanjene, prosvjedi nisu jenjali.

Različite prosvjedne akcije proširile su se diljem zemlje, a popis na njima iznesenih političkih zahtjeva se krajem jula povećao. Svim prosvjedima zajednički je bio zahtjev za ostavkom Hasine te kažnjavanje odgovornih za ubijene prosvjednike. Hasina je ostavku dala i zemlju napustila, ali odgovornost za ubijene ostaje otvoreno pitanje.

■ Ivana Perić

PERSONA NON CROATA

Foto: SabineDobel/DPA

Na konferenciji AIDS 2024 održanoj krajem srpnja u Münchenu ovacije je doživjela LINDA GAIL BEKKER. Južnoafrička liječnica predstavila je testne rezultate lenacapavira, prema kojima je medikament tisućama žena iz Južne Afrike i Ugande osigurao stopostotnu zaštitu od infekcije HIV-om. 'Doslovno sam briznula u plač', rekla je Gail Bekker o trenutku kada je dobila studiju učinka. Kao bezbrojnim Afrikankama i Afrikancima, i njoj je sida uzela članove obitelji. Izrazila je nadu da će lenacapavir mladim ženama omogućiti kontrolu nad vlastitim životima i seksualnošću te eliminirati transmisiju virusa s majki na djecu.

■ J. B.

Braniteljske kvote i smrt

PREMIJERKA Bangladeša ŠEIK HASINA VAZED podnijela je ostavku i pobjegla iz zemlje nakon masovnih prosvjeda u Bangladešu. Hasina, koja je vladala zemljom skoro dva desetljeća, ukrcala se u vojni helikopter 5. augusta, dok su prosvjednici

Илија, сећамо се

Од 'Ко то тамо пева', преко 'Маратонаца', па до 'Балканског шпијуна' и бројних других филмова, представа и серија, Данило Бата Стојковић био је глумац гигантског дара који је исписао најважније пагине историографског летописа на овим просторима

Глумце и глумице обично памтимо по двије карактеристике: једна је да су били, или још увијек јесу, изврсни умјетници вјешти да пресвлачењем костима на себи истодобно одлично ускоче и у други људски карактер или емоционално стање, а други су они што без замуцкивања и застајкивања нису кадри прочитати ни податке са своје особне исказнице. Обрнимо се мало око себе и учас ћемо опазити читаву клапу дипломираних шмираната и шмирантица које у нарави не бисмо ангажирали на некој приватној забави ни да нам издекламирају коју пјесму Тина Ујевића... Насупрот томе стоји гигантски глумачки дар ДАНИЛА БАТЕ СТОЈКОВИЋА, којему је чувени и легендарни ДОВРИВОЈЕ ДОВРИЦА МИЛУТИНОВИЋ након његовог наступа 1953. године на Пашином брду у команду 'Крчма на главном друму' АНТОНА ПАВЛОВИЧА ЧЕХОВА, честитајући му, био рекао: 'Ти си, сине, још у мајчиној утроби постао глумац.'

А Бата Стојковић тада није имао ни 19 година, с обзиром на то да је рођен 11. колвова 1934. у Београду, па му овај еулогиј управо настаје у поводу 90. обљетнице рођења. Милутиновићев профетски добронамјерни рефлекс, срећом, обистинио се, па је добри Бата доиста развезао, распламсао и расплесао талент својега глумства у свим смјеровима и за сва времена. Тај је ендемични нерв носом искуснога казалиштарца био препознао и ТОМИСЛАВ ТАНХОФЕР, редатељ и професор на Факултету драмских уметности у Београду, који

је скупа са Силвијем БОМБАРДЕЛИЈЕМ у то доба био покренуо и Сплитске летне приредбе, данас Сплитско лето. Бата Стојковић ће, пак, 1959. дипломирати код ЈОСИПА КУЛУНЦИЋА играјући Ђорђа Црнојевића из драме 'Јелисавета' ЂУРЕ ЈАКШИЋА и Капетана ватрогасца из 'Гелаве пјевачице' румунско-францускога генијалца театра апсурда ЕЖЕНА ЈОНЕСКА.

И онда ће, штоно ријеч, све након тога постати повијест. Већ тада ће почети играти на даскама Југославног драмског позоришта, еда би 1962. постао сталним чланом глумачке филијале унутар ансамбла Атељеа 212. Прецизније говорећи, још 1956. играо је на позорници ЈДП-а једну епизодну улогу слуге у 'Макбету' Вилијама ШЕКСПИРА... Па ће, како је и ред и пракса, доћи у казалишту прокуханом глумцу и изазови за снимања до на филм. Бит ће то црновални филм 'Издајник' (1964.), нажалост пре-пре-прерано преминулога и докраја нереализираног редатеља ВОЈИСЛАВА РАКОЊЦА КОКАНА, познатог и као другог мужа глумачке диве МИЛЕНЕ ДРАВИЋ. Исте године судјеловат ће на сету снимања и филма 'Човек из храстове шуме' МИОДРАГА МИЋЕ ПОПОВИЋА, заједно с МИЈОМ АЛЕКСИЋЕМ.

Ама, не хотећи глисирати баш по сваком факту неписане библиографске таксономије с енциклопедијским амбицијама, ипак није могуће заобићи ни неколицину филмских оствараја што их је овај богомдани глумац био уградио у фундаменте своје будуће фасцинантне каријере. Опазивши озбиљнога професионалца што је

у стању, да простите, од говна направити питу, Бату Стојковића почели су узимати редатељи сви од реда. Нека врста аудицијске регрутације и сценскога крштења била је улога Бубулеје у серији 'Дипломци' редатеља НЕВОЈШЕ КОМАДИНЕ и сценариста СИНИШЕ ПАВИЋА (1971.), име које улоге уградит ће се у његов надимак запамћен до наших дана. Непосредно након тога услједили су неминовни ангажмани у пројектима такођер умјетника запетих за узлазне висине, макар и на вишим, режисерским разинама, па је Бата заиграо код будуће иконе АЛЕКСАНДРА ЂОРЂЕВИЋА, тумачећи споредну улогу у филму 'Мајстор и Маргарита' (1972.), према роману МИХАИЛА АФАНАСЈЕВИЧА БУЛГАКОВА, за који је глазбу био написао велики ЕНИО МОРИКОНЕ.

Та је декада била урезана у дршку колта недеклаираног каубоја Бате Стојковића као иницијална одскачна даска након које је, можда и нехотећ, исписао најважније пагине историографског летописа на овим просторима. Наслови 'Чувар плаже у зимском периоду' (1976.) и 'Пас који је волео возове' (1977.), па 'Национална класа' (1979.) ГОРАНА МАРКОВИЋА или 'Посебан третман' (1980.) ГОРАНА ПАСКАЉЕВИЋА, наговијестили су како се унутар артистичкога хабитуса овога глумца налази тијело прототипа античког тумача достојног ЕСХИЛА и ЕУРИПИДА, АРИСТОФАНА и СОФОКЛА...

Тај су несвакидашњи дар нањушили и детектирали ДУШАН КОВАЧЕВИЋ и СЛОБОДАН ШИЈАН, извансеријски писац и генијални редатељ који то још можда тада и није знао, па су Бату Стојковића укључили у прву своју несвјесну атомску бомбу: филм 'Ко то тамо пева' (1980.). Ковачевић је већ био донекле афирмиран неколицином казалишних комада што су подрашкали занимање публике, али јувенилном ШИЈАНУ ово је био деби у свој својој разоткривеној нагости; међутим, и на срећу по све нас, успјели су створити филм што до данас зрачи непролазном радијацијом. А велике заслуге за то има баш Бата Стојковић, с оном његовом мусавом улогом прозелитскога германфила, спадала и зановијетала који свима на танане чупа живце.

Ковачевић и ШИЈАН неће га заобићи ни кад буду доскора радили друго чудо од филма, 'Маратонци трче почасни круг' (1982.), гдје ће чангрисави Бата, као један од изданака фамилије Топаловић, упра-

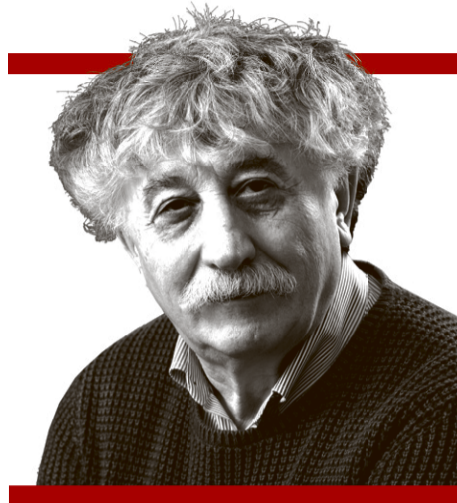
во бриљантно одиграти ролу једног од мушких у низу обитељске лозе без женских... А тек лик Илије Чворовића у мастерпису 'Балкански шпијун' (1984.), који је најсофистицираније одигран карактер у југославној кинематографији опћенито. Сви знамо све напамет, па би било наодмет издвајати коју од опћепознатих реплика. Осим поклонити се завршном монологу! Све исто можемо примијенити и на филм 'Варљиво лето '68.', гдје горљиви марксист пролази тешке тренутке при одгоју својега несташног сина, а ми сви памтимо дидактичке сугестије сервиране у виду псаламских антифона: 'Меси, меси, неће ништа да ти шкоди!'

Нема ничег дивнијег од отајства кад се успостави и фиксира готово посвећена сурадња на релацији аутора и извођача: кад је поштар у конгенијалности суживотне сурадње – сâм текст! Тако је многа литерарна мисао или друштвена порука Душана Ковачевића, баш у особи Данила Бате Стојковића, добила ненадмашног и благословљеног тумача окруженог свемирском ауреолом и земаљском дијадемом. Била је то нека врста екстензије корелације што ју је аутор имао с репродуктивцем ЗОРАНОМ РАДМИЛОВИЋЕМ, кад му је био повјерио свој дипломски рад, а који ће овдашњи пук – док буде и свијета и вијека – памтити као наднаравну казалишну чаролију именом 'Радован Трећи' Добро, славни 'брк' Радмиловић сасвим извантјелесном интерпретацијом оживотворит ће и Ковачевићев лик именом Били Питон у 'Маратонцима', који брк брончаном трајношћу бдије и овог часа над урном његовом у колумбарију у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду, некако баш преко пута обитељској гробници Бате Стојковића.

А кад је Бата Стојковић уморен болешћу најпослије и отпочинуо, свега четири дана након што је одиграо своју задњу представу, култну 'Корешпонденцију' која се довинила скоро до 300. изведбе, творац његових најважнијих ликова и пријатељ Душан Ковачевић одржао је топао говор на комеморацији у Звездара театру, гдје је Бата играо у његовом ремек-дјелу 'Професионалац'. Па нека Ковачевићеве ријечи закључе и овај напис, у којим ријечима није недостајало ни узвишености ни духовитости, иако су настале и изговорене у болном поводу и жалобном тренутку: 'Драги Бато, данима покушавам да ти кажем нешто налик на опроштај, а да се ти не намрштиш или насмејеш. Београд је имао великих глумаца, али никада некога као што си ти. Прошао си нашом сценом као олуја. Нашим пријатељима који те чекају реци да смо болје него што јесмо.' ■

Најсофистицираније одигран карактер у југославној кинематографији – Бата Стојковић као Илија Чворовић у 'Балканском шпијуну'

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

Moj dedo me je, a jedva ga i pamtim, zvao mojim imenom (to pamtim), i kad me držao na krilu zborio bi: 'Ovo je moje dijete, ada ja ne dam njega, bre! Ada bre!' Nikada me on, a niti iko drugi nije zovnuo niti nazvao imenom umrlog brata Osmana, ne, uloga plautovskog Menajhma nije me nikad ni zapala ni dotakla, ostao sam Sosikle

Bliznakov grob

PONEKAD mi se učini da sam o blizancima pročitao sve, a stalno mi se čini da to moje *sve* nije *dosta*. Jer ni u čemu što sam čitao nisam nalazio nešto gdje bih kazao, e ovo je i kod mene ovako. Nisam. Ako zanemarim sada sve mitske Polinike i Eteokle, sve Romule i Reme, s kojima ne znam šta bih svezao za svoju životnu priču, ništa da se poklapa sa mnom ne mogu naći ni u slučajevima kakav je moj, kad bliznac ostane sam, jer mu je brat umro. Naravno, ne mogu kazati ništa ni o čuvenoj uzajamnoj blizanačkoj povezanosti i nerazdvojnosti, jer brata nisam ni upamtio. Ali mogu kazati da mnogo od onoga što sam pročitao, a što su antropolozi, pisci i kritičari izložili o blizancu samcu kod mene nije tačno. Znam da nije, imao sam vremena da sebe gledam.

Na primjer, u trećoj knjizi Lukanova epa *Bellum civile*, stihovi 607 i 608, opisuje se sudbina neimenovanog vojnika koji je gledao kako mu u boju umire brat bliznac, i on neimenovan:

...tenet ille dolorem

Semper et amissum fratrem lugentibus offert.

...boluje onaj za njime

Pa ožalošćene stalno na umrlog podsjeća brata.

Ožalošćeni su, jasno, uz brata, najprije i najviše roditelji. Preživjeli bliznak, tako kazuju mnoge knjige, nije samo preživjelo dijete, nego ga smrt brata čini da prestaje biti sam on i postaje živa sjenka i priviđenje preminuloga, te ga zapada jedina uloga da čuva sjećanje na onoga koga više nema. To je najbolnija uloga koja ga može zapasti. Ima još: preživjeli bliznac postaje trajan živi grob svoga brata. Preživjeli sveden na sliku umrloga. Tako se u rimskim tekstovima prikazuje živi bliznac razdvojen smrću od svoga parnjaka: nije više dio onoga para, već je prazno tijelo ostalo među živima da podsjeća na onoga koga nema. Više nego lik, ličnost ili osoba, pretekli bliznak je znak i znamenje odsustva u vidu groba ili portreta.

Ovo ovako piše FRANCESCA MENCACCI u sjajnoj knjizi 'Braća prijatelji' (*Ifratelli amici*) koja se bavi slikama blizanaca u rimskoj književnosti. Toj književnosti u počecima stoje blizanci, i to tako što jedan ubija drugoga. Mnogo puta sam pročitao to poglavlje o usuđu samoće, koje sam ovdje sazeo, i pri tome mislio na svoju ulogu kod roditelja i starijeg brata, koji se sjećao smrti moga parnjaka blizanca. Ni roditelji, ni taj brat (o dvojici mlađih ne govorim, oni su rođeni poslije mene) nikada ničim nisu dali povoda i za jedan od opisa autorice Mencacci.

Istraživao sam i glasno i šutke, opipavao da li je išta takvoga bilo kod mojih. I našao sam da nije. Nije, nikad i ništa. Mogu sad zamisliti razne psihopompe i psihodogmate kako vrte glavom i odriču mi nadležnost za ovakav zaključak. Neka odriču, može im biti. Nisam nikada imao status uloge umrlog brata blizanca, nisam po svijetu hodio i bio presvučen njegovim simulakrumom. Da jesam, napisao bih da jesam i kako jesam. Nema mi druge no kazati da je kultura u kojoj sam rođen i rastao drukčija od rimske.

Nikada me ni roditelji ni druga rodbina nisu zvali imenom umrlog brata blizanca. Moj dedo me je, a jedva ga i pamtim, zvao mojim imenom (to pamtim), i kad me držao na krilu zborio bi: 'Ovo je moje dijete,

Romul i Rem bez ukradene vučice, Eden Park Cincinnati (Ohio). Foto Cara Owsley / The Enquirer

ada ja ne dam njega, bre! Ada bre!' Iako su iz njegova 'ne dam', odrasli svakako čuli kako me ne da smrti, ja sam smatrao da me ne da gurbetima, kojima su odrasli ponekad plašili nas djecu. Nikada me on, a niti iko drugi nije zovnuo niti nazvao imenom umrlog brata OSMANA, ne, uloga plautovskog Menajhma nije me nikad ni zapala ni dotakla, ostao sam Sosikle.

Amidža ŠEMSO, koji je u Prvom svjetskom ratu izgubio dva brata, negdje u Galiciji su ostavili kosti, mene je zvao *pola deteta*, pa su me tako ponekad i drugi zvali, više u šali nego ozbiljno. Kad danas o tome mislim, jasno mi je da su odrasli mene i moga brata blizanca smatrali nekom cjelinom, čija je polovina umrla, a nekakvom njegovom slikom, sjenkom ili grobom njegove duše smatrali me nisu.

MOJ status je svakako određilo bolovanje u prvim godinama. To je trajalo tri godine, i roditeljska strepnja da me neće podići nadilazila je sve druge. Otac i majka su se bojali i poslije toga, da neću izdržati pješačenje od sedam kilometara do škole i sedam od škole, pa me je otac htio *izvaditi* iz škole. Kad sam, uz nastojanje starijeg brata, u školu ipak krenuo, brzo sam shvatio da u pješačenju ne zaostajem za drugom djecom i da me ono ne umara. Tako sam govorio i ocu i majci, ali mislim da su moje riječi tumačili više kao moju želju da idem u školu nego što su u njih vjerovali. Tek negdje u četvrtom osnovne, otac je prevalio preko ograde zubne: 'Ada tvrdi si no pašče!' To mi je bilo i ostalo kao odlikovanje, priznanje da sam ja preturio, a da je on oturio. Svejedno, i kasnije sam imao prešutnu poštedu od poljskih radova. To mi je već bilo po volji, jer vile i grabulje ni u djetinjstvu nisam volio, a kasnije ni kosu, smatrao sam taj rad više besmislenim nego smislenim, i ono malo što sam u njemu učestvovao ni danas mi, ni kao uspomena, nije milo.

Iako nikad nije bila glasna, sumnja da nisam za poljske radove činila mi se da je otišla i dalje iz sela. Tako, u vrijeme dok sam ono nešto igrao veliki fudbal, koji put bi se desilo

da u posljednjoj četvrtini utakmice upitam sudiju, koliko ima do kraja. U pravilu bih čuo nešto kao, evo petnaestak minuta, izdrži još to malo. A meni je bilo žao što ima samo toliko, fudbala se nisam mogao zasititi, htio sam da traje duže! Pa sam jednom pomislio kako se, možda, glas o mojoj poštedi od napore košenja i plašćenja proširio po svijetu, i na loptanje.

Blizanci su tema i u tragediji i u komediji. Izgleda da ih je u komediju prvi uveo ANAKSANDRID SA RODA. On je imao djelo *Komodo-tragodia* gdje je možda bio tematiziran i taj motiv. Iz vremena srednje komedije sačuvalo je fragmenata u kojima se komediografi žale na teškoće koje imaju pri izboru građe: za razliku od tragičkih pjesnika koji posežu za poznatim mitovima, oni su prinuđeni da smišljaju posve nove i originalne teme. Tako je, uz zagonetke, vračarije i parodiranja pročanstava, napastvovanja djevice, komedija uvela i blizance, a među njima posebno mjesto imaju oni koji toliko liče jedan na drugoga da ih često ni majka ne može razlikovati. Anaksandrid je imao komediju 'Blizanci' (*Didymoi*) koja je bila polazište i Plautu za njegove *Menaechmi*. Anaksandrida spominje i ATENAJ IZ NAUKRATIJA, koji navodi riječi HAMAJLEONA IZ HERAKLEJE, autora knjige 'O komediji', gdje je ispričano kako je jednom, kad je Anaksandrid u Ateni pripremao jedan svoj ditiramb, u teatar ujahao na konju i s konja kazivao stihove; kako je bio lijep i visok, imao dugu kosu i purpurno ruho sa zlatnim rubovima; no je bio namćor, te je sa svojim komedijama činio ovako: ako za neku ne bi dobio nagradu, uzimao ju je i davao prodavcima tamjana da sa njom čine šta ih je volja: ne bi je ni doradivao, ni prerađivao kao drugi; tako je uništio mnogo svojih komada, koji nipošto nisu bili tako loši, a sve zato što je, kako je bivao stariji bio sve ogorčeniji na gledaoce. Anaksandridove komedije nisu sačuvane.

Ne pišem ditirambe ni komedije, a sad se osjećam kao da sam na konju ujahao u teatar. ■

BLIXA BARGELD Snimanje s Neubautenima za mene je mentalni izazov

Rad na našoj ploči me potpuno proguta, više-manje. S njim se budim i odlazim u krevet. Cijeli je moj um obuzet onime na čemu radim. Izgubljen sam za svoju obitelj. Tamo sam gdje ne želim biti i ne bih otišao slobodnom voljom – ali moram

KOMBINACIJA 'zvukova gitare i basa s baražom metalnih udaraca, ritmičkih i nasumičnih. Nadopunjena izmučenim urlicima, to je jedna od najšokantnijih vizija ikada predanih vinilu'. Tim je riječima jedan američki rock magazin opisao 'Kollaps', prvi album Einstürzende Neubautena objavljen 1980. godine. Od kulturnih skladbi iz tog desetljeća kao što su 'Tanz Debil' ili 'Haus der Lüge' te izvedbi tijekom kojih su električnim bušilicama, motornim pilama i udarnim čekićima razarali bine, a publiku gađali molotovljevim koktelima – uslijed čega su im zabranjivani nastupi – njihov zvuk i pojava najvećim su dijelom omekšali. Nesumnjivo je, međutim, da je legendarni sastav izvršio golem utjecaj ne samo na industrial i eksperimentalnu, nego i na pop-muziku uopće te je postao kanonski dio suvremene, ne samo njemačke kulture.

Sljedećeg mjeseca, odnosno 7. rujna Einstürzende Neubauten nastupaju u zagrebačkom klubu Tvornica u sklopu promo-turneje za novi album 'Rampen: apm (alien pop music)'. Tim povodom početkom srpnja razgovarali smo s njihovim frontmenom, rođenim kao CHRISTIAN EMMERICH, no poznatim pod umjetničkim, potom i službenim imenom BLIXA BARGELD. Radi se o umjetniku izuzetne karijere: osim kao vođa Neubautena, Blixa je poznat i po tome što je od 1983. pa tijekom naredna dva desetljeća bio gitarist pratećeg benda NICKA CAVEA, kao i po dugačkom nizu ostalih projekata.

Posljednji album Neubautena nosi ime 'Rampen: apm (alien pop music)'. Izjavili ste da stvarate muziku za 'drugačije dečke i cure' – ali i da više ne postoji *mainstream*,

nego samo 'različiti pravci populizma'. Kako je moguće razriješiti tu estetsku kontradikciju?

Prije svega, ne bih to shvaćao preozbiljno. U početku nisam bio uvjeren da se album treba zvati 'Rampen'. Nije mi zvučalo dobro. Poigravao sam se s nazivom 'alien pop music', predstavio ideju drugima i svidjela im se. Na kraju je to postao podnaslov. Što se pojma *mainstream* tiče, u engleskom 'stream' znači i 'rijeka', u ovom slučaju velika. Pomislio sam kako danas više ne postoji *mainstream*, nego mnogo rječica – no izgleda da sve potječu iz istog izvora i teku u istom

AI ne radi ništa nego odražava već poznate stvari. Ako pitam AI da napiše pjesmu u mom stilu, dobijem redikulozno sranje o ruševinama i udaranju komada metala. Jedina stvar koju sam naučio od AI-ja je kakvu sliku mene prezentira internet

smjeru. U osnovi, imamo deltu koja završava u populističkom oceanu. Kako bi bilo da zamislimo rijeku koja ima drugačiji izvor i teče u drugačijem smjeru? Ako joj dam ime 'apm', pomislio sam, možda ga i drugi mogu koristiti.

Možete li konkretnije definirati iz kojeg izvora potječe Einstürzende Neubauten i u kojem smjeru teče?

Prepuštam drugima da to definiraju. To nije moj posao.

Einstürzende Neubauten su obilježeni dadaističkim utjecajima, barem nekim tragovima – od pjesme 'Let's Do It a Dada' do vašeg umjetničkog prezimena 'Bargeld', dijelom inspiriranog dadaistom Johannesom Theodorom Baargeldom. No pjesma 'Wie lange noch?' s novog albuma sadrži stihove 'Alles schon geschrieben/Alles schon gesagt' ('Sve već rečeno/Sve već napisano'). U intervjuima ste govorili o vezi rada EN-a i Beatlesa. Zanimljivo je da spomenuti stihovi podsjećaju na njihovu 'All You Need is Love' – 'There is nothing you can do that can't be done (...). There is nothing you can know that isn't known' ('Ne postoji ništa što možeš napraviti što ne može biti napravljeno (...). Ne postoji ništa što možeš znati što nije poznato'). Je li to vrsta priznanja da je avangardno istraživanje došlo kraju – ili se samo radi o ironičnom komentaru, pa je posljednja teza kriva?

Potpuno ste u krivu. Cijeli album zasniva se na improvizacijama koje smo izvodili na posljednjoj turneji. 'Wie lange noch' je bila improvizacija u Bologni, tada nije imala mnogo riječi. Stihove sam napisao kasnije, kada smo prerađivali improvizacije. To je bila prva s

kojom smo radili. Proces snimanja ploče s Einstürzende Neubauten za mene je psihološki i mentalni izazov. Rad me potpuno proguta, više-manje. S njim se budim – ako sam spavao, s njim odlazim u krevet. Cijeli je moj um obuzet onime na čemu radim. Izgubljen sam za svoju obitelj. Tamo sam gdje ne želim biti i ne bih otišao slobodnom voljom – ali moram, ako želim raditi na tom nivou. Vidite dilemu u riječima pjesme ('Wie lange noch' znači 'Koliko još dugo', op. a.). 'Sve je već rečeno', nema više ničeg za vidjeti. Između redaka, poruka je – ne želim ići u mentalnu močvaru izrade nove ploče Neubautena i time biti potpuno progutan. Očito se to ipak dogodilo jer sam nakon te napisao još četrnaest pjesama. Jednom kada su stvari snimljene, onda je gotovo. Mogu opet izroniti. Sve pjesme su zasnovane na fragmentima tih improvizacija, koji potječu iz perioda između 1994. i 2022. godine. Za upotpunjavanje tih improviziranih skeleta koristim mnogo različitih tehnika. Fragment za 'Wie lange noch?' zapravo je zasnovan na mojoj preradi nekoliko pjesama pjesnikinje MINE LOY. Prevodeći je na njemački primijenio sam tehniku miješanja i premetanja. Ima i drugih tehnika. 'Gesundbrunnen' započinjem opisujući prilično ružnu donju stranu tepiha. Za 'Pestalozzi' sam izdvojio najčudnije stvari koje sam u posljednjih dvadeset godina naručio preko Amazona. Sve nabrojene stvari zaista postoje – čak i 'Cellarful of noise' ('Podrum pun buke'), što je naslov biografije BRIANA EPSTEINA.

Zvuk je precijenjen

Dakle, stih 'Sve je već rečeno' nije neka vrsta umjetničkog stava?

Da, rekao bih tako. To je samo teoretska izjava, nije nužno i istina.

Kako vidite ulogu tehnologije u stvaranju muzike? Tijekom 1980-ih kao instrumente ste koristili komade starog željeza i alate pronadene na gradilištima, danas se muzika radi na kompjuterima, a uskoro ćemo slušati onu koju je proizvela umjetna inteligencija?

Već slušate muziku koju je proizveo AI. Nije u tome stvar. Imali smo čast prisustvovati brojnim promjenama studijske tehnologije i sve smo ih upotrebljavali. Bili smo tu prije no što su se *sampleovi* zvali *sampleovi* i prije nego što su postojali prvi *sampleri*. Bili smo tu kada se umjesto na analogne vrpce počelo snimati na hard diskove. Napravili smo puni krug, ali radimo isto što smo radili početkom osamdesetih – sviramo istovremeno svi zajedno u jednoj sobi, kao što su radili Beatlesi i svi ostali. Ne provodimo čitavo poslijepodne u potrazi za određenim zvukom bas-bubnja i razmišljamo je li dobar ili loš. Zvuk je posve precijenjen – sam po sebi nema nikakvu vrijednost. Nema dobrog ili lošeg zvuka, postoji samo dobar ili loš kontekst. Moguće je napraviti kompoziciju i određenom zvuku dati kontekst u kojem on ima smisla. Tada možete reći – ‘to je dobar zvuk’. Govorim iz iskustva – sredinom osamdesetih i mi smo bili u potrazi za odličnim zvukom. Trošili smo vrijeme preslušavajući različite *sampleove* i raspravljali koji je bolji. Ne radi se o tome, nego da stvari stavite u kontekst. Nešto će funkcionirati, nešto neće. Ne radimo više po Lego-principu, dakle tako da snimate jednu pa drugu stvar i onda ih spajate. Radimo u društvenom kontekstu – petero individua svira zajedno u istoj prostoriji, reagiramo jedni na druge, unosimo vlastitu kemiju. To je vrlo staromodna metoda, za koju nije pretjerano bitno da li snimamo na osmotračnu analognu vrpcu ili na kompjuterski disk. To je zapravo novčano pitanje – ako želite snimati na 24-tračnu analognu vrpcu, trebate mnogo novca.

I AI može skladati potpune kompozicije, odnosno baratati kontekstom i strukturom. Ne mislite da će moći proizvoditi umjetnost?

On ne radi ništa nego odražava već poznate stvari. Ako pitam AI da napiše pjesmu u mom stilu, dobijem redikulozno sranje o ruševinama i udaranju komada metala. Jedina stvar koju sam naučio od AI-ja je kakvu sliku mene prezentira internet. Ali ako pitam AI da napiše pismo gradskoj upravi Berlina, to će pismo biti savršeno. AI zna pisati poslovna pisma jer odražava nešto što zna. Siguran sam da će ta tema postati vrlo važna, ali jednostavno – ne zanima me. Niste prvi koji me to pitate.

Izjavili ste kako ne vjerujete da muzika ima poruku, odnosno da ona nije tu da promijeni nečiji život?

Glazba može promijeniti nečiji život. Glazba je važna. Pišem prilično kriptične stihove, stvari koje nisu toliko relevantne – ovdje se vraćamo na pitanje *mainstreama*. To o čemu pišem mnogima i nije tako važno. Međutim, ako poznajem nekoliko osoba kojima jest važno, onda ih mora biti nekoliko stotina ili tisuća. Njima je to dalo moć da postanu to što jesu. Znam tipa na Novom Zelandu kojem je naša skladba ‘Seven Screws’ pomogla da stekne moć kako da kaže majci da je nebinarna osoba, dok mu je ‘Gesundbrunnen’ sa zadnjeg albuma pomogla da se auta kao trans osoba. Ne želim biti važan milijunima. Nemam takve teme niti živim kao milijuni. Moja glava nije kao njihove. Postoje različite stvari. Uzmite pjesmu ‘We Shall Overcome’ PETEA SEEGERA. Ona je primjer moćne

TV RAŠETANJE

Vatrene udice

PIŠE Boris Rašeta

Brza pretraga po internetu nakon skradinskog požara brzo nas je dovela do rezultata. Piroman, dragi moj Watsone, nije bio Srbin, nego pirokatomolik iz susjedstva. Mladić je poremećeni recidivist. Puno je više požara izazvano zbog prenamjene zemljišta, nego zbog nacionalne mržnje, končano, vatra zahvati i jedne i druge

Pariz, OI 2024. – Svečano otvorenje, HRT, 26. srpnja, 19:28

FRANCUSKI predsjednik MACRON, jedan od najvećih političkih patuljaka našeg doba, lani je na jednu jedinu večeru – gosti su mu bili KARLO III., KAMILA i ostatak društva – potrošio 475 tisuća eura i to u Francuskoj u kojoj svako malo izbi je neka mini revolucija koju vode gladni. Macronovi režiseri pobrinuli su se za parodiju 'Posljednje večere' kako bi istakli prava alternativaca. Neka, svaka čast, ali mi se pitamo, zašto sav taj napredni svijet nikada ne ističe prava proletera (većina nas spada u tu kategoriju – to su ljudi koji žive od rada, tj. plaće), prava prekarnih radnika (to su oni koji nemaju plaću nego samo povremena primanja), prava beskućnika? Stalno transrodne osobe, lijepo, ali kad će na red doći poniženi i uvrijeđeni po klasnoj osnovi, kojih je puno, puno više?

Dnevnik, HRT, 28. srpnja, 19:00

PRIJETI totalni rat Izraela i Hezbolaha nakon što je raketa ispaljena iz Libanona na anketiranoj Golanskoj visoravni ubila dvanaestero djece i mladih, dramatično govori ĐURICA DROBAC. On uvijek govori dramatično. Anketirana, anektirana, lapsus linguae, zabunio se čovjek, može izbiti veliki rat, uzbuđen je... Usred Dnevnička ide zanimljiv prilog o čarobnom grčkom otoku Santoriniju, raj u koji su turisti pretvorili u košnicu, mravinjak ili pakao – sve češća priča, od Dubrovnika, preko Splita do Barcelone – a onda ponovo slijedi blok o Bliskom istoku, i Drobac opet fulava. 'Izraelski zrakoplovi noćas su napali položaje Hezbolaha kao odgovor na projektil koji je ispaljen iz Libanona koji je pao na nogometno igralište u gradu Majdal Shams na anketiranoj Golanskoj visoravni'. Pa Đurice, da su Izraelci anketirali visoravan, to jest njene stanovnike, sigurno ih ne bi anektirali. Učinili su to 1981., nakon što su taj teritorij uzeli Siriji, pobjedom u Šestodnevnom ratu 1967. DONALD TRUMP priznao je okupaciju i aneksiju; UN ih ne priznaje, a stanovnici Golana uglavnom odbijaju izraelsko državljanstvo. Anketiranje bi bilo dobra ideja, ali čini se da Izrael ne bi pristao na anketu. Što se, onda, može učiniti? Za početak ne puno, ali nužno – pozvati lektora u pomoć.

Ripley, Netflix

ZAR još jedan Ripley? To je bilo prvo pitanje nakon proljetosnje najave nove Netflixove serije. Roman PATRICIJE HIGHSMITH imao je, naime, nekoliko – velikih i iznimno uspješnih – ekranizacija. Prvu je doživio 1960. ('Plein soleil' u režiji RENÉA CLÉMENTA, s ALAINOM DELONOM u glavnoj ulozi), potom 1999. drugu, ne manje uspješnu verziju u režiji ANTHONYJA MINGHELLE, sa MATTOM DAMONOM, GWYNETH PAL-

Požar u zaleđu Skradina u međuvremenu je ugašen, zapaljivi komentari na internetu ostaju (Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

TROW, JUDEOM LAWOM i CATE BLANCHETT. Čemu ponavljati? E pa, o tome se i radi. Novi 'Ripley' je remek-djelo, svaki kadar je savršen! Serija je snimljena u crno-bijeloj tehnici, žanrovski okvir je *neonoir*, radnja se zbiva u Italiji, u eksterijerima i interijerima neviđene elegancije i ljepote. Autor serije je STEVEN ZAILLIAN, Amerikanac armenskog porijekla, rođen 1951. godine. Fasciniran genijalnim talijanskim slikarom CARAVAGGIOM napisao je perfektan scenarij, a uloge je povjerio glumcima koji su bili na visini zadatka. ANDREW SCOTT, DAKOTA FANNING, JOHNNY FLYNN, ELIOT SUMNER, MARGHERITA BUY, MAURIZIO LOMBARDI, vođeni Zaillianovom rukom, bili su na razini najvećih noir ostvarenja s BOGARTOM, MITCHUMOM, EDVARDOM G. ROBINSONOM... Zaillianov 'Ripley' nimalo ne zaostaje za Clémentovim i Minghelinim, ili za ROSSELINIJEVIM 'Putovanjem u Italiju', uz uvažavanje razlike da je riječ o seriji, a ne o filmu. U 'Ripley' je utrošeno brdo novca; kadrovi Palermo, Rima i Venecije šezdesetih (čarobno doba) savršeno su vjerni, što je koštalo para i para, ali džabe bi Zaillian krećio da nema vizualni dar JOHNA FORDA i estetsku podlogu veliku kao planina. U biti, serija je golemi *tribute* Caravaggiu – znanje pisanja scenarija i majstorstvo režije i kamere vratili su duh *chiaroscuro* na ekrane. Glumci govore polako, svaki je kadar nabijen dramatikom, a ima sekvenci, dugih i više od dvadeset minuta, u kojima se ne izgovori ni jedna jedina riječ. Unatoč tome pratite ih s neviđenom koncentracijom, jer autor stavlja likove u poziciju egzistencijalne drame. U estetskom izrazu ova je serija ravna 'Kraljici', predstavlja dakle vrh Netflixove produkcije. Ukratko, gledati, gledati i uživati...

RTL Danas, 30. srpnja, 19:00

REPORTERI javljaju o strašnom požaru koji je izbio kod Skradina i širi se između Bratiškovaca i Ićeva. U Bratiškovcima živi 96 posto Srba i šest posto Hrvata, dok u Ićevu živi 60 posto Hrvata i 40 posto Srba. Zašto je to za ovu priču važno? Pa zato što kod svakog požara mračna podsvijest javnog mnijenja, reprezentirana na internetu (uglavnom pod *nickovima*) kao potpaljivača uvijek vidi uobičajenog sumnjivca. Prilikom zadnjeg požara u Segetu

masa je komentara bila identična – 'Srbi', 'Četnici'. Svakog ljeta ponavlja se ista priča. Od one, genijalne, ali strašne pjesme GORANA BABIĆA uvijek ista sumnja – spaljuje li netko nas, naša naselja, naše šume, polja i groblja kako bi nestalo i nas i sjećanja na nas. Namjera je dakle genocidna, 'drugi' je 'korozivni drugi', 'remetilački faktor'. 'Što da učinim', pita se pjesnik Babić zapaljive 1971., nad požarom u selu i na lokalnom groblju: Što da učinim / za njihov pokoj vječiti / hoće li ih sačuvati / sva zemlja sažgana/kad ih prekrije pepeo / kad ne bude nigdje / nikoga / kad se osuši ruka onoga / koji je spalio Liberan / hoće li ikad itko poznati / da smo ovdje jednom mi živjeli... Brza pretraga po internetu nakon skradinskog požara brzo nas je dovela do rezultata. Piroman, dragi moj Watsone, nije bio Srbin, nego Hrvat, pirokatomolik iz susjedstva. Mladić je poremećeni recidivist. Tako je, bit će, bilo i ovaj put. Puno je više požara izazvano zbog prenamjene zemljišta, nego zbog nacionalne mržnje, končano, vatra zahvati i jedne i druge. Da su paranoičari s interneta u pravu, ne bi svakog ljeta gorjela Srbija, Portugal, Grčka, Španjolska, Kanada. Ali ti komentari jasno pokazuju da, negdje u zasjedi, čuči rulja raspoložena za linč, koja samo čeka da netko zapali vatru, onu veliku, ratnu.

Zaseda, YouTube

MALO surfanje po YouTubeu dovodi do veselog otkrića: Srbija je konačno remasterirala remek-djelo ŽIKE PAVLOVIĆA, kultnu 'Zasedu'. Ako želite znati kako je stvarno izgledao rat – i poraće – u našim krajevima, valja gledati djela tog genija, koji je na bazi ISAKOVIĆEVIH proza prikazao ljude i vremena onakvima kakva su bila: surova, prpošna, mračna, vesela, podla, ambiciozna, robove svojih ideja, uvjerenja, strasti, ideologija, erosa i tanatosa. Remasteriranje mora omogućiti gledanje remek-djela generacijama koje dolaze. Hrvatska bi, naša je sugestija, trebala hitno remasterirati 'Ritam zločina' ZORANA TADIĆA koji spada u sam svjetski vrh. Uglavnom, nešto se (p)okreće, samo, presporo. ■

NO P ASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ